DİYARBAKIR SURİÇİ

TARİHİ TÜRBELERİ

ESRA GÜZEL - GÜLİN PAYASLI OĞUZ

SERÜVEN YAYINEVİ

Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • C. Cansın Selin Temana

Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Serüven Yayınevi

Birinci Basım / First Edition • © Ağustos 2026

ISBN • 978-625-8911-51-0

© copyright
Bu kitabın yayın hakkı Serüven Yayınevi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.
The right to publish this book belongs to Serüven Publishing. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Serüven Yayınevi / Serüven Publishing
Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak
Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA
Telefon / Phone: 05437675765
web: www.seruvenyayinevi.com
e-mail: seruvenyayinevi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume
Sertifika / Certificate No: 42488

DİYARBAKIR SURİÇİ

TARİHİ TÜRBELERİ

ESRA GÜZEL - GÜLİN PAYASLI OĞUZ

SERÜVEN
YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

1. DİYARBAKIR SURİÇİ BÖLGESİ TÜRBELERİ 2

1.1 Türbe Yapılarının Suriçi Bölgesine Dağılımları 2

1.2 Türbelerin Çevre Yapılarla İlişkisi 5

1.3 Türbeyi Yaptıran ve Medfun Kişi İlişkisi 6

1.4 Yapım Tarihlerine Göre Değerlendirme 11

1.5 Plan Analizi 12

1.6 Üst Örtü Analizi 17

1.7 Taşıyıcı Sistem ve Malzeme Analizi 20

1.8 Pencere Analizi 23

1.9 Kapı Analizi 26

1.10 Süsleme Analizi 28

2. DİYARBAKIR SURİÇİ BÖLGESİNDE YER ALAN TARİHİ TÜRBE YAPILARI 31

2.1 Nasruddevle Mansur ve Eşi Sittünas Türbeleri 34

2.2 Sultan Şücaeddin Türbesi 38

2.3 Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi 42

2.4 Lala Bey Türbesi 46

2.5 Şeyh Abdülcelil (Safa Camii) Türbesi 51

2.6 Fatih Paşa Camii Güney Türbesi 54

2.7 İskender Paşa Türbesi 58

2.8 Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi 65

2.9 Zincirkıran Türbesi 70

2.10 Sarı Saltuk Türbesi 74

2.11 Sahabeler Türbesi 78

2.12 Arap Şeyh Türbesi 87

2.13 Murtaza Paşa Türbesi 90

2.14 Dabanoğlu Türbesi 95

2.15 Havlet Baba Türbesi.....100
2.16 Hançeri Güzar Türbesi.....104
2.17 Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi.....107
2.18 Karadeniz (Mir Seyyaf) Türbesi.....113
2.19 Şeyhzadeler Türbesi.....116
2.20 Malik-İ Ejder Türbesi.....121
KAYNAKLAR.....125
YAZARLAR..... 128

GİRİŞ

Suriçi bölgesi, tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve bu zengin mirasın içinde türbeler de yer almaktadır. Kitapta, bölgedeki 20 türbe incelenerek, bu türbelerin Suriçi bölgesindeki dağılımı, yakın çevreleriyle olan ilişkileri ve banileri ile türbede yatan kişilerin sosyo-kültürel profilleri analiz edilmiştir.

Bu kitap, Diyarbakır'ın kadim Suriçi bölgesinde yer alan türbeleri mimari, tarihî ve kültürel boyutlarıyla ele almıştır. Türbelerin şehir dokusundaki konumlarını, mimari özelliklerini ve toplumsal hafızadaki yerlerini detaylı bir şekilde ortaya koymuştur.

Kitabın birinci bölümünde türbelerin mimari özellikleri, plan şemalarından malzeme kullanımına, üst örtü sistemlerinden süsleme detaylarına kadar karşılaştırılarak ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Özellikle bazalt taşın hâkim olduğu taşıyıcı sistemler, kubbelerin ve külah örtülerin yapısal nitelikleri, pencere ve kapılardaki işçilik ile geometrik ve bitkisel süslemeler üzerinde durulmuştur.

Kitabın ikinci bölümü, her bir türbenin kendi başına incelenmesine ayrılmıştır. Türbeler, tarihî arka planları ve mimari özellikleri ile birlikte ele alınmıştır. Bu bölümde, türbelerin kitabeleri, mezar taşları ve vakıf kayıtları gibi birincil kaynaklar da değerlendirilerek, yapıların tarihlendirilmesi ve kimler adına inşa edildikleri konusunda aydınlatıcı bilgiler sunulmuştur.

Kitap, Diyarbakır'ın İslam mimarisi içindeki yerini anlamak isteyen araştırmacılar, mimarlık tarihçileri ve kültürel miras meraklıları için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Türbelerin restorasyon süreçlerine ışık tutacak verilerin yanı sıra, bu yapıların birer tarihî belge olarak nasıl okunabileceğine dair metodolojik bir yaklaşım da sunmaktadır.

Diyarbakır Suriçi'ndeki türbelerin, kültürel miras özelliğini kaybetmeden sürdürülebilir bir anlayışla korunması önemlidir. Kitabın ana hedefi, türbelerin gelecek nesillere özgün bir şekilde ulaşmasını sağlamak amacıyla temel bir kaynak sunmaktır.

1. DİYARBAKIR SURİÇİ BÖLGESİ TÜRBELERİ

Diyarbakır Suriçi bölgesinde mezar mimarisi kapsamında çok sayıda türbe, açık türbe ve hazire alanı bulunmaktadır. Bu çalışmada, Diyarbakır Suriçi bölgesinde yer alan, anıt mezar niteliği taşıyan türbeler ele alınmıştır.

Günümüzde Diyarbakır Suriçi bölgesinde anıt mezar niteliği taşıyan 20 türbe yapısı mevcuttur. Bununla birlikte, tarihsel kaynaklarda varlığı bilinen ancak günümüze ulaşamayan ya da niteliğini yitiren anıtlara da kısaca değinilmiştir.

Diyarbakır Suriçi'nde bulunan türbe yapılarının kentsel dokudaki konumsal dağılımları, çevre mimariyle olan mekânsal entegrasyonları, türbeyi yaptıran ve medfun kişi ilişkisi, türbelerin yapım tarihleri, plan ve üst örtü geometrileri, taşıyıcı sistem ve malzeme özellikleri, kapı ve pencere tipolojileri, süsleme özellikleri analitik tablolar ve karşılaştırmalı metotlarla tasnif edilmiştir.

1.1 Türbe Yapılarının Suriçi Bölgesine Dağılımları

Çalışma alanında günümüze ulaşan 20 türbe, Suriçi bölgesinin farklı alanlarına dağılım göstermektedir. Türbelerin bölgeye dağılımı incelendiğinde: Kuzeydoğu diliminde 9 adet türbe tespit edilmiştir. Bu bölgede bulunan türbeler ikişer ve üçerli gruplar şeklinde birbirine yakın konumlanmıştır. Türbelerin en yoğun olduğu bölgedir. Güneydoğu diliminde Karadeniz ve Arap Şeyh Türbesi olmak üzere iki adet türbe günümüze ulaşmıştır. Türbe yoğunluğunun en az olduğu bölgedir. Kuzeybatı diliminde dört türbe bulunmaktadır. Bulunan dört türbe, konum olarak birbirinden uzak ve dağınık şekilde gelişim göstermiştir. Güneybatı diliminde beş türbe bulunmaktadır.

Kuzeydoğu

1. Nasıruddevle Mansur ve Eşi Sittünas'ın Türbeleri
2. Sahabeler Türbesi
3. Murtaza Paşa Türbesi
4. Havlet Baba Türbesi
5. Zincirkıran Türbesi
6. Dabanoğlu Türbesi
7. Özdemiroğlu Osman Türbesi
8. Fatih Paşa Türbesi
9. Şeyhzadeler Türbesi

Güneydoğu

10. Arap Şeyh Türbesi
11. Karadeniz Türbesi

Kuzeybatı

12. Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi
13. İskender Paşa Türbesi
14. Şeyh Safa (Abdülcelil) Türbesi
15. Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi

Güneybatı

16. Sarı Saltuk Türbesi
17. Lala Bey Türbesi
18. Maliki Ejder Türbesi
19. Hançeri Güzar (Ehsenül Hançer) Türbesi
20. Sultan Şücaeddin Türbesi

TÜRBE YAPILARININ SURİÇİ KONUMU					
	ADI	DÖNEMİ	SURİÇİNDEKİ YERİ ve KONUMU	MAHALLE	ADA/ PARSEL
1	Nasıruddevle Mansur ve Eşi Sittünas'ın Türbeleri	Mervanoğulları 11.yy	Kuzeydoğu	Cevat Paşa Mahallesi İç Kalede Arkeoloji Müzesi Doğusunda Yer Alır	32/8
2	Sultan Şücaeddin Türbesi	Artuklu 12-13. yy	Güneybatı	Ali Paşa Mahallesi Gazi Caddesi ve Turistik Cadde Birleşim Köşesi Hz. Ömer Cami Karşısında Yer Alır	109/4
3	Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi	Akkoyunlu 15-16. yy	Kuzeybatı	Melik Ahmet Mahallesi Özgür Sk. Şeyh Yusuf Cami Avlusunda Yer Alır	319/2
4	Lala Bey Türbesi	Akkoyunlu 15-16. yy	Güneybatı	Lala Bey Mahallesi Lala Bey Sk. Lala Bey Cami Avlusunda Yer Alır	295/1
5	Şeyh Safa (Abdülcelil) Türbesi	Osmanlı 16-17. yy	Kuzeybatı	Ziya Gökalp Mahallesi Palu Sk. Parlı Safa Cami Avlusunda Yer Alır	322/30
6	Fatih Paşa Türbesi	Osmanlı 16. yy	Kuzeydoğu	Fatih Paşa Mahallesi İç Kurşunlu Sokak Kurşunlu Cami Güney Hazire	20106/1
7	İskender Paşa Türbesi	Osmanlı 16. yy	Kuzeybatı	İskender Paşa Mahallesi İskender Paşa Sk. İskender Paşa Cami Avlusunda Yer Alır	133/4
8	Özdemiroğlu Osman Türbesi	Osmanlı 16. yy	Kuzeydoğu	Fatih Paşa Mahallesi İç Kurşunlu Sokak Kurşunlu Cami Doğu Hazire	20106/1
9	Zincirkıran Türbesi	Osmanlı 16. yy	Kuzeydoğu	Fatih Paşa Mahallesi Söğütlü Sk. Nasuh Paşa Camiye Bitişik Güney Avluda Yer Alır	178/7
10	Sarı Saltuk Türbesi	Osmanlı 16. yy	Güneybatı	Melik Ahmet Mahallesi Turistik Cadde ve Melik Ahmet Cadde Birleşimi Urfa Kapı Karşısında Yer Alır	953/1
11	Sahabeler Türbesi	Osmanlı 17. yy	Kuzeydoğu	Cevat Paşa Mahallesi İçkale Sk. Hz. Süleyman Cami Bitişiği	32/31
12	Arap Şeyh Türbesi	Osmanlı 17. yy	Güneydoğu	Hasırlı Mahallesi Yıkıkkaya Sk. Arap Şeyh Cami Avlusunda Yer Alır	20096/2
13	Murtaza Paşa Türbesi	Osmanlı 17. yy	Kuzeydoğu	Cevat Paşa Mahallesi İçkale Sk. Hz. Süleyman Cami Bitişiği	32/31
14	Dabanoğlu Türbesi	Osmanlı 17. yy	Kuzeydoğu	Dabanoğlu Mahallesi Dabanoğlu Sk. Konut Yapıları Arasında Yer Alır	20036/14
15	Havlet Baba Türbesi	Osmanlı 17-18. yy	Kuzeydoğu	Cevat Paşa Mahallesi İçkale Sk. Hz. Süleyman Parkında Yer Alır	33/4
16	Hançeri Güzar (Ehsenül Hançer) Türbesi	Osmanlı 17-18. yy	Güneybatı	Lala Bey Mahallesi Uşak Sokak Hançeri Güzar Cami Avlusunda Yer Alır	317/13
17	Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi	Osmanlı 18. yy	Kuzeybatı	İnönü Mahallesi Gazi Caddesi Nebi Cami Güney Avluda Yer Alır	142/102
18	Karadeniz Türbesi	Osmanlı 19. yy	Güneydoğu	Hasırlı Mahallesi Karadeniz Sk. Gavur Meydanı Güneybatısında Yer Alır	20013/2
19	Şeyhzadeler Türbesi	Osmanlı 19. yy	Kuzeydoğu	Fatih Paşa Mahallesi İç Kurşunlu Sokak Kurşunlu Camiye Bitişik	20106/1
20	Maliki Ejder Türbesi	Osmanlı 19. yy	Güneybatı	Süleyman Nazif Mahallesi Sipahiler Çarşısı İçinde Yer Alır	443/1

1.2 Türbelerin Çevre Yapılarla İlişkisi

Suriçi bölgesinde dağınık bir şekilde yayılım gösteren türbelerin, konumlandıkları parseller ve yakın çevredeki yapılarla kurdukları mekânsal ilişkiler değişkenlik göstermektedir. Türbelerin kentsel/mimari bağlamı incelendiğinde, bir kısmının cami, medrese ve hazire gibi külliye/yapı topluluklarının organik birer parçası olduğu, bir kısmının ise bağımsız (tekil) anıtlar olarak konumlandığı görülmüştür:

Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbeleri, İçkale'de müze arkasındaki burç strüktürü üzerinde yer almakta olup günümüzde yakın konumundaki yapılardan bağımsız bir girişe sahiptir.

Sultan Şücaettin Türbesi, kentsel dönüşümler ve yol genişletme çalışmaları neticesinde bugün bir kavşak noktasında tekil olarak kalmıştır; ancak tarihsel kaynaklar türbenin özgününde Mardin Kapı civarında medrese ve çeşme ile entegre olduğunu aktarır.

Şeyh Yusuf Hamedani, Lala Bey, Şeyh Abdülcelil (Safa Camii), İskender Paşa, Sarı Saltuk, Arap Şeyh ve Hançeri Güzar Türbeleri, kendi isimleriyle anılan cami/mescit alanlarının avlularında veya hazirelerinde konumlanarak dinî mimariyle doğrudan organik bir bağ kurmaktadırlar.

Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi, Fatih Paşa Türbesi ve Şeyhzadeler Türbesi, Fatih Paşa (Kurşunlu) Camii ile aynı avlu içerisinde yer almaktadır.

Zincirkıran Türbesi, kuzeyinde bulunan Nasuh Paşa Camii ile bitişik olsa da bağımsız bir girişe sahip olmasıyla mekânsal olarak ayrışmaktadır.

Sahabeler Türbesi, Hz. Süleyman Camii'ne bitişik bir birim; Murtaza Paşa Türbesi ise cami harimi içinde bir oda/mekân şeklinde eklemlenmiştir.

Dabanoğlu ve Karadeniz Türbeleri, çevre dokudan bağımsız, tekil anıtlardır. Maliki Ejder Türbesi ise özgününde eyvan ve anıtsal kapıya sahip bir yapı grubunun parçasıyken günümüze sadece çarşı içindeki sokaktan ulaşılan bağımsız türbelerden biridir.

Havlet Baba Türbesi, günümüzde İçkale'de Hz. Süleyman Parkı'nın içinde olup tek başına yer almaktadır.

Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi, Nebi Camii'nin güney avlusunda cami duvarına bitişik bir şekilde inşa edilmiştir. Akkoyunlu eseri olan Nebi Camii'ye (Sözen, 1971) 18. yüzyılda türbe eklenmiştir.

TÜRBE YAPILARININ YAKIN KONUMDAKİ YAPI İLE İLİŞKİSİ					
	TÜRBE ADI	DÖNEMİ BAĞLANTILI	YAPILDIĞI DÖNEMDE TÜRBELERİN YAPILAR İLE BAĞLANTISI		
			BAĞLANTILI DEĞİL	BİLİNMİYOR	
1	Nasıruddevle Mansur ve Eşi Sittünas'ın Türbeleri	Mervanoğulları 11.yy			✓
2	Sultan Şücaeddin Türbesi	Artuklu 12-13. yy	✓		
3	Şeyh Yusuf Hemedani Türbesi	Akkoyunlu 15-16. yy	✓		
4	Lala Bey Türbesi	Akkoyunlu 15-16. yy	✓		
5	Şeyh Safa (Abdülcelil) Türbesi	Osmanlı 16-17. yy			✓
6	Fatih Paşa Türbesi	Osmanlı 16. yy	✓		
7	İskender Paşa Türbesi	Osmanlı 16. yy	✓		
8	Özdemiroğlu Osman Türbesi	Osmanlı 16. yy	✓		
9	Zincirkıran Türbesi	Osmanlı 16. yy			✓
10	Sarı Saltuk Türbesi	Osmanlı 16. yy	✓		
11	Sahabeler Türbesi	Osmanlı 17. yy	✓		
12	Arap Şeyh Türbesi	Osmanlı 17. yy	✓		
13	Murtaza Paşa Türbesi	Osmanlı 17. yy	✓		
14	Dabanoğlu Türbesi	Osmanlı 17. yy			✓
15	Havlet Baba Türbesi	Osmanlı 17-18. yy		✓	
16	Hançeri Güzar (Ehsenül Hançer) Türbesi	Osmanlı 17-18. yy	✓		
17	Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi	Osmanlı 18. yy	✓		
18	Karadeniz Türbesi	Osmanlı 19. yy		✓	
19	Şeyhzadeler Türbesi	Osmanlı 19. yy	✓		
20	Maliki Ejder Türbesi	Osmanlı 19. yy		✓	

1.3 Türbeyi Yaptıran ve Medfun Kişi İlişkisi

Anıt mezarlar; askeri, idari, dini veya ilmi sınıfa mensup saygın şahsiyetlerin anısını yaşatmak amacıyla inşa edilmiş yapılardır. Bu bağlamda Diyarbakır Suriçi bölgesinde mevcut bulunan türbe yapılarının yaptıranı ve medfun olanı değerlendirilmiştir.

Nasruddevle Mansur ve Eşi Sittünas Türbeleri, 11.yy.da Mervanoğulları hükümdarlarından olan Nasruddevle'nin Türbesi, Eşi Sittünas tarafından yaptırılmıştır. Daha sonra kendisi de aynı yere defnedilmiştir (Erzak, 1990).

Sultan Şüca Türbesi, 1117-1208 yılları arasında yaşayan Diyarbakır'da bulunup yönetimde yer alan Sultan Şüca'ya ait olduğu belirtilmektedir (Tuncer, 2012). Türbe yapısını yaptıran tespit edilememiştir.

Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi, 26 Eylül 1468 tarihli vakfiyesine göre cami Diyarbakır Hacekiye ayanından Kavvasoğlu Hacı Ahmed Tarafından inşa edildiği anlaşılmaktadır. Türbe camiden önce inşa edilmiş olmalıdır (Yılmazçelik, 2014). Türbede yatan ile ilgili Diyarbakır salnamelerinde "E'izze-i kiramdan Şeyh Yusuf Hemedani hazretleri Diyarbekir kasabasındaki cami-i şerifi ittisalinde medfûndur" bilgisi geçmektedir (İzgöer, 1999).

Lala Bey Türbesi, Eğil beylerinden olan Lala Kasım tarafından yaptırılmış olması muhtemeldir (Yılmazçelik, 2014). Sözen Lala Kasım Bey veya yakınlarının bu türbede medfun olmalarının muhtemel olduğunu söylemektedir (Sözen, 1971).

Şeyh Abdülcelil Türbesini yaptıran tespit edilememiştir. Sözen (1971) Türbede medfun olanın Şeyh Abdülcelil olduğuna değinmiştir (Sözen, 1971) .

Fatih Paşa Türbesi, kitabesi bulunmayan türbenin kim için yaptırıldığı ile ilgili kesin bir veriye ulaşılamamıştır.

İskender Paşa Türbesi, Diyarbakır'da 14 yıl valilik yapan 1551 yılında kendi adıyla cami yaptıran İskender Paşa veya çocukları tarafından yaptırılmış olabileceği düşünülmektedir (Sözen, 1971). Türbede yer alan üç mezardan biri; İskender Paşa'nın torunlarından şair Yusuf Raif Bey'e aittir (Tuncer, 2012). İkinci mezar Ömer Paşa'nın kızı Yusuf Bey'in Eşi Sacide Hanıma, üçüncü mezar ise Yusuf Bey'in kızı Rana Hanıma aittir (İlhan, 1996).

Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi, yaptıranı belli olmayan türbede Diyarbakır'da dört yıl valilik yapan Özdemiroğlu Osman Paşa medfundur.

Zincirkıran Türbesi, Diyarbakır eyaletine atanan Diyarbakır'ın 41. Valisi olup 5 ay boyunca bu görevde kalan Zincirkıran Ali Paşa ile bir bağı olup olmadığı bilinmemekte ve türbede olan sandukaların kime ait olduğu bulunamamıştır.

Sarı Saltuk, Rumeli fethinde efsaneleşen isim olup yaptıranı belli değildir (Tuncer, 1991).

Sahabeler Türbesi, dönemin valisi Silahtar Murtaza Paşa tarafından yaptırılmıştır (Beysanoğlu, 2003). Türbede yer alan bilgilendirme levhasına göre; İyaz Bin Ganem komutasında Diyarbakır'ın fethine katılıp şehit düşen sahabelerin, fetih sonrası defnedildikleri türbe üzerinde Hazreti Süleyman Cami'nin inşa edildiği düşünülmekte ve burada medfun 27 sahabenin isimleri; Hz. Süleyman b. Halid, Hz. Rıdvan, Hz. Mes'ud, Hz. Beşir, Hz. Hamza, Hz. Amr, Hz. Şa'be, Hz. Sabit, Hz. Zeyd (2), Hz. Halid (2), Hz. Nu'man, Hz. Muhammed (2), Hz. Abdullah (3), Hz. Hasan (2), Hz. Ka'b-i Zişan, Hz. Fudayl, Hz. Malik, Hz. Fahr, Hz. Ebu'l-Hamd, Hz. Ebu Nasr ve Hz. Muğire'dir. Türbe bu mezarlar üzerine yaptırılmıştır.

Türbenin revak bölümünde bulunan sandukalardan, Kuzeyde yer alan ilk sanduka Esad Muhlis Paşa'nın sandukasıdır. Esad Muhlis Paşa; 1264/1846'da Diyarbekir valisi olup üç yıl üç ay bu görevde kalmıştır (İzgöer, 1999). Esad Muhlis Paşa'nın yanında yer alan ikinci mezar Mehmet Reşit Paşa'nın mezarıdır. Reşit paşa, Sultan II. Mahmut vezirlerinden olup H.1249/1833 m. yılında Diyarbakır valisi olarak atanmış iki yıl sekiz ay bu görevde kalmıştır (Bulduk, 2007). Mehmet Reşit Paşa'nın mezarının yanında üçüncü sırada Abdurrahman Efendi'nin mezarı bulunmaktadır. Abdurrahman Efendi mezarının yanında bulunan dördüncü mezar İbrahim Paşa'ya aittir (Çığ, 2017). İbrahim paşadan sonra beşinci mezar Mahmud Muhtar'ın mezarıdır (Çığ, 2017). Diyarbakır'da vali olarak atanmış on üç ay valilik yapıp vefat etmiştir (Bulduk, 2007; İzgöer, 1999). Mahmud Muhtar mezarından sonra gelen altıncı mezar Şeri Hâkim Muhammed Tevfik Efendi'nin validesi Hatice Hanım'ın mezarıdır. Hatice hanımın mezarından sonra güney bölümde h.1273/1856 m. yılında Diyarbakır'a vali olarak atanmış Vali Gali Besim Paşa'nın oğlu Osman Nesim mezarı bulunmaktadır (Bulduk, 2007; İzgöer, 1999). Revak bölümünde Vali Gali Besim Paşa'nın oğlu Osman Nesim mezarından sonra Milli Aşiret Reisi İbrahim Paşazadenin mezarı bulunmaktadır. Revak bölümünün güney kısmında doğu penceresine yakın bulunan dokuzuncu mezar, H. 1172/1758 m. yılında Diyarbakır'a vali olarak atanan ve bir yıl boyunca valilik yapan Numan Paşanın oğlunun mezarıdır (Bulduk, 2007; İzgöer, 1999).

Türbe içinde yer alan mezarlardan biri Silahtar Murtaza Paşa'nın kızı Hatice Hanım'a aittir. Türbe içerisindeki bir diğer mezar, H. 1071/1661 M. yılında Diyarbakır'a vali olan Köprülü (Mirahor) Mustafa Paşa'nın kızı Lübabe Hanım'a aittir (Bulduk, 2007; İzgöer, 1999). Bir diğer mezar Silahtar Murtaza Paşa'nın oğlunun mezarıdır. Murtaza Paşanın oğlunun mezarının yanında, 1089 yılında Diyarbakır'a vali olan Kemankeş Mahmut Paşa'nın oğlu Ömer Bey'in mezarı bulunmaktadır (İzgöer, 1999). Lübabe Hanım'ın mezarının yanında yer alan sanduka Hz. Süleyman (r.a) mezarını temsilen bırakılmıştır. Bir diğer mezar isimsiz kaldığından okunamamaktadır.

Arap Şeyh Türbesi, Sözen (1971)'e göre; Arap şeyh cami 1644-1650 yılları arasında Diyarbakır'a valilik yapan Kara Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır (Sözen, 1971). Türbede medfun olan kişi ile ilgili net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Murtaza Paşa Türbesinde, Murtaza Paşanın eşi ve iki oğlunun mezarı bulunmaktadır (Bulduk, 2007).

Dabanoğlu Türbesi, Diyarbakır'a 7 ay valilik yapan Daltaban Mustafa Paşa'nın ölümünden sonra onun adına yaptırılmış olduğu düşünülmektedir (Tuncer, 2012).

Havlet Baba Türbesi, Diyarbakır Salnamelerinde türbede medfun olan kişinin Şeyh Tahir Halvet Hazretleri olduğu bilgisine varılmaktadır (İzgöer, 1999). Türbeyi yapan veya yaptıran hakkında bir veriye ulaşılamamıştır.

Hançeri Güzar Türbesi, Diyarbakır Salnamelerinde "E'izze-i kirâmdan Şeyh Hançer Güzâr hazretleri, Diyarbekir'in Hüsameddin mahallesinde medfûndur" ifadesi geçmektedir (İzgöer, 1999). Türbeyi yapan veya yaptıran hakkında bir veriye ulaşılamamıştır.

Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi, 1718 yılında Diyarbakır valisi olan Köprülüzade Abdullah Paşa döneminde caminin güneyine eklemiştir. Türbede medfun olan Zübeyde Hanım (Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin kızı) Köprülü Abdullah Paşa'nın eşi, Leyla Hanım ise kızıdır (Bulduk, 2007; İzgöer, 1999).

Karadeniz Türbesi, Diyarbakır Salnamelerinde Mir Seyyaf Hazretlerinin medfun olduğu bilgisine varılmaktadır (İzgöer, 1999). Türbeyi yapan veya yaptıran hakkında bir veriye ulaşılamamıştır.

Kurşunlu Cami Türbesinde yer alan mezarlardan biri İlhan (1996)'a göre Şeyhzade Muhammed Beg'e aittir (İlhan, 1996). Türbeyi yaptıran ile ilgili bir veriye ulaşılamamıştır.

Maliki Ejder Türbesi, Diyarbakır Salnamelerinde yer alan bilgilerden türbede medfun olanın sahabelerden Maliki Ejder'in olduğu bilgisine varılmaktadır (İzgöer, 1999). Türbe yapısını Diyarbakır Valisi Halid Bey inşa etmiştir (Yıldız H. , 2010).

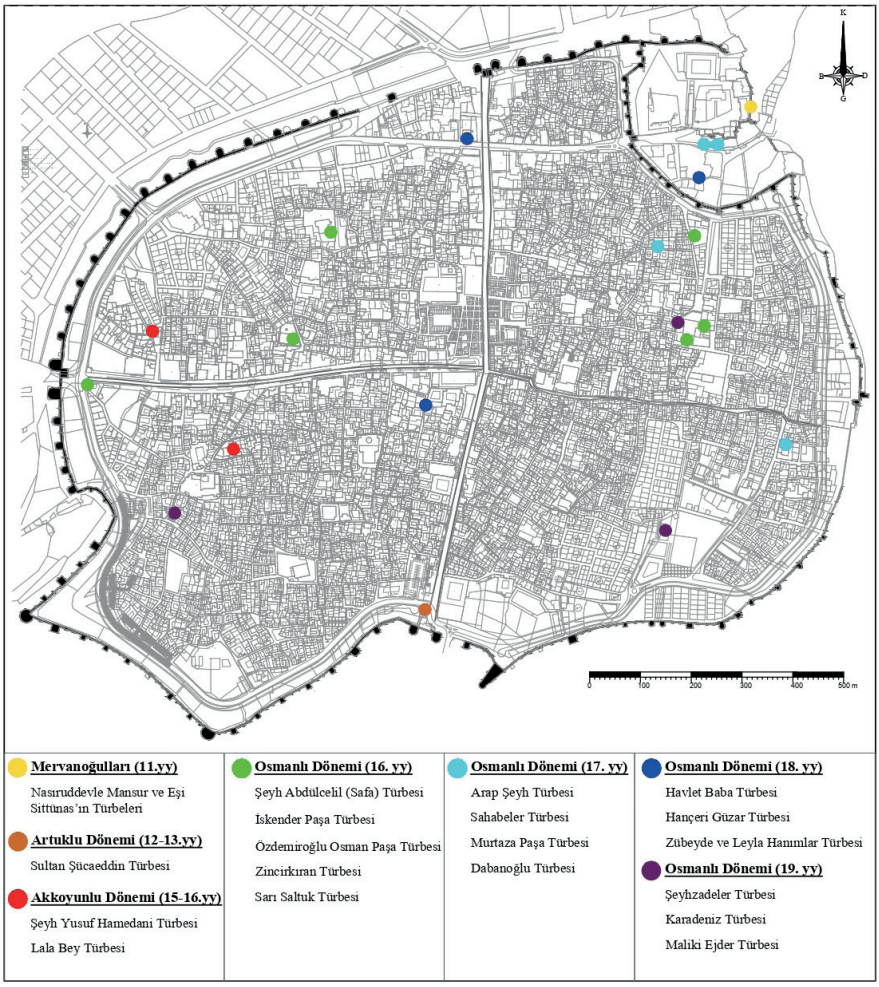
Diyarbakır Suriçi bölgesinde mevcut bulunan türbe yapıları incelendiğinde çoğunlukla yönetimde olanlar veya yakınları için türbe inşalarının yapıldığı sonucuna varılmıştır. İlk dönem eseri olan Mervanoğulları Döneminden Osmanlı dönemine kadar bölgede hâkim olan devletlerin yöneticileri tarafından inşa edilen türbe yapıları dikkat çekmektedir. Özellikle

Osmanlı Döneminde bölgeye vali olarak atanan yöneticiler kendileri adına veya yakınları için türbe yaptırmıştır.

MEFDUN KİŞİNİN YAPI İLE İLİŞKİSİ				
YAPI			YAPTIRAN	MEFDUN
1	Nasıruddevle Mansur ve Eşi Sittünas'ın Türbeleri	Mervanoğulları 11.yy	Said bin Nasruddevle'nin kızı ve Nasruddevle Mansur'un eşi Sittünas	Nasıruddevle Mansur ve Eşi Sittünas
2	Sultan Şücaeddin Türbesi	Artuklu 12-13. yy	?	Sulta Şüca
3	Şeyh Yusuf Hemedani Türbesi	Akkoyunlu 15-16. yy	Camiyi Diyarbakır Hacekiye ayanından Kavvasoğlu Hacı Ahmed yaptırmış	Şeyh Yusuf Hemedani
4	Lala Bey Türbesi	Akkoyunlu 15-16. yy	Lala Kasım Bey	Lala Kasım Bey veya ailesi
5	Şeyh Safa (Abdülcelil) Türbesi	Osmanlı 16-17. yy	?	Şeyh Abdülcelil
6	Fatih Paşa Türbesi	Osmanlı 16. yy	?	?
7	İskender Paşa Türbesi	Osmanlı 16. yy	Diyarbakır Valisi İskender Paşa veya Torunları	İsimsiz İskender Paşanın Torunu Paşazade Yusuf Bey Yusuf Bey'in Eşi Sacide Hanım Yusuf Bey'in Kızı Rana Hanım
8	Özdemiroğlu Osman Türbesi	Osmanlı 16. yy	?	Özdemir Oğlu Osman Paşa (Vali)
9	Zincirkıran Türbesi	Osmanlı 16. yy	Diyarbakır Valisi Zincirkıran Ali Paşa veya Nasuh Paşa	?
10	Sarı Saltuk Türbesi	Osmanlı 16. yy	?	Sarı Saltuk
11	Sahabeler Türbesi	Osmanlı 17. yy	Diyarbakır Valisi Murtaza Paşa	Esad Muhlis Paşa (Vali) Mehmet Reşit Paşa (Vali) Abdurrahman Efendi İbrahim Paşa Mahmud Muhtar (Vali) Şeri Hâkim Muhammed Tevfik Efendi'nin validesi Hatice Hanım Vali Gali Besim Paşa'nın oğlu Osman Nesim Milli Aşiret Reisi İbrahim Paşazade Vali Numan Paşanın oğlu Köprülü (Mirahor) Mustafa Paşa'nın kızı Lübabe Hanım Hz. Süleyman (r.a) mezarını Temsilen Bırakılan Sanduka Silahtar Murtaza Paşa'nın kızı Hatice Hanım'a Sol: Kemankeş Mahmut paşanın oğlu Ömer Bey'in mezarı Sağ: Silahtar Murtaza paşanın oğlunun İsimsiz mezar
12	Arap Şeyh Türbesi	Osmanlı 17. yy	?	?
13	Murtaza Paşa Türbesi	Osmanlı 17. yy	Diyarbakır Valisi Murtaza Paşa	Murtaza Paşanın Hanımı ve iki çocuğu
14	Dabanoğlu Türbesi	Osmanlı 17. yy	?	Diyarbakır Valisi Daltaban Mustafa Paşa
15	Havlet Baba Türbesi	Osmanlı 17-18. yy	?	Şeyh Tahir Halvet Hazretleri
16	Hançeri Güzar (Ehsenül Hançer) Türbesi	Osmanlı 17-18. yy	?	Şeyh Hançer Güzar Hazretleri
17	Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi	Osmanlı 18. yy	Diyarbakır Valisi Köprülüzade Abdullah Paşa	Zübeyde Hanım ve kızı Leyla Hanım
18	Karadeniz Türbesi	Osmanlı 19. yy	?	Mir Seyyaf hazretleri
19	Kurşunlu Cami Türbesi	Osmanlı 19. yy	?	Şehzade Muhammed Beg
20	Maliki Ejder Türbesi	Osmanlı 19. yy	Diyarbakır Valisi Halid Bey	Maliki Ejder Hazretleri (Sahabe)

1.4 Yapım Tarihlerine Göre Değerlendirme

İslam ordularının kente hâkimiyetinden sonra bu bölgede anıt mezarlar inşa edilmiştir. Söz konusu yapılar, şehre hükmeden farklı medeniyet ve devletlerin mimari mirası olarak varlığını sürdürmektedir. Günümüze ulaşanlar kronolojik olarak incelendiğinde, 11. yy. ile 19. yy. arasına tarihlenmektedir. Türbelerden ilki 11. yy.da Mervanoğulları dönemine, en yakın tarihli olanı 19. yy.da Geç Osmanlı döneminde tarihlendirilmektedir. Detaylandırılacak olursa; 11. yy.da Mervanoğulları Dönemi'nde Nasıruddevle Mansur ve Eşi Sittünas'ın Türbeleri, 12-13. yy.da Artuklu Dönemi'nde Sultan Şücaettin Türbesi, 15-16. yy.da Akkoyunlu Dönemi'nde Şeyh Yusuf Hamedani ve Lala Bey Türbeleri inşa edilmiştir. Bölgede yer alan 17 türbe Osmanlı dönemine tarihlenmektedir.

1.5 Plan Analizi

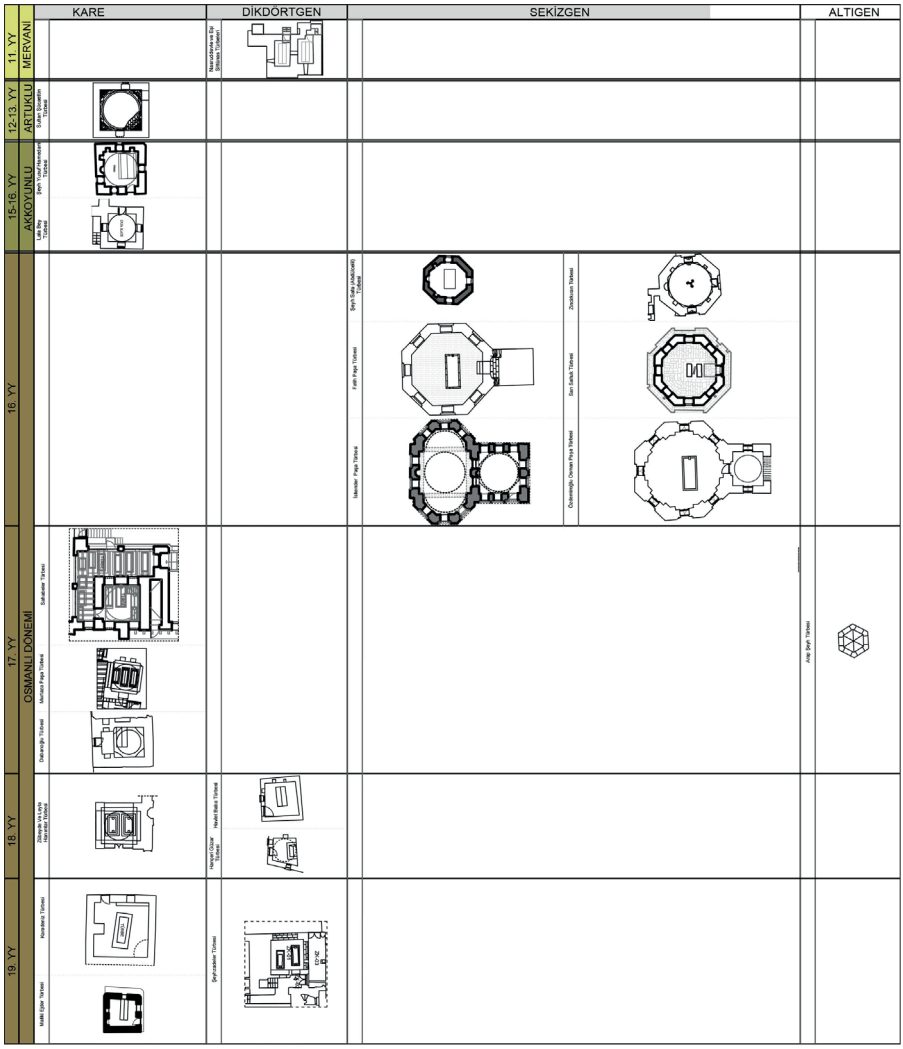
Suriçi bölgesinde yer alan türbe yapılarında planlar form, birim sayısı ve kat sayısı olarak farklılık göstermektedir. Plan analizi yapılırken bu üç özellik ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

Plan formu analizi

Günümüze ulaşan türbelerin plan formu incelendiğinde, kare, dikdörtgen ve poligonal (sekizgen, altıgen) şeklinde olduğu görülmektedir.

Mevcut 20 türbeden dokuzu kare planlı olup en çok karşılaşılan plan şemasıdır. İkinci sırada yoğunluk gösteren sekizgen plan tipinde altı adet türbe bulunmaktadır. Bunların yanı sıra dikdörtgen planlı beş anıt ile altıgen planlı bir adet türbe mevcuttur.

Plan formlarının dönemsel gelişimi değerlendirildiğinde, bölgede en eskiye tarihlenen türbe 11. yy.da Mervaniler döneminde inşa edilmiş olup dikdörtgen formdadır. Artuklu ve Akkoyunlu döneminde anıt mezar planlarının kare formda olduğu ve ölçeklerinin birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. 16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin bölgeye hâkim olması ile beraber sekizgen plan formu gelişmiş ve bu yüzyılda inşa edilen türbelerde bu plan formu gözlemlenmiştir. 17. yüzyıldan itibaren sekizgen plan formunun dışına çıkılarak çoğunlukla kare ve kareye yakın dikdörtgen formlar tercih edilirken, altıgen formda da türbe inşa edilmiştir. 17. ve 18. yy.da plan formundaki tarz arayışı, baldaken tarzda da kendini göstermiştir. 17. yy.da inşa edilen Arap Şeyh Türbesi ile 18. yy.da inşa edilen Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesinde baldaken tarzın kullanılması, bu üslupsal dönüşümü doğrulamaktadır.

Türbe yapılarında birim sayısı

Türbelerde sanduka odası dışında mescit, revak gibi mahallerin bulunduğu iki ve üç birimli türbeler de bulunmaktadır. İncelenen 20 anıtın büyük çoğunluğu, doğrudan medfunun sandukasını barındıran tek birimli şemalardan oluşmaktadır. Ancak bölgedeki bazı örneklerde, işlevsel genişleme ve dinî/sosyal yapılarla kurulan bağlar neticesinde iki ve üç birimli kompozisyonlar geliştirilmiştir.

İki birimli kurgunun en karakteristik klasik örneği olan İskender Paşa Türbesi, ana sanduka odasına eklemlenen ve ibadet/dua odağı olarak işlev gören bir mescit birimiyle mekânsal olarak ayrışmaktadır. Benzer şekilde, Fatih Paşa Camii Haziresi'nde yer alan Fatih Paşa Camii Güney Türbesi ile

Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi, ana sanduka odasının önünde kurgulanan birer giriş/hazırlık holü vasıtasıyla iki birimli plan şemasını sergilerler. Kentsel ölçekte en yoğun ziyaret alan odaklardan biri olan Sahabeler Türbesi ise türbe birimi, revak birimi ve cami içinde kullanılan oda olmak üzere çok birimli şemaların en anıtsal örneğini teşkil etmektedir.

Kat sayısı analizi

Anadolu-Türk anıt mezar geleneğinde, Selçuklu ve Beylikler dönemlerinde yoğun olarak planlanan iki katlı (cenazelik katlı) türbe mimarisi, defin geleneğinin ve mumyalık pratiklerinin strüktürel bir yansımasıdır. Diyarbakır Suriçi örnekleri kat sayısına göre incelendiğinde, 20 anıttan 18 adedinin tek katlı kurguya sahip olduğu saptanmıştır. Bu tek katlı anıtlarda mezar/sanduka ile ziyaretçinin dua ettiği oda aynı birimde birleşmektedir.

13. yüzyıl Artuklu mirası olan Sultan Şücaeddin Türbesi, iki katlı türbelerdendir. Türbe, özgününde alt katta bağımsız bir cenazelik (mumyalık) hücresi ve üst katta dua katı barındıracak şekilde inşa edilmiş; ancak kentsel yol kotunun zamanla yükselmesi neticesinde bugün alt katı tamamen toprak altında kalarak görünürlüğünü yitirmiştir. İki katlı yapım geleneğinin 16. yüzyıl başındaki diğer önemli temsilcisi ise Lala Bey Türbesi'dir. Bu anıtın bodrum katında yer alan beşik tonozlu cenazelik katına, cami avlu kotundan inen bağımsız bir merdiven grubuyla fiziksel olarak ulaşılabilmektedir. Bu iki anıt, bölgedeki İslam öncesi ve erken İslam dönemi gömü geleneklerini temsil etmektedir.

Yapı elemanı: Mihrap

Türbelerde, dua etmek, Kur'an okumak veya ibadet etmek için yön belirteci olan mihrap nişi bulunabilmektedir. İncelenen 20 anıt mezardan 5 adedinde iç mekânın güney duvarına yerleştirilmiş anıtsal mihrap nişi saptanmıştır. Diğer örneklerde ise mihrap nişleri daha yalın tutularak silmelerle sınırlandırılmıştır. 15-16. yüzyılda inşa edilen Akkoyunlu Dönemi eseri Şeyh Yusuf Hamedani Türbesinde, 16-17. yüzyılda inşa edilen Osmanlı Dönemi eseri Şeyh Abdülcelil Türbesi, İskender Paşa Türbesi ve Sarı Saltuk Türbesinde, 19. yüzyılda inşa edilen Maliki Ejder Türbesinde mihrap bulunmaktadır. İskender Paşa Türbesinin türbe mahallinde mihrap, mescit mahallinde ise mihrap nişi bulunurken, diğer dört türbenin türbe mahallinde mihrap bulunmaktadır.

Mihrap elemanının türbelere dağılımının farklı dönemlerde olması, mihrabın dönemsel etkilerden kaynaklanmadığını; plan tasarımına bağlı olarak türbeye eklendiğini göstermektedir.

Yapı elemanı: Revak

Revaklar, anıtsal yapıları insan boyutuna indirgemekte, gövde üzerindeki görkemli kütle ilişkisini doluluk ve boşluk oranları ile duvar yüzeyinde denkleştirmekte ve kullanılabilir bölgeler oluşturarak insanla yapı arasındaki iletişimi güçlendirmektedirler (Ödekan, 1988). Osmanlı dönemi 16. yy. türbelerinde revak bölümleri benimsenip eklenmiştir.

Suriçi bölgesinde bulunan türbelerden 16. yy.da inşa edilen Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinde tasarlanan revak, köşelerde yer alan sütunlardan anlaşılmaktadır; fakat günümüze kapalı bir birim olarak gelmiştir. Sahabeler Türbesinde (17. yy.) ve Şeyhzadeler Türbesinde (19. yy.) revak bölümü bulunmaktadır.

PLAN ANALİZİ													
TÜRBE ADI	DÖNEM	TÜRBE PLANI	PLAN TİPİ				BİRİM SAYISI			KAT SAYISI		MİHRAP	REVAK
			Kare	Dörtgen	Altıgen	Sekizgen	1 Birim	2 Birim	3 Birim	Tek Kat	İki Kat		
Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbeleri	11. yy Mervani			✓				✓		✓			
Sultan Şücaeddin Türbesi	12-13.yy Artuklu		✓				✓				✓		
Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu		✓				✓			✓		✓	
Lale Bey Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu		✓					✓			✓		
Şeyh Safa (Abdülcelil) Türbesi	16-17.yy Osmanlı					✓	✓			✓		✓	
Fatih Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı					✓		✓		✓			
İskender Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı					✓		✓		✓		✓	
Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı					✓		✓		✓			
Zincirkıran Türbesi	16.yy Osmanlı					✓	✓			✓			
Sarı Saltuk Türbesi	16.yy Osmanlı					✓	✓			✓		✓	
Sahabeler Türbesi	17.yy Osmanlı		✓						✓	✓			✓
Arap Şeyh Türbesi	17.yy Osmanlı				✓		✓			✓			
Murtaza Paşa Türbesi	17.yy Osmanlı		✓				✓			✓			
Dabanoğlu Türbesi	17.yy Osmanlı		✓					✓		✓			
Havlet Baba Türbesi	17-18.yy Osmanlı			✓			✓			✓			
Hançeri Güzar Türbesi	17-18.yy Osmanlı			✓			✓			✓			
Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi	18.yy Osmanlı		✓				✓			✓			
Karadeniz Türbesi	19.yy Osmanlı		✓				✓			✓			
Şeyhzadeler Türbesi	19.yy Osmanlı			✓					✓	✓			✓
Maliki Ejder Türbesi	19.yy Osmanlı		✓				✓			✓		✓	

1.6 Üst Örtü Analizi

Türbelerin üst örtüleri kapsamında, yapıyı içten ve dıştan saran örtü biçimi ile geçiş elemanı değerlendirilmiştir. Türbelerde üst örtü; kubbe, külah, düz ve tonoz olmak üzere dört farklı şekilde gruplandırılmıştır.

Suriçi bölgesindeki türbeler çoğunlukla içten kubbe, dıştan külah ile örtülmüştür. Türbelerde gözlemlenen bu sistem, Akkoyunlu ve Osmanlı Dönemi'nde sıklıkla tercih edilmiştir. Günümüzde yedi türbede mevcut ve özgün bir şekilde ulaşmış, bir türbede ise günümüze ulaşamadığı düşünülmektedir. Artuklu Dönemi'nde inşa edilen Sultan Şücaeddin Türbesi (12-13. yy.), Akkoyunlu Dönemi'nde inşa edilen Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi (15-16. yy.), Osmanlı Dönemi eseri olan Şeyh Abdülcelil Türbesi (16-17. yy.), Zincirkıran Türbesi (16. yy.), Sarı Saltuk Türbesi (16. yy.), Sahabeler Türbesi (17. yy.) ve Arap Şeyh Türbesi (17. yy.) bu grupta yer almaktadır.

İkinci sırada görülme sıklığına sahip örtü sistemi, hem içten hem de dıştan kubbe ile örtülen türbelerdir. Bu sistem dört türbede mevcut olup bir türbede ise mevcut olduğu fakat günümüze ulaşamadığı düşünülmektedir. Bu grupta Osmanlı Dönemi'nde inşa edilen İskender Paşa Türbesi (16. yy.), Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi (16. yy.), Dabanoğlu Türbesi (17. yy.) ve Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi (18. yy.) yer almaktadır. İki birimden oluşan İskender Paşa Türbesi ile Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinin iki birimi de kubbe ile örtülmüştür. Sekizgen plana sahip İskender Paşa Türbesinde, kubbenin sağ ve solunda yer alan bölümler yarım kubbe ile geçilerek zengin bir üst örtü sistemine kavuşmuştur. Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi ile aynı dönemde inşa edilen ve plan özellikleri benzer olan Fatih Paşa Türbesinin kubbe olduğu düşünülen üst örtüsü günümüze ulaşamamıştır.

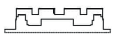
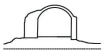
Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbesi (11. yy.) iç mekânda tonoz ile örtülü iken dıştan düz dam ile geçilmiştir.

Murtaza Paşa Türbesinde (17. yy.) türbe içten kubbe ile örtülü, dıştan ise üst bölümünde birim olduğundan düz geçilmiştir. 17-18. yüzyılda yapıldığı düşünülen Havlet Baba Türbesi ve Hançeri Güzar Türbesinin ise özgün üst örtüsü bulunmamaktadır. Günümüzde aykırı malzemeler ile yapılan türbe örtüsü, hem içten hem de dıştan külah ile örtülmüştür. İlk tasarımında nasıl bir üst örtü kullanıldığına dair veriye veya ize ulaşılamamıştır.

19. yüzyılda inşa edildiği düşünülen Karadeniz Türbesinde türbe hem içten hem de dıştan beşik tonoz ile örtülüdür. 19. yüzyılda inşa edilen diğer türbeler ise Şeyhzadeler Türbesi ve Maliki Ejder Türbesidir. Her iki türbede de içten ahşap kirişleme, dıştan ise düz dam kullanılmıştır.

İncelenen türbelerde kubbeye geçiş elemanı olarak pandantif ve tromp olmak üzere iki farklı sistem gözlemlenmiştir. On türbede pandantif, üç türbede ise tromp ile kubbeye geçilmiştir. Pandantif ile geçilen türbeler; Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi, Lala Bey Türbesi, Şeyh Abdülcelil Türbesi, İskender Paşa Türbesi, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi, Zincirkıran Türbesi, Sarı Saltuk Türbesi, Arap Şeyh Türbesi, Murtaza Paşa Türbesi ile Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesidir. Tromp ile geçilen türbeler ise Sultan Şücaeddin Türbesi, Sahabeler Türbesi ve Dabanoğlu Türbesidir.

Diyarbakır Suriçi'nde bulunan türbelerin üst örtüleri genellikle içten kubbe, dıştan külah ile örtülü olup geçiş elemanı olarak pandantif kullanılmıştır.

ÜST ÖRTÜ												
TÜRBE ADI	DÖNEM	ÇATI KESİTİ	İÇTEN				DIŞTAN				GEÇİŞ ELEMANI	
			Kubbe	Külah	Düz	Tonoz	Kubbe	Külah	Düz	Tonoz	Pandantif	Tromp
Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbeleri	11. yy Mervani					✓			✓			
Sultan Şücaeddin Türbesi	12-13.yy Artuklu		✓					✓				✓
Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu		✓					✓			✓	
Lale Bey Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu		✓						✓		✓	
Şeyh Safa (Abdülcelil) Türbesi	16-17.yy Osmanlı		✓					✓			✓	
Fatih Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı											
İskender Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı		✓				✓				✓	
Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı		✓				✓				✓	
Zincirkıran Türbesi	16.yy Osmanlı		✓					✓			✓	
Sarı Saltuk Türbesi	16.yy Osmanlı		✓					✓			✓	
Sahabeler Türbesi	17.yy Osmanlı		✓					✓				✓
Arap Şeyh Türbesi	17.yy Osmanlı		✓					✓			✓	
Murtaza Paşa Türbesi	17.yy Osmanlı		✓						✓		✓	
Dabanoğlu Türbesi	17.yy Osmanlı		✓				✓					✓
Havlet Baba Türbesi	17-18.yy Osmanlı			✓				✓				
Hançeri Güzar Türbesi	17-18.yy Osmanlı			✓				✓				
Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi	18.yy Osmanlı		✓				✓				✓	
Karadeniz Türbesi	19.yy Osmanlı					✓				✓		
Şeyhzadeler Türbesi	19.yy Osmanlı				✓				✓			
Maliki Ejder Türbesi	19.yy Osmanlı				✓				✓			

1.7 Taşıyıcı Sistem ve Malzeme Analizi

İncelenen türbelerin tamamı yığma strüktürde inşa edilmiş olup dikey yükler, duvarlar, sütunlar ve payeler vasıtasıyla zemine aktarılmaktadır. Strüktürel birer dikey taşıyıcı olan payeler; baldaken tarzda inşa edilen Arap Şeyh Türbesi ile Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesinin yanı sıra Sahabeler Türbesinin revak bölümlerinde de tercih edilmiştir. Sütun elemanı ise klasik Osmanlı üslubunu yansıtan Fatih Paşa (Kurşunlu) Camii Türbesinin revak mimarisinde kullanılmıştır.

Duvar örgü sistemlerinde çoğunlukla yonu taş kullanılmakla beraber bazı türbelerde almaşık örgü sistemi, kaba yonu taş ve moloz taş tercih edilmiştir. Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbelerinde taş ve tuğlanın birlikte kullanıldığı almaşık duvar örgüsü, Fatih Paşa Türbesinde moloz ve yonu taş dizilimi, Havlet Baba Türbesinde ise ön cephede kaba yonu, arka cephede moloz duvar örgüsü kullanılırken, diğer türbelerde yonu taş tercih edilmiştir.

Türbe döşemelerinde bölgesel malzeme olan bazalt taş kullanımı çoğunlukta olmakla beraber bazı türbelerde onarımlarla birlikte aykırı malzeme tercih edilmiştir. Sultan Şücaeddin Türbesinde, Şeyh Yusuf Hamedani Türbesinde, Lala Bey Türbesinde, Şeyh Abdülcelil Türbesinde, Fatih Paşa Türbesinde, İskender Paşa Türbesinde, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinde, Zincirkıran Türbesinde, Sarı Saltuk Türbesinde, Sahabeler Türbesinde, Arap Şeyh Türbesinde, Murtaza Paşa Türbesinde, Dabanoğlu Türbesinde, Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesinde ve Şeyhzadeler Türbesinde bazalt taş döşeme kullanılmıştır.

Duvar malzemesi olarak geleneksel malzeme olan bazalt taş kullanılmakla beraber bazı türbelerin gövdelerinde bir sıra bazalt, bir sıra kalker taş kullanımı gözlenmiş; bir türbede ise bazalt ve tuğlanın almaşık şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Kalker taş aynı zamanda süsleme amacıyla da cephelerde kullanılmıştır.

Bazalt taş gövdeye sahip türbeler; Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi, Lala Bey Türbesinin alt kısımları, Şeyh Abdülcelil Türbesi, Sarı Saltuk Türbesi, Sahabeler Türbesi, Arap Şeyh Türbesi, Murtaza Paşa Türbesi, Dabanoğlu Türbesi, Havlet Baba Türbesi, Hançeri Güzar Türbesi ve Zübeyde ile Leyla Hanımlar Türbesidir.

Bir sıra bazalt, bir sıra kalker taş kullanılan türbeler ise Sultan Şücaeddin Türbesi, Lala Bey Türbesinin üst kısımları, Fatih Paşa Türbesi, İskender Paşa Türbesi, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi, Zincirkıran Türbesi ve Şeyhzadeler Türbesidir. Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbelerinin duvarlarında ise taş ve tuğla birlikte kullanılmıştır.

Türbelerin iç duvar yüzeylerinde taş yüzeyinin korunduğu örnekler bulunmakla beraber sıvalı duvar ve aykırı malzeme kullanılan örnekler de mevcuttur. Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbelerinde, Lala Bey Türbesinde, Şeyh Abdülcelil Türbesinde, Zincirkıran Türbesinde, Sarı Saltuk Türbesinde, Dabanoğlu Türbesinde, Havlet Baba Türbesinde, Hançeri Güzar Türbesinde ve Karadeniz Türbesinde iç yüzey tamamen sıvalı iken, Maliki Ejder Türbesinde seramik kaplama uygulanmıştır. Diğer türbelerde ise iç duvar yüzeyi taş malzemedir.

Üst örtü malzemeleri incelendiğinde, Sultan Şücaeddin Türbesi, Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi, Zincirkıran Türbesi ve Arap Şeyh Türbesinin külahlarının tamamen bazalt taş malzeme ile yapıldığı görülmektedir. Murtaza Paşa Türbesi ve Kurşunlu Camii Türbesinin dam döşemesinde bazalt taş kullanılmıştır. Lala Bey Türbesinin damı, Şeyh Abdülcelil Türbesinin külahı, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinin kubbesi ve Sahabeler Türbesinin piramidal külahı kurşun kaplanmıştır. Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesinin kubbesinde metal malzeme kullanılmıştır. Fatih Paşa Türbesi ise üst örtüye sahip değildir.

İç mekânda incelenen üst örtüler çoğunlukla sıvanmıştır. Bununla birlikte sıvasız örnekler de mevcuttur. Sultan Şücaeddin Türbesinde ve Murtaza Paşa Türbesinde taş malzeme yüzeyi, Sahabeler Türbesinde ise tuğla kubbe yüzeyi sıvanmamıştır. Kurşunlu Camii Türbesinde, Sahabeler Türbesinin revak bölümünde ve Maliki Ejder Türbesinde ahşap kirişleme kullanılmıştır.

Türbelerde bulunan kapı ve pencere doğramalarında, geleneksel yapılarda olduğu gibi doğal bir malzeme olan ahşap kullanılmıştır.

Diyarbakır Suriçi bölgesinde günümüze ulaşan türbeler taşıyıcı sistem malzemesi açısından incelendiğinde, taşıyıcı sistemin genel olarak yığma duvarlardan oluştuğu, duvar kalınlığının 70–100 cm aralığında olduğu ve yonu taş ile örüldüğü görülmektedir. Geleneksel malzeme olan bazalt; duvarlarda, döşemelerde ve üst örtülerde sıklıkla kullanılmıştır. Kapı ve pencere doğramalarında ise ahşap tercih edilmiştir.

TAŞIYICI SİSTEM VE MALZEME ANALİZİ															
TÜRBE ADI	**DÖNEM**	**TAŞIYICI SİSTEM ÖZELLİKLERİ**						**MALZEME ÖZELLİKLERİ**							
		Taşiyıcı Sistem	**Duvar**	**Sütun**	**Paye**	**Kalınlık (Cm)**	**Örgü sis.**	**Döşeme**	**İç Duvar**	**Dış Duvar**	**Üst Örtü (iç)**	**Üst Örtü (dış)**	**Pencere**	**Kapı**
Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbeleri	11. yy Mervani	Yığma	✓	-	-	80-120	Almaşık	Beton Şap	Sıva + Boya	Bazalt + Tuğla	Sıva + Boya	Çimento	Ahşap	Metal
Sultan Şücaeddin Türbesi	12-13.yy Artuklu	Yığma	✓	-	-	75	Yonu Taş	Bazalt	Bazalt + Kalker	Bazalt + Kalker	Taş Kaplama	Taş Kaplama	Ahşap	Metal
Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu	Yığma	✓	-	-	80-86	Yonu Taş	Bazalt	Bazalt	Bazalt	Sıva + Boya	Bazalt Kesme Taş	Ahşap	Ahşap
Lala Bey Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu	Yığma	✓	-	-	75-78	Yonu Taş	Bazalt	Sıva + Boya	Bazalt + Kalker	Sıva	Kurşun Kaplama	Ahşap	Ahşap
Şeyh Safa (Abdülcelil) Türbesi	16-17.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	60-65	Yonu Taş	Bazalt	Sıva	Bazalt	Sıva	Kurşun Kaplama	Ahşap	Metal
Fatih Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	100-108	Moloz + Yonu Taş	Bazalt	Bazalt + Kalker	Bazalt + Kalker	-	-	-	-
İskender Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	80-100	Yonu Taş	Bazalt	Bazalt + Kalker	Bazalt + Kalker	Boya	Çimento Esaslı Sıva	Ahşap	Metal
Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	100-140	Yonu Taş	Bazalt	Bazalt + Kalker	Bazalt + Kalker	Sıva	Kurşun Kaplama	Ahşap	Ahşap
Zincirkıran Türbesi	16.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	81-83	Yonu Taş	Bazalt	Sıva	Bazalt + Kalker	Sıva + Boya	Bazalt Kesme Taş	Ahşap	Metal
Sarı Saltuk Türbesi	16.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	91-96	Yonu Taş	Bazalt	Sıva + Boya	Bazalt + Kalker	Boya	Alaturka Kiremit	Ahşap	Ahşap
Sahabeler Türbesi	17.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	✓	88-113	Yonu Taş	Bazalt	Bazalt	Bazalt	Tuğla	Kurşun Kaplama	Ahşap	Ahşap
Arap Şeyh Türbesi	17.yy Osmanlı	Yığma		-	✓	50	Yonu Taş	Bazalt	Bazalt + Kalker	Bazalt + Kalker	Sıva	Bazalt Taş Kaplama	-	-
Murtaza Paşa Türbesi	17.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	109	Yonu Taş	Bazalt	Bazalt	Bazalt	Bazalt Taş	Bazalt Taş Kaplama	-	Metal
Dabanoğlu Türbesi	17.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	99-107	Yonu Taş	Bazalt	Sıva + Boya	Bazalt	Boya	Beton Dam	-	Metal
Havlet Baba Türbesi	17-18.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	40-60	Kaba Yonu - Moloz	Beton Şap	Sıva + Boya	Bazalt	Sıva + Boya	Beton	Ahşap	Metal
Hançeri Güzar Türbesi	17-18.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	52-54	Yonu Taş	Beton Şap	Sıva + Boya	Bazalt + Boya	Boya	Beton Dam + Boya	Metal	Metal
Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi	18.yy Osmanlı	Yığma		-	✓	52-60	Yonu Taş	Bazalt	Bazalt + Kalker	Bazalt	Demir Kubbe	Metal Elemanlar	-	-
Karadeniz Türbesi	19.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	56	-	Seramik	Sıva + Boya	Taş + Sıva	Boya	Çimento Esaslı Sıva + Taş	Ahşap	Metal
Şeyhzadeler Türbesi	19.yy Osmanlı	Yığma	✓	✓	-	51-229	Yonu Taş	Bazalt	Bazalt + Kalker	Bazalt + Kalker	Ahşap Kirişleme	Taş Kaplama	Ahşap	Ahşap
Maliki Ejder Türbesi	19.yy Osmanlı	Yığma	✓	-	-	50-53	Yonu Taş	Traverten	Seramik	Bazalt + Seramik	Asma Tavan + Ahşap Kirişleme	Betonarme	Ahşap	Ahşap

1.8 Pencere Analizi

Yapılarda bulunan pencereler; form, kanat sayısı, pencere ölçüleri, pencere elemanları ve tahfif kemeri bulundurma durumuna göre değerlendirilmiştir.

Form bakımından kemerli ve kemersiz olmak üzere iki farklı gruba ayrılmıştır. Pencereler genellikle düz lentolu formdadır. Kemerli pencereye sahip türbeler; Sarı Saltuk Türbesi, Hançeri Güzar Türbesi, Kurşunlu Camii Türbesi ve Maliki Ejder Türbesidir.

Fatih Paşa Türbesi günümüze kalıntı hâlinde ulaştığından pencere boşlukları yarım kalmış olup pencere bulunmamaktadır. Bu nedenle pencere formu tespit edilememiştir. Arap Şeyh Türbesi ile Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi, baldaken tarzında inşa edilen açık türbe örnekleri olduğundan pencere bulunmamaktadır. Murtaza Paşa Türbesinde 66 × 87 cm ölçülerinde pencere boşluğu bulunmasına rağmen doğrama mevcut değildir. Dabanoğlu Türbesinde ise pencere ve pencere boşluğu gözlemlenmemiştir.

Pencere elemanları olan korkuluk ve iç kanat incelendiğinde, iç kanat yalnızca Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinde bulunmaktadır. Korkuluklar ise türbelerin çoğunda lokma demir korkuluk olarak gözlemlenirken, ferforje korkuluk kullanılan ve korkuluk bulunmayan türbe pencereleri de mevcuttur.

Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbelerinde korkuluk bulunmamaktadır. Sultan Şücaeddin Türbesi, Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi ve Lala Bey Türbesinde lokma demir korkuluk bulunurken, Şeyh Abdülcelil Türbesinde özgün olmadığı değerlendirilen ferforje korkuluk mevcuttur. Fatih Paşa Türbesinde korkuluk bulunmazken, İskender Paşa Türbesinde eklenti korkuluk bulunmaktadır. Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinde, Zincirkıran Türbesinde, Sarı Saltuk Türbesinde ve Sahabeler Türbesinde özgün lokma demir korkuluk mevcuttur. Açık türbe olan Arap Şeyh Türbesinde korkuluk bulunmamaktadır. Murtaza Paşa Türbesinin penceresinde eklenti korkuluk, hacet penceresinde ise lokma demir korkuluk bulunmaktadır. Dabanoğlu Türbesinde pencere mevcut olmadığından korkuluk da bulunmamaktadır. Havlet Baba Türbesinde ve Hançeri Güzar Türbesinde eklenti korkuluk bulunmaktadır. Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi baldaken tarzında açık türbe olmasına rağmen kemer açıklıkları lokma demir korkuluk ile kapatılmıştır. Karadeniz Türbesinde eklenti korkuluk, Kurşunlu Camii Türbesinde özgün lokma demir korkuluk, Maliki Ejder Türbesinde ise eklenti korkuluk bulunmaktadır.

Pencere kemerlerine gelen yükü hafifletmek amacıyla kullanılan tahfif kemeri; Sultan Şücaeddin Türbesinde, İskender Paşa Türbesinde, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinde, Zincirkıran Türbesinde, Sarı Saltuk Türbesinde ve Hançeri Güzar Türbesinde kullanılmıştır. İskender Paşa Türbesi, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi ve Sarı Saltuk Türbesinde pencereler, iki yanında sütunce bulunan niş içerisine alınarak hem pencereye gelen yük azaltılmış hem de cepheye daha zengin bir görünüm kazandırılmıştır.

Diyarbakır Suriçi bölgesinde günümüze ulaşan türbelerin pencereleri incelendiğinde, pencerelerin genellikle düz lentolu, tek veya çift kanatlı olduğu ve lokma demir korkuluğa sahip bulunduğu gözlemlenmiştir.

PENCERE ANALİZİ																
TÜRBE ADI	DÖNEM	PENCERE	FORM		KANAT SAYISI		ÖLÇÜLER		PENCERE ELEMANI			Tahfif Kemeri		Sütunce
			Kemerli	Düz	Tek	Çift	Genişlik	Yükseklik	Özgün Korkuluk	Eklenti Korkuluk	İç Kanat	Çizgisel Başlık	Niş Şeklinde	
Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbeleri	11. yy Mervani			✓	✓		44	103						
				✓	✓		40	40						
Sultan Şücaeddin Türbesi	12-13.yy Artuklu			✓		✓	90	155	✓			✓		
Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu			✓	✓		66	80	✓					
Lala Bey Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu	P1 P2 		✓		✓	70	126	✓					
				✓	✓		38	78	✓					
Şeyh Safa (Abdülcelil) Türbesi	16-17.yy Osmanlı			✓		✓	70	140		✓				
Fatih Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı													
İskender Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı	P1 P2 		✓		✓	88	175		✓			✓	✓
Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı	P1 P2 		✓		✓	100	171	✓		✓	✓	✓	✓
							90	173						
Zincirkıran Türbesi	16.yy Osmanlı			✓		✓	85	154	✓			✓		
Sarı Saltuk Türbesi	16.yy Osmanlı		✓			✓	77	145	✓			✓	✓	✓
Sahabeler Türbesi	17.yy Osmanlı			✓		✓	110	192	✓					
Arap Şeyh Türbesi	17.yy Osmanlı													
Murtaza Paşa Türbesi	17.yy Osmanlı			✓			66	87	✓	✓				
Dabanoğlu Türbesi	17.yy Osmanlı													
Havlet Baba Türbesi	17-18.yy Osmanlı			✓	✓		57	76		✓				
Hançeri Güzar Türbesi	17-18.yy Osmanlı	P1 P2 	✓		✓		52	42		✓		✓		
				✓	✓		47	47		✓				
Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi	18.yy Osmanlı													
Karadeniz Türbesi	19.yy Osmanlı			✓	✓		54	78		✓				
Şeyhzadeler Türbesi	19.yy Osmanlı		✓		✓		72	95	✓					
Maliki Ejder Türbesi	19.yy Osmanlı	P1 P2 	✓			✓	84	195		✓				
				✓	✓		64	90		✓				

1.9 Kapı Analizi

Yapılarda bulunan kapılar; form, kanat sayısı, kapı ölçüleri, korkuluk ve tahfif kemeri bulundurma durumuna göre değerlendirilmiştir. Form bakımından kapılar, kemerli ve kemersiz olmak üzere iki farklı gruba ayrılmıştır.

Lala Bey Türbesinin dua katı giriş kapısı, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinin giriş kapısı, Dabanoğlu Türbesinin giriş kapısı, Hançeri Güzar Türbesinin giriş kapısı, Kurşunlu Camii Türbesinin aralığa açılan giriş kapısı ve Maliki Ejder Türbesinin giriş kapısının kemerli olduğu tespit edilmiştir. Bu kapılar arasında Lala Bey Türbesinin dua katı giriş kapısı ile Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinin giriş kapısı basık kemerli olup diğer kemerli kapılar sivri kemerlidir. Diğer türbelerde ise kapıların düz lentolu olduğu gözlemlenmiştir.

Fatih Paşa Türbesi günümüze kalıntı hâlinde ulaştığından kapı boşluğu yarım kalmış olup kapı bulunmamaktadır. Arap Şeyh Türbesi ile Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi, baldaken tarzında inşa edilen açık türbe örnekleri olduğundan özgün kapı boşluğu ve kapı bulunmamaktadır. Ancak Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesinde lokma demir korkuluk ile kapatılan cepheye metal bir kapı yerleştirilmiştir. İncelenen 20 türbenin 17'sinde tek kanatlı, 3'ünde ise çift kanatlı kapı bulunmaktadır.

Kapı elemanı olarak korkuluk yalnızca Sultan Şücaeddin Türbesi ile İskender Paşa Türbesinde bulunmaktadır. Sultan Şücaeddin Türbesinde korkuluk ikinci bir kapı niteliğinde kullanılırken, İskender Paşa Türbesinde özgün kapılar demir korkuluklu kapılara dönüştürülmüştür.

Kapı lentolarına gelen yükü hafifletmek amacıyla kullanılan tahfif kemeri; Sultan Şücaeddin Türbesi, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi, İskender Paşa Türbesi, Hançeri Güzar Türbesi ve Kurşunlu Camii Türbesinde uygulanmıştır. İskender Paşa Türbesi, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi ve Sarı Saltuk Türbesinde kapılar, iki yanında sütunce bulunan niş içerisine alınarak hem kapıya gelen yük azaltılmış hem de cepheye daha zengin bir görünüm kazandırılmıştır.

Diyarbakır Suriçi bölgesinde günümüze ulaşan türbelerin kapıları incelendiğinde, kapıların genellikle düz lentolu ve tek kanatlı olduğu; kapı genişliklerinin 90–100 cm, yüksekliklerinin ise 170–190 cm arasında değiştiği görülmektedir.

KAPI ANALİZİ												
TÜRBE ADI	DÖNEM	KAPI	FORM		KANAT SAYISI		ÖLÇÜLER		Korkuluk	Tahfif Kemeri		Sütunce
			Kemerli	Düz	Tek	Çift	Genişlik	Yükseklik		Çizgisel Boşluk	Niş Şeklinde	
Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbeleri	11. yy Mervani	K1 K2		✓	✓		73	136				
				✓	✓		71	160				
Sultan Şücaeddin Türbesi	12-13.yy Artuklu			✓	✓		92	194	✓	✓		
Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu			✓	✓		88	150				
Lala Bey Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu	K1 K2	✓		✓		75	135				
				✓	✓		77	140				
Şeyh Safa (Abdülcelil) Türbesi	16-17.yy Osmanlı			✓	✓		70	171				
Fatih Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı											
İskender Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı	K1 K2		✓	✓		100	180			✓	✓
				✓	✓		95	200			✓	✓
Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı		✓			✓	95	215				
Zincirkıran Türbesi	16.yy Osmanlı			✓	✓		85	160				
Sarı Saltuk Türbesi	16.yy Osmanlı			✓	✓		65	145				✓
Sahabeler Türbesi	17.yy Osmanlı			✓		✓	110	186				
Arap Şeyh Türbesi	17.yy Osmanlı											
Murtaza Paşa Türbesi	17.yy Osmanlı			✓	✓		92	174				
Dabanoğlu Türbesi	17.yy Osmanlı		✓		✓		90	179				
Havlet Baba Türbesi	17-18.yy Osmanlı			✓	✓		100	195				
Hançeri Güzar Türbesi	17-18.yy Osmanlı		✓		✓		74	147		✓		
Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi	18.yy Osmanlı		✓			✓	83	157	✓			
Karadeniz Türbesi	19.yy Osmanlı			✓	✓		63	134				
Şeyhzadeler Türbesi	19.yy Osmanlı		✓		✓		75	175			✓	✓
Maliki Ejder Türbesi	19.yy Osmanlı		✓		✓		78	175				

1.10 Süsleme Analizi

Türbelerde süsleme; cephe ve iç mekânda yer alan silmeler, pencere ve kapı kenarlarında bulunan sütunceler, bazalt ve kalker taş yüzeylerinde işlenen motifler, yapıların köşelerinde oluşturulan köşe pahları, kullanılan çiniler, mukarnaslar, ahşap üzerindeki süslemeler ve cas sıva süslemeleri şeklinde görülmektedir.

Türbelerde gövde ile üst örtü arasındaki geçiş, çoğunlukla silme ile detaylandırılmıştır. Silme çeşitleri; düz, profilli ve mukarnaslı olmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir.

Sultan Şücaeddin Türbesinde gövde, düz dikdörtgen silme ile tamamlanırken, Şeyh Yusuf Hamedani Türbesinde iç bükey silme ile sonlandırılmıştır. Lala Bey Türbesinde düz silme, Şeyh Abdülcelil Türbesinde ise iç bükey silme gövde bitiminde kullanılmıştır. Fatih Paşa Türbesinde ise silme, kaideden sonra gövde başlangıcında kaval profilli olarak uygulanmıştır. İskender Paşa Türbesinde gövde bitişlerinde düz silme, pencere çerçevelerinde profilli silme, kubbe kasnağında ise mukarnaslı silme gözlemlenmiştir. Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinde düz silme, Zincirkıran Türbesinde ise profilli silme gövde bitiş elemanı olarak kullanılmıştır. Sarı Saltuk Türbesinde gövde ortasında düz ve mukarnaslı silme birlikte kullanılmış, gövde bitiminde ise düz silme tercih edilmiştir. Sahabeler Türbesinin çatı başlangıç kotunda düz silme, Arap Şeyh Türbesinin gövde bitiminde ise iç bükey profilli silme kullanılmıştır. Dabanoğlu Türbesinde düz silme, Havlet Baba Türbesi ile Hançeri Güzar Türbesinde ise aykırı malzeme ile yapılmış silmeler gözlemlenmiştir. Kurşunlu Camii Türbesinde bazalt taştan yapılmış düz silme kullanılmıştır.

Türbelerde kullanılan bir diğer süsleme elemanı olan sütunceler; pencere, kapı ve mihrap kenarlarında yer almaktadır. Fatih Paşa Türbesi ile Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinde dış cephede bulunan tüm pencere ve kapıların iki yanında üzeri bezemeli taşlardan oluşturulmuş sütunceler gözlemlenmiştir. İskender Paşa Türbesindeki sütunceler sade düzenlemeye sahiptir. Sarı Saltuk Türbesinde pencere, kapı ve mihrap kenarlarında motifli taşlardan yapılmış sütunceler bulunmaktadır. Kurşunlu Camii Türbesinin giriş kapısı da sütunceler ile vurgulanmıştır.

Taş yüzeyindeki süslemeler; sütunce taşlarında ve bazı türbelerde kapı ile pencere açıklıklarının üst sıralarında yer alan taşlarda görülmektedir. Sultan Şücaeddin Türbesinin tromplarında taşlara geçmeli motifler işlenmiştir. Fatih Paşa Türbesinin iç mekân penceresinde silme motifleri bulunan taş tespit edilmiştir. İskender Paşa Türbesinde pencere üzerinde gülbezek ve lale motifli taşlar yer almaktadır. Zincirkıran Türbesinde giriş

kapısı üzerinde yarım şemse motifli taş bulunmaktadır. Sarı Saltuk Türbesinde mihrap yüzeyinde gülbezek motifli taşlar kullanılmıştır. Sahabeler Türbesinde giriş kapısının üzerinde yer alan bazalt taşa yarım yıldız motifi işlenmiştir. Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesinde kitabenin yer aldığı kuzey duvarında çiçek motifleriyle bezenmiş taşlar bulunmaktadır. Fatih Paşa Türbesi, Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi, Sarı Saltuk Türbesi ve Kurşunlu Camii Türbesinde yer alan sütunce taşlarına geometrik ve bitkisel motifler işlenmiştir.

Süsleme elemanlarından biri olan çini; Sahabeler Türbesinin iç mekân duvarlarında, Karadeniz Türbesinde ise biri duvarda, biri tavanda olmak üzere dairesel formlu iki örnek hâlinde kullanılmıştır.

Köşe pahı uygulaması ise sokak dönüş noktasında bulunan Şeyh Yusuf Hamedani Türbesinde ve Sahabeler Türbesinin avluya bakan köşesinde görülmektedir.

Mukarnas süslemeler; Sultan Şücaeddin Türbesinin iki trompunda ve kubbe kasnağında, Şeyh Yusuf Hamedani Türbesinde köşe pahının üst sırasında, İskender Paşa Türbesinde mihrapta ve mihrap nişinin kavsarasında, Zincirkıran Türbesinin girişinin üst bölümünde üç sıra hâlinde, Sarı Saltuk Türbesinin mihrap kavsarasında ve silmesinde, Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesinin pandantiflerinde, Kurşunlu Camii Türbesinde ise kitabe çerçevesinde bulunmaktadır.

Ahşap yüzeyde süsleme yalnızca Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinin pencere kanatlarında geometrik motifler şeklinde gözlemlenmiştir.

Cas sıva süslemeleri ise türbelerde nadir karşılaşılan bir süsleme türüdür. Lala Bey Türbesinin cephesinde yalnızca bir taş yüzeyinde, Sarı Saltuk Türbesinde ise kapı lentosunda çiçek motifi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Diyarbakır Suriçi bölgesinde günümüze ulaşan türbelerde süsleme unsurları incelendiğinde; cepheye hareket kazandırmak amacıyla gövdeden çatıya geçişte genellikle düz silmenin kullanıldığı, kapı ve pencere kenarlarında işlemeli taşlardan oluşturulan sütuncelere yer verildiği, pandantif, tromp ve mihraplarda ise mukarnas süslemelerin tercih edildiği görülmektedir. Bunun yanında, nadir de olsa cas sıva süslemeleri, ahşap yüzey süslemeleri ve köşe pahı uygulamaları da tespit edilmiştir.

SÜSLEME ANALİZİ											
TÜRBE ADI	DÖNEM	Silme Çeşidi			Süsleme Elemanı						
		Düz Silme	Profilli Silme	Mukarnas Silme	Sütunce	Taş Üzeri Motif	Çini	Köşe Pahı	Mukarnas Süsleme	Ahşap Süsleme	Cas Sıva
Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbeleri	11. yy Mervani										
Sultan Şücaeddin Türbesi	12-13.yy Artuklu	✓				✓			✓		
Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu		✓					✓	✓		
Lala Bey Türbesi	15-16.yy Akkoyunlu	✓									✓
Şeyh Safa (Abdülcelil) Türbesi	16-17.yy Osmanlı		✓								
Fatih Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı		✓		✓	✓					
İskender Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı	✓	✓	✓	✓	✓			✓		
Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi	16.yy Osmanlı	✓			✓	✓				✓	
Zincirkıran Türbesi	16.yy Osmanlı		✓			✓			✓		
Sarı Saltuk Türbesi	16.yy Osmanlı	✓		✓	✓	✓			✓		✓
Sahabeler Türbesi	17.yy Osmanlı	✓				✓	✓	✓			
Arap Şeyh Türbesi	17.yy Osmanlı		✓								
Murtaza Paşa Türbesi	17.yy Osmanlı										
Dabanoğlu Türbesi	17.yy Osmanlı	✓									
Havlet Baba Türbesi	17-18.yy Osmanlı	✓									
Hançeri Güzar Türbesi	17-18.yy Osmanlı	✓									
Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi	18.yy Osmanlı		✓			✓					
Karadeniz Türbesi	19.yy Osmanlı						✓				
Şeyhzadeler Türbesi	19.yy Osmanlı	✓			✓	✓			✓		
Maliki Ejder Türbesi	19.yy Osmanlı										

2. DİYARBAKIR SURİÇİ BÖLGESİNDE YER ALAN TARİHİ TÜRBE YAPILARI

Diyarbakır Suriçi'nde geçmişte inşa edilip günümüze ulaşmayan türbe yapılarından tespit edilen;

Sultan Sasa Türbesi

Suriçi kuzeybatı bölümünde, Gazi Caddesinde Hasan Paşa Hanı karşısında yer almaktaydı. Günümüzde 446 nolu ada, 5 nolu parsele denk gelmektedir. Günümüze ulaşmayan yapının yerine aynı isim ile mescit yapılmıştır.

Sultan Sa'sa[1] türbesi, aynı isim ile anılan cami ve medrese ile beraber kaynaklarda geçmektedir (Yıldız H. , 2010). Gavranizade Ömer Bey tarafından H.1277/M.1860 yılında yapı onarılmıştır. 1926 yılında dönemin belediye başkanı Nazım Önen, türbe ve camiyi yıktırmıştır (Sözen, 1971).

Yapının mimari özellikleri ile ilgili bilgilere, belgelerden ve verilerden ulaşılamamıştır. Türbe ve bağlantılı olduğu cami yapısının yerinde 2007 yılında kazı çalışmaları yapılmıştır. Çıkan kalıntıların üzeri cam döşeme yapılarak kalıntıları korunmuş ve üzerine Sultan Sasa Mescidi yapılmıştır. Türbe içindeki mezar 1926 yılında Sur dışında bulunan Rızvan Ağa Türbesine taşınmıştır (VBM sözlü alıntı).

Sultan Sasa Türbesi yıkılmadan önceki durumu ve sonrası (VBM Arşivi)

Şeyh Hadin Türbesi

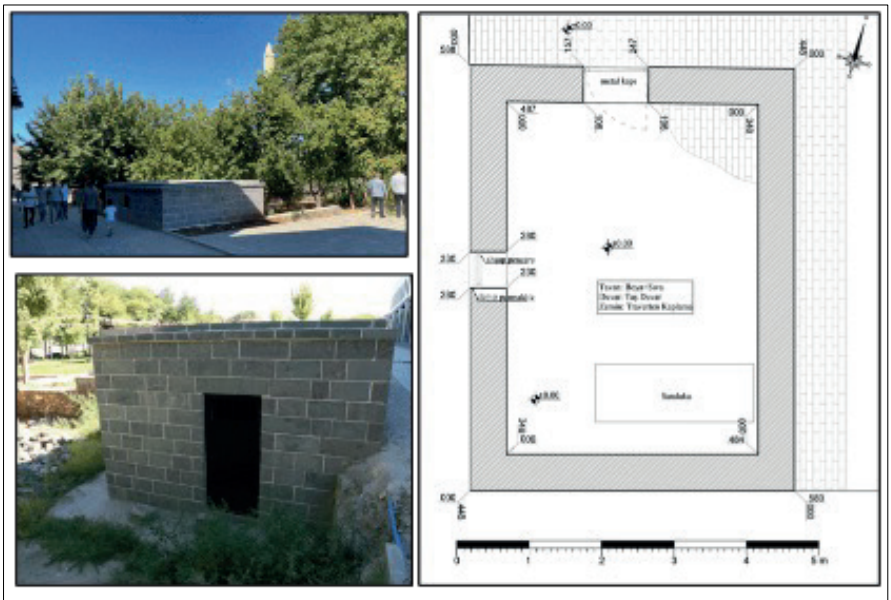
Sur İçinin kuzeydoğu bölümünde, Fatih Paşa Mahallesi Söğütlü Sokakta 178 ada 7 parselde Nasuh Paşa Camiye bitişik güney avluda konumlanmıştır. Türbede medfun olan kişi ile ilgili bilgiye ulaşılamamıştır. Yakın çevresinde yaşayanlar Şeyh Hadin Türbesi olarak adlandırmaktadır. Türbe

1 Sahabe-i Kiram Sultan Sasa, Diyarbakır'ın fethi sırasında yara alıp bir süre sonra vefat etmiştir. Diyarbakır'ın ilk Arap valisidir (Sözen, 1971; Yıldız H. , 2010).

yapısı 2015 yılına kadar çevresindeki yapılar ile bitişik nizamda olup algılanmamaktaydı. Sonraki dönemlerde çevredeki yapıların yok olması ile açığa çıkmış ve 2021 yılında türbe yapısı yıkılmış. 2022 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü kontrolünde yeniden yaptırılmıştır.

Şeyh Hadin Türbesi konumu

Şeyh Hadin Türbesi Günümüzdeki Durumu ve Planı (2022)

Konu kapsamına giren 20 türbe yapısı kronolojik sıralamaya göre tabloda verildiği gibi sıra ile ele alınmıştır.

SURİÇİ'NDE BULUNAN TÜRBE YAPILARI					
	Adı	**Dönemi**	**Suriçindeki Yeri Ve Konumu**	**Mahalle**	**Ada/ Parsel**
1	**Nasıruddevle Mansur ve Eşi Sittünas'ın Türbeleri**	Mervanoğulları 11.yy	Kuzeydoğu	Cevat Paşa Mahallesi İç Kalede Arkeoloji Müzesi Doğusunda Yer Alır	32/8
2	**Sultan Şücaeddin Türbesi**	Artuklu 12-13. yy	Güneybatı	Ali Paşa Mahallesi Gazi Caddesi ve Turistik Cadde Birleşim Köşesi Hz. Ömer Cami Karşısında Yer Alır	109/4
3	**Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi**	Akkoyunlu 15-16. yy	Kuzeybatı	Melik Ahmet Mahallesi Özgür Sk. Şeyh Yusuf Cami Avlusunda Yer Alır	319/2
4	**Lala Bey Türbesi**	Akkoyunlu 15-16. yy	Güneybatı	Lala Bey Mahallesi Lala Bey Sk. Lala Bey Cami Avlusunda Yer Alır	295/1
5	**Şeyh Safa (Abdülcelil) Türbesi**	Osmanlı 16-17. yy	Kuzeybatı	Ziya Gökalp Mahallesi Palu Sk. Parlı Safa Cami Avlusunda Yer Alır	322/30
6	**Fatih Paşa Türbesi**	Osmanlı 16. yy	Kuzeydoğu	Fatih Paşa Mahallesi İç Kurşunlu Sokak Kurşunlu Cami Güney Hazire	20106/1
7	**İskender Paşa Türbesi**	Osmanlı 16. yy	Kuzeybatı	İskender Paşa Mahallesi İskender Paşa Sk. İskender Paşa Cami Avlusunda Yer Alır	133/4
8	**Özdemiroğlu Osman Türbesi**	Osmanlı 16. yy	Kuzeydoğu	Fatih Paşa Mahallesi İç Kurşunlu Sokak Kurşunlu Cami Doğu Hazire	20106/1
9	**Zincirkıran Türbesi**	Osmanlı 16. yy	Kuzeydoğu	Fatih Paşa Mahallesi Söğütlü Sk. Nasuh Paşa Camiye Bitişik Güney Avluda Yer Alır	178/7
10	**Sarı Saltuk Türbesi**	Osmanlı 16. yy	Güneybatı	Melik Ahmet Mahallesi Turistik Cadde ve Melik Ahmet Cadde Birleşimi Urfa Kapı Karşısında Yer Alır	953/1
11	**Sahabeler Türbesi**	Osmanlı 17. yy	Kuzeydoğu	Cevat Paşa Mahallesi İçkale Sk. Hz. Süleyman Cami Bitişiği	32/31
12	**Arap Şeyh Türbesi**	Osmanlı 17. yy	Güneydoğu	Hasırlı Mahallesi Yıkıkkaya Sk. Arap Şeyh Cami Avlusunda Yer Alır	20096/2
13	**Murtaza Paşa Türbesi**	Osmanlı 17. yy	Kuzeydoğu	Cevat Paşa Mahallesi İçkale Sk. Hz. Süleyman Cami Bitişiği	32/31
14	**Dabanoğlu Türbesi**	Osmanlı 17. yy	Kuzeydoğu	Dabanoğlu Mahallesi Dabanoğlu Sk. Konut Yapıları Arasında Yer Alır	20036/14
15	**Havlet Baba Türbesi**	Osmanlı 17-18. yy	Kuzeydoğu	Cevat Paşa Mahallesi İçkale Sk. Hz. Süleyman Parkında Yer Alır	33/4
16	**Hançeri Güzar (Ehsenül Hançer) Türbesi**	Osmanlı 17-18. yy	Güneybatı	Lala Bey Mahallesi Uşak Sokak Hançeri Güzar Cami Avlusunda Yer Alır	317/13
17	**Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi**	Osmanlı 18. yy	Kuzeybatı	İnönü Mahallesi Gazi Caddesi Nebi Cami Güney Avluda Yer Alır	142/102
18	**Karadeniz Türbesi**	Osmanlı 19. yy	Güneydoğu	Hasırlı Mahallesi Karadeniz Sk. Gavur Meydanı Güneybatısında Yer Alır	20013/2
19	**Şeyhzadeler Türbesi**	Osmanlı 19. yy	Kuzeydoğu	Fatih Paşa Mahallesi İç Kurşunlu Sokak Kurşunlu Camiye Bitişik	20106/1
20	**Maliki Ejder Türbesi**	Osmanlı 19. yy	Güneybatı	Süleyman Nazif Mahallesi Sipahiler Çarşısı İçinde Yer Alır	443/1

2.1 Nasruddevle Mansur ve Eşi Sittünas Türbeleri

Diyarbakır Suriçinin kuzeydoğu bölümünde, Cevat Paşa Mahallesi İçkale Sokak'ta 32 ada 8 parselde yer almaktadır.

Türbeler, Arkeoloji Müzesinin doğusunda konumlanmıştır. Müzeye ait kabaltı biriminin doğu duvarı altında kalmaktadır. Dicle vadisine bakan burcun üzerine konumlanmıştır. Yapı girişi müze binasından bağımsız kabaltının altından sağlanmaktadır.

Türbe Konumu

Nasruddevle ve Eşi Sittünas Türbeleri, bazı kaynaklarda İnce Arap Türbesi olarak geçmektedir. Diyarbakır Salnamelerinde; Eizze-i kiramdan Çifte Evliya Hazretleri'nin Diyarbakır Hükümet Konağı ön kısmında mefdûn oldukları ve isimlerinin bilinmeyip havariyundan oldukları meşhurdur şeklinde ifade edilmiştir (İzgöer, 1999).

İbn'ül Ezrak; "H. 486/M. 1095 yılında Mervanoğullarından Nasruddevle Cezire'de öldü. Cenazesi Amed'e götürülerek, amcası Said bin Nasruddevle'nin kızı olan karısı Sittünas tarafından Dicle'ye bakan kayalıkların üzerindeki sarayın üst tarafında yaptırılan kubbeye gömüldü. Daha sonra kendisi de aynı yere defnedildi." şeklinde belirtmektedir (Erzak, 1990).

Türbe yapısı İbn'ül Erzak'ın tarif ettiği konumda bulunduğundan, türbede yatanların Nasruddevle ve Eşi Sittünas olduğu, türbe yapısının 11. yüzyıl Mervanoğulları Döneminde yapıldığı bilgisine ulaşılmaktadır.

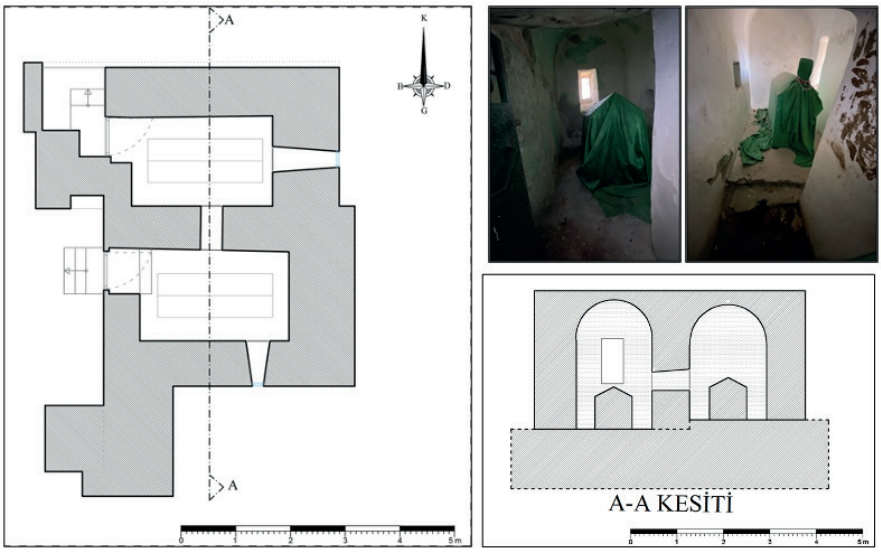
Türbe kuzey ve güney görünüşü

Güneydeki kapının üstünde taş malzemeye iki satır celî sülüs yazı ile yazılan bir kitabe bulunmaktadır. Kitabede Bakara Suresi'nin 126. Ayeti yazmaktadır. Kitabenin metni: Ve İbrâhîm: "Rabbim burayı güvenli bir belde kıl. Onun halkından Allah'a ve ahiret gününe îmân edenleri çeşitli ürün ve meyvelerden rızıklandır" yazmaktadır (Çığ, 2017).

Türbe kitabesi

Türbede, dikdörtgen plan tarzı kullanılmıştır. Dörtgen gövde, tonoz örtü ile düz dama geçmiştir. Türbe yapısı iki birimden oluşmaktadır. Birimler dörtgen planlı olup 34,05 m^2'lik alana oturmaktadır. Girişi müze yapısı ile arasında kalan geçişten sağlanmaktadır. Zamanla zemin kotunun yükselmesi ile yapı sokak kotunun altında kalmıştır. Yapı girişlerine ulaşabilmek için basamak eklenerek iniş sağlanmıştır.

Türbe planı, iç mekân fotoğrafları ve A-A Kesiti

Türbelerin üzeri iç mekânda tonoz, dışta düz dam ile örtülüdür. Dış cephede saçak veya silme bulunmamaktadır. Yapı gövdesi düz bir şekilde dama bağlanmıştır.

Yapının batı cephesinde bulunan giriş kapıları ile bir adet kitabe, doğu ve güney cephesinde bulunan birer adet pencereler ile cephelerdeki duvar ve basamak hareketleri dışında yapıya hareket katabilecek herhangi bir süsleme öğesi bulunmamaktadır. Dörtgen planlı türbelerin bütün cephelerinde taş-tuğla karışık almaşık duvar örgüsü kullanılmıştır.

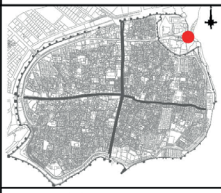
NASRUDDEVLE MANSUR VE EŞİ SİTTÜNAS'IN TÜRBESİ

Yapının Kimliği

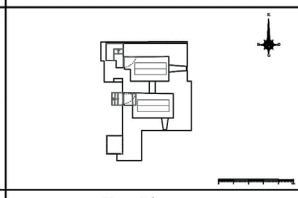
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeydoğu Bölümü
Mahalle	Cevat Paşa Mahallesi
Adres	İçkale Sokak, Arkeoloji müzesine ait kabaltı biriminin doğu duvarının altı
Yapı ile İlişkisi	Bağımsız
Ada/Parsel	32/8
Yapım Tarihi/Dönemi	11. yy/ Mervanoğulları
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-(18.12.2009/2754)

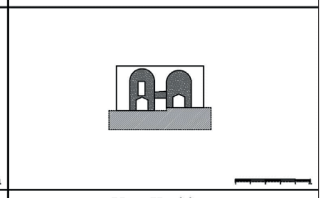
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	2 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Dikdörtgen
Mahal-2 Türbe Formu	Dikdörtgen
Giriş Yönü	Batı
Mihrap	

Üst Örtü Özellikler

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Tonoz
Dış	Düz Dam
Geçiş Elemanı	—
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Çimento Esaslı Harç
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

		Kapı	**K1**	
Form		Kemerli		
		Düz	✔	
Kanat		Tek Kanatlı	✔	
		Çift Kanatlı		
Malzeme		Ahşap		
		Metal	✔	
		Korkuluk		
		Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

		Pencere	**P1**	
Form		Kemerli		
		Düz	✔	
Kanat		Tek Kanatlı	✔	
		Çift Kanatlı		
Malzeme		Ahşap	✔	
		Metal		
		Korkuluk		
		Tahfif Kemeri		

P1

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✔
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	80-120
Duvar Örgüsü	Almaşık
Duvar Malzemesi	Bazalt+Tuğla
İç Duvar	Sıva+Boya
Döşeme	Beton Şap

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	
Profilli Silme	
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

2.2 Sultan Şücaeddin Türbesi

Diyarbakır Suriçi'nin güneybatı bölümünde, Ali Paşa Mahallesi, Gazi Caddesi ve Turistik Cadde birleşim kavşağında Hz. Ömer Camii karşısında, 109 ada 4 parselde yer almaktadır.

Türbe konumu

Sultan Şüca Türbesinin avlusu bulunmamakta ve türbeye cadde üzerinden direkt giriş sağlanabilmektedir. Kavşak noktasında olan türbenin dört cephesi de caddeye bakmaktadır.

Sultan Şüca Türbesi üstten görünüşü

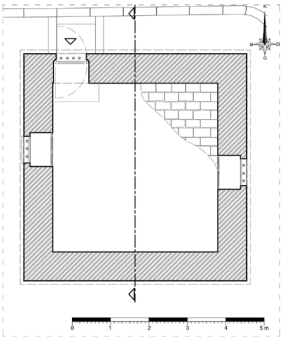
Türbe yapısında tarihçesini verecek bir kitabeye rastlanmamıştır. Türbenin yakın konumunda bulunan Sultan Şüca çeşmesinde H.605/1208-1209 tarihi yazmaktadır. Bazı kaynaklarda Sultan Şüca[2]'ya ait Mardin Kapı'da, medrese,

2 Beysanoğlu'ndan aktaran Tuncer'e göre; Sultan Şücaeddin, Büyük Selçuklu Hükümdarı Melik-

türbe ve çeşme yapılarının olduğu belirtildiğinden, türbe yapısı; çeşme yapısı ile aynı döneme, 13. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Sözen, 1971; Tuncer, 1986).

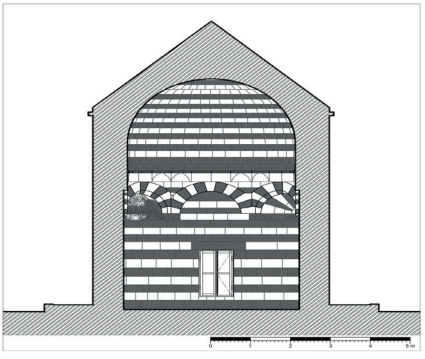
Türbenin yakın konumunda bulunan çeşme yapısı, sonraki dönemlerde yol genişletilmesi ile Mardin Kapının batısındaki sur dibine taşınmıştır. Medrese ile ilgili veri ve iz günümüze ulaşılmamıştır (Tuncer, 1986). Türbe ile ilişkili yapıların yıkılması ve çeşmenin taşınması sonucu türbe yapısı günümüzde yol ortasında kalmıştır.

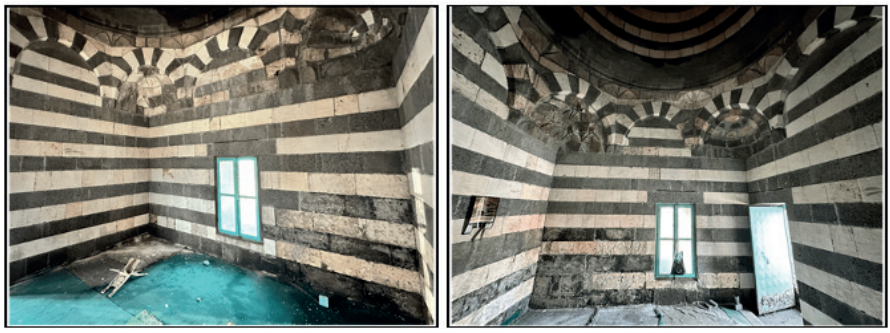
Sultan Şüca Türbesi 1971 yılı görünümü (VBM Arşivi), Türbe planı

Türbe yapısı, Erken dönem Anadolu türbe örneklerindendir. Kaynaklarda yapı iki katlı olarak geçmektedir. Kaynaklarda geçen cenazelik katı, plan formu ve üst örtüsü bölgede yapılan Beylikler Dönemi türbe yapıları ile büyük benzerlik göstermektedir. Günümüzde sadece dua katına ulaşılabilmektedir. Dua katına girişin, basamak inilerek gerçekleşmesi ve mumyalık katına ulaşımın olmaması zamanla yol kotunun yükseldiğini böylece yapının bir kısmının yol kotu altında kaldığını göstermektedir. Yol ortasında kalan türbenin çevresini tretuvar sarmaktadır. Dua katı kare planlı olup tek birimden oluşmaktadır. Yapı 34,34 m²'lik alana oturmaktadır. Türbe yapısına caddeden direkt ulaşılmaktadır.

Türbe kesiti

şah'ın torunudur. (Tuncer, 1986)

Türbe iç mekan fotoğrafı

Türbe yapısı içten kubbe dıştan piramidal külah ile örtülüdür. Kare planlı birimde, kubbeye geçiş tromplar ile sağlanmıştır.

Sultan Şüca Türbesi tavan fotoğrafı

Türbe cephesi, basit bir düzendedir, bir sıra kalker bir sıra bazalt taş kullanılmıştır. Kuzey cephede giriş kapısı, doğu ve batı cephede dikdörtgen formlu pencereler bulunurken güney cephe sadedir. Yapının tüm cepheleri caddeye bakmaktadır.

Sultan Şüca Türbesi Kuzey, Batı, Güney ve Doğu cephe fotoğrafı

SULTAN ŞÜCAEDDİN TÜRBESİ

Yapının Kimliği

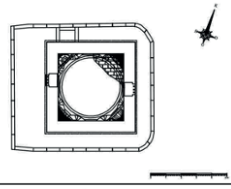
Suriçinde Bulunduğu Yer	Güneybatı Bölümü
Mahalle	Ali Paşa Mahallesi
Adres	Gazi Caddesi ve Turistik cadde birleşim kavşağı, Hz. Ömer Cami karşısı
Yapı ile İlişkisi	Bağımsız
Ada/Parsel	109/4
Yapım Tarihi/Dönemi	13. yy/ Artuklu
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-25.11.2010/3528

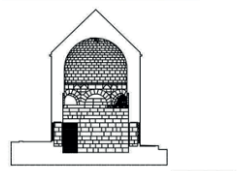
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	1 Birim
Kat Adedi	İki Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Kare
Mahal-2 Cenazelik Formu	Kare
Giriş Yönü	Kuzey
Mihrap	

Üst Örtü Özellikler

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe
Dış	Piramidal Külah
Geçiş Elemanı	Tromp
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Taş Kaplama
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

		Kapı	**K1**	**K2**
Form		Kemerli		
		Düz	✓	
Kanat		Tek Kanatlı	✓	
		Çift Kanatlı		
Malzeme		Ahşap		
		Metal	✓	
		Korkuluk	✓	
		Tahfif Kemeri	✓	

K1

Pencere Özellikleri

		Pencere	**P1**	**P2**
Form		Kemerli		
		Düz	✓	
Kanat		Tek Kanatlı		
		Çift Kanatlı	✓	
Malzeme		Ahşap	✓	
		Metal		
		Korkuluk	✓	
		Tahfif Kemeri	✓	

P1

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	75
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt+Kalker
İç Duvar	Bazalt+Kalker
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	✓
Profilli Silme	
Mukarnas Tromp	✓
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	✓
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

2.3 Şeyh Yusuf Hamedani Türbesi

Diyarbakır Kuzeybatı bölümünde, Melik Ahmet Mahallesi, Özgür Sokak, 319 ada 2 parselde yer almaktadır.

Türbe konumu

Şeyh Yusuf Türbesi aynı isimle anılan cami avlusunun kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Türbe yapısına avludan ulaşılmaktadır. Türbe yapısının iki cephesi avlu içinde kalırken kuzeybatı cephesi Özgür Sokağa, güneybatı köşesi Kesmeli Sokağa cephe olarak bakmaktadır.

Şeyh Yusuf Türbesi üstten görünüşü

Diyarbakır Salnamelerinde "E'izze-i kiramdan Şeyh Yusuf Hemedani Hazretleri Diyarbekir kasabasındaki cami-i şerifi ittisalinde medfûndur." (İzgöer, 1999) bilgisine dayanarak mezar yapısının cami ile ilişkili olduğuna ve Şeyh Yusuf Hazretlerinin yattığı bilgisine varılmaktadır.

Sözen (1971)'e göre kesin yapım tarihi belli olmayan türbe yapısının

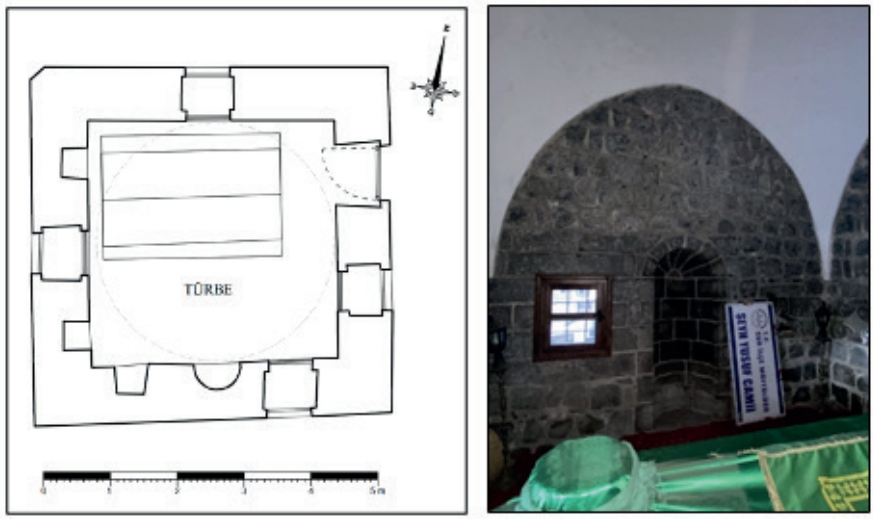
adını aldığı Şeyh Yusuf, Horasan'da gömülüdür. Büyük Selçuklu Döneminde Bağdat'ta müderrislik yapan Şeyh Yusuf Hemedani[3]'nin bu yapı ile ilişkisi tam olarak çözülememiştir (Sözen, 1971).

Yılmazçelik (2014)'e göre; Debbağhane civarında bulunan cami avlusunda Şeyh Yusuf Hamedani'ye izafe edilen türbe bulunmaktadır. Türbe camiye adını vermekle beraber cami; Sakiye, Kavvasoğlu, Ali Can olarak da adlandırılmaktadır (Yılmazçelik, 2014).

26 Eylül 1468 tarihli vakfiyesine göre cami Diyarbakır Hacekiye ayanından Kavvasoğlu Hacı Ahmed Tarafından inşa edildiği anlaşılmaktadır. Türbe, camiden önce inşa edilmiş olmalıdır (Yılmazçelik, 2014). Vakfiyede yer alan bilgiye dayanarak türbe yapısı 15. yy.da yapılmış olmalıdır.

Türbe yapısı, Şeyh Yusuf Cami, helalar ve imam odası birimlerinden oluşan avlu içerisinde bulunmaktadır. Türbe dışında bir adet mezar yapısı da bulunmaktadır.

Türbe tek birimden oluşmaktadır. Yapı kare planlı olup 27,83 m^2'lik alana oturmaktadır. Türbe yapısına avludan ulaşılmaktadır.

Şeyh Yusuf Türbe planı ve iç görünüşü

Türbe çatısı içten basık sivri kubbe, dıştan piramidal külah ile örtülüdür. Kare planlı birimde, kubbeye geçiş pandantifler ile sağlanmıştır. Cephe

3 H. 440-441/1048-1049 yılında İran Hemedan'ın Bûzenecird köyünde doğmuştur, on sekiz yaşında ilim için Bağdat Nizamiye Medresesine gitmiştir. Ömrünü ilim ve tasavvufa adayan şeyh Yusuf Hemedani, Merv, Herat, Semerkand, Buhara gibi önemli İslam merkezlerinde çalışmıştır. Yaşamının son dönemlerine Merv ve Herat'ta devam eden Yûsuf el-Hemedânî, Herat'tan Merv'e dönerken Bağşûr civarında bulunan Bâmeîn'de vefat edip (535 / 1140) buraya defnedilmiştir (Eraslan,1995; Tozun,2013)

basit bir düzendedir, doğu cephesi yapının ön görünüşü olup cami avlusu içindedir.

Şeyh Yusuf Türbesi Batı, Kuzey ve Doğu cephesi

Yapının dış cephesi ve iç cepheleri sade tutulmuştur. Motif ve süsleme detaylarına rastlanmamıştır. Cephede kapılar, pencereler ve köşe pahı yapıya hareketlilik kazandırmıştır. Köşe pahının üst noktası iki sıra mukarnas dizilimi ile tamamlanmıştır.

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı duvarları ince yonu taş ile inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı 80-86 cm aralığında değişkenlik göstermektedir.

Yapıda kullanılan malzemeler; yapı cephesinde ince yonu bazalt taş iç duvarlarında kaba yonu bazalt taş kullanılmıştır. Yapı çatısında yer alan silme ve piramidal külahta ince yonu bazalt taş kullanılmıştır. Pencere ve kapı malzemesi ahşap, korkuluklar demir, alemde ise bakır malzeme kullanılmıştır. İç mekândaki pandantif ve kubbe yüzeyi sıvanmıştır. Yapının döşeme ve sandukasında bazalt taş kullanılmıştır.

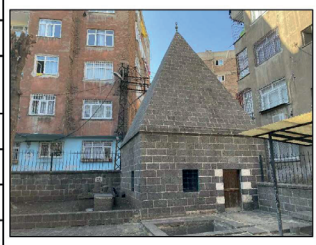

Türbe dış görünüşü

ŞEYH YUSUF HAMEDANİ TÜRBESİ

Yapının Kimliği

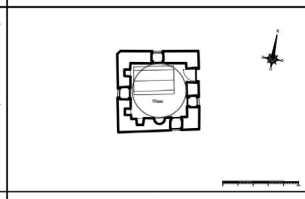
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeybatı Bölümü
Mahalle	Melik Ahmet Mahallesi
Adres	Özgür Sokak Şeyh Yusuf Cami Avlusu
Yapı ile İlişkisi	Şeyh Yusuf Cami Avlusu ile Bağlantılı
Ada/Parsel	319/2
Yapım Tarihi/Dönemi	15-16. yy/ Akkoyunlu
Tescil Tarihi	19.01.1980/A2082-12.06.1991/779 -18.01.2010 /2801

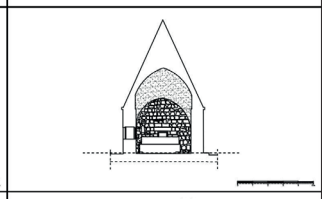
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	1 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Kare
Mahal-2	-
Giriş Yönü	Doğu
Mihrap	

Üst Örtü Özellikler

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe
Dış	Piramidal Külah
Geçiş Elemanı	Pandantif
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Bazalt Kesme Taş
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

Kapı		**K1**	**K2**
Form	Kemerli		
	Düz	✔	
Kanat	Tek Kanatlı	✔	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap	✔	
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

Pencere		**P1**	**P2**
Form	Kemerli		
	Düz	✔	
Kanat	Tek Kanatlı	✔	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap	✔	
	Metal		
	Korkuluk	✔	
	Tahfif Kemeri		

P1

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✔
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	80-86
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt
İç Duvar	Bazalt
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	
Profilli Silme	✔
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	
Çini	
Köşe Pahı	✔
Mukarnas Süsleme	✔
Cas Sıva	

2.4 Lala Bey Türbesi

Diyarbakır Güneybatı bölümünde, Lala Bey Mahallesi, Lala Bey Sokak, 295 ada 1 parselde yer almaktadır. Yapının yakın çevresinde Hançeri Güzar Camii ve Türbesi, Meryem Ana Kilisesi ve Melik Ahmet Camii bulunmaktadır.

Türbe konumu

Lala Bey Türbesi, aynı isimle anılan cami avlusunda, cami yapısının son cemaat bölümünün batısında bulunmaktadır. Türbe yapısına avludan ulaşılmaktadır. Cami yapısı, türbe, cenaze yıkama bölümü ve helalardan oluşmaktadır. Lala Bey Sokaktan girişi sağlanan yapı, avlu ile çevrelenmiştir. Türbe yapısına yakın konumda bulunan hazirede iki mezar yapısı bulunmaktadır.

Lala Bey Türbesi görünüşü

Lala Kasım Bey ile ilgili Şeref Han tarafından ele alınan Şerefname'de; cesaretli, iyi ahlaklı ve iyi karakterde olduğunu; gönülleri kazanan biri olduğunu, Akkoyunlu hükümdarların saltanatı döneminde şanı arttığından ve değerlendiğinden bahsedilmektedir. Akkoyunlular Kasım Bey'i komutan ve çocuklarından birine eğitimci olarak tayin ettiklerinden dolayı halk arasında Lala Kasım diye bilinmiştir (Han, 1971). Şerefname (1971)'de; Lala Kasım Bey'in H.913/1508 M. yılında İsmail Şah ile olan olayını anlatmaktadır.

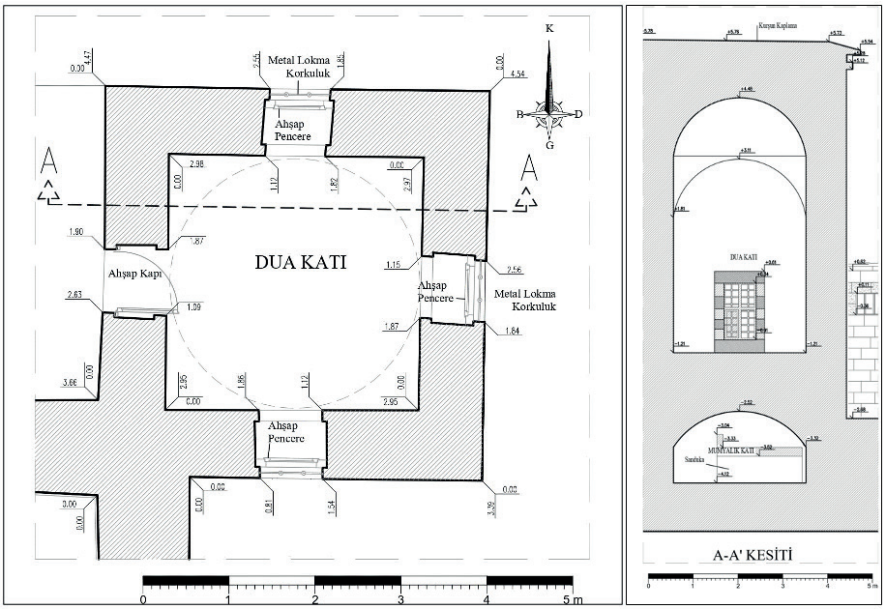
Türbe kitabesi

Bu durumda Lala Kasım Beyin türbesinin Akkoyunluların son dönemine denk gelmesi muhtemeldir. Cami planının ve türbe yapısının bölgede bulunan Akkoyunlu dönemi eseri olan Nebi Cami ile plan yönünden benzerlik gösterdiğinden Akkoyunlu dönemine tarihlendirilmesi uygun olmaktadır.

Batı cephesinde giriş kapısı üzerinde yer alan kitabede "Seyyid'in türbesini ziyaret ederken hürmet gerekir, çünkü onun dergâhı Diyarbakır'ın güneşi idi." (Çığ, 2017) yazmaktadır.

Türbe yapısı, Lalabey Cami'ye bitişik şekilde doğu kanadında bulunmaktadır.

Türbe yapısı iki kattan oluşmaktadır. Bodrumda cenazelik katı, zeminde ise dua katı bulunmaktadır. Yapı kare planlı olup 20,48 m2'lik alana oturmaktadır. Türbe yapısının dua katına son cemaat bölümünden ulaşılırken cenazelik katına güney avludan beş basamak aşağı inilerek ulaşılmaktadır.

Lale Bey Türbe zemin kat planı-kesiti (VBM Arşivi)

2 kattan oluşan türbe yapısı bodrum katta beşik tonoz ile örtülü iken zemin katta kubbe ile örtülüdür.

Türbe cephesi, basit bir düzendedir. Kuzey cephesi yapının ön görünüşü olup cami avlusu içindedir. Yapının dış cephesi ve iç cepheleri sade tutulmuştur. Motif ve süsleme detaylarına rastlanmamıştır. Cephede kapı ve pencereler yapıya hareketlilik kazandırmıştır.

Lala Bey Türbesi Kuzey, Doğu, Batı ve Güney görünüşleri

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı duvarları ince yonu taş ile inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı 75-78 cm aralığında değişkenlik göstermektedir.

Yapıda kullanılan malzemelere bakıldığında; yapı cephesinde ince yonu bazalt ve pencere kenarları ile üst sıralarda bazalt ve kalkerin beraber

kullanımı mevcuttur. Yapı çatısında yer alan silme ve bingi taşlarında bazalt taş kullanılmıştır. Pencere ve kapı malzemesi ahşap, korkuluklar demir, çatıda kurşun kaplama kullanılmıştır.

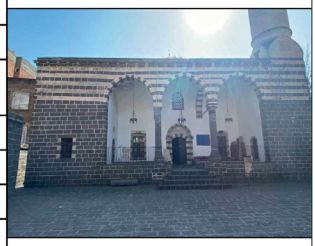

Türbe mumyalık ve dua katı iç mekan

LALA BEY TÜRBESİ

Yapının Kimliği

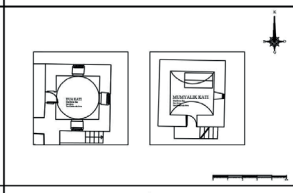
Suriçinde Bulunduğu Yer	Güneybatı Bölümü
Mahalle	Lala Bey Mahallesi
Adres	Lala Bey Sokak, Lala Bey Cami Avlusunda
Yapı ile İlişkisi	Lala Bey Cami Avlusu ile Bağlantılı
Ada/Parsel	295/1
Yapım Tarihi/Dönemi	15-16. yy/ Akkoyunlular
Tescil Tarihi	12.06.1991/773

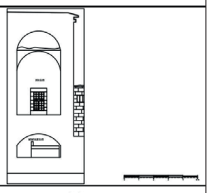
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	2 Birim
Kat Adedi	İki Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Kare
Mahal-2 Cenazelik Katı	Kare
Giriş Yönü	Batı (Türbe) Güney (Bodrum)
Mihrap	

Üst Örtü Özellikler

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe (Türbe) Tonoz(Bodrum)
Dış	Düz Dam
Geçiş Elemanı	Pandantif
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Kurşun Kaplama
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

		K1	K2
Kapı			
Form	Kemerli	✓	
	Düz		✓
Kanat	Tek Kanatlı	✓	✓
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap	✓	
	Metal		✓
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

K1

K2

Pencere Özellikleri

		P1	P2
Pencere			
Form	Kemerli		
	Düz	✓	✓
Kanat	Tek Kanatlı		✓
	Çift Kanatlı	✓	
Malzeme	Ahşap	✓	✓
	Metal		
	Korkuluk	✓	
	Tahfif Kemeri		

P1

P2

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	75-78
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt+Kalker
İç Duvar	Sıva+Boya
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	✓
Profilli Silme	
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	✓

2.5 Şeyh Abdülcelil (Safa Camii) Türbesi

Diyarbakır Sur İçinin kuzeybatı bölümünde, Ziya Gökalp Mahallesi Palu Sokak, 322 ada 30 parselde, Parlı Safa Camii avlusunda yer almaktadır.

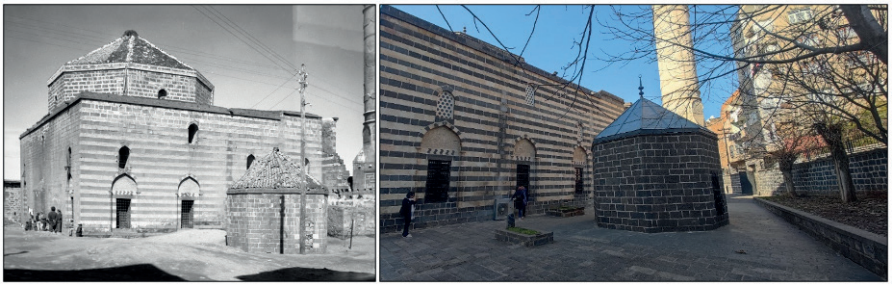

Türbe konumu

Şeyh Abdülcelil Türbesinin yapı kitabesi ve tarihçesi ile ilgili kesin bir bilgi olmamakla ile beraber Safa Cami ile bağlantılı olabilme durumundan ötürü 15. yüzyıl ortalarına veya 16. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Sözen, 1971). Birçok onarım geçiren türbe yapısında değişiklikler olmuştur.

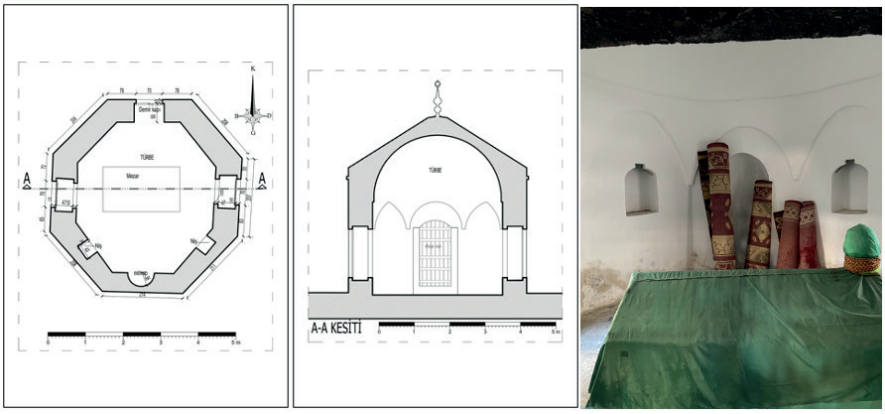

Şeyh Abdülcelil Türbe görünümü (VBM Arşivi)

Şeyh Abdülcelil Türbesi görünüşü (VBM), günümüzdeki görünüşü

Tek birimden oluşan türbe yapısı sekizgen planlı olup, 21,39 m2'lik alana oturmaktadır. Türbe yapısı caminin batı avlusunda ve avlu içinden doğrudan ulaşılmaktadır. Türbe çatısı dışarıdan piramidal külah ile iç mekânda kubbe ile örtülüdür. Kubbeye geçiş pandantifler ile sağlanmıştır. Sekizgen planlı türbe cephesi, simetrik bir düzendedir.

Şeyh Abdülcelil Türbesi plan, A-A Kesiti ve iç görünüşü

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı gövdesi yonu taş ile inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı 60-65 cm aralığında değişkenlik göstermektedir. Basık kubbe olan üst örtü yatayda 3,60 m genişlikte, düşeyde 1,88 m yüksekliktedir.

Duvarları bazalt taş olarak inşa edilmiştir. Külah malzemesi belli olmamakla birlikte tamamen kurşun kaplama ile örtülüdür.

Şeyh Abdülcelil Türbesi yapı görünüşleri; sırası ile Kuzey, Batı, Güney, Doğu görünüşü

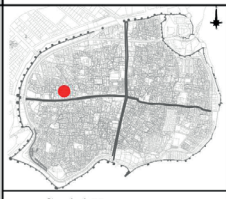
ŞEYH SAFA (ABDÜLCELİL) TÜRBESİ

Yapının Kimliği

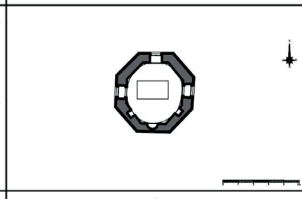
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeybatı Bölümü
Mahalle	Ziya Gökalp Mahallesi
Adres	Palu Sokak Safa Cami Avlusunda
Yapı ile İlişkisi	Safa Cami Avlusu ile Bağlantılı
Ada/Parsel	322/30
Yapım Tarihi/Dönemi	16-17. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-(18.01.2010/2801)

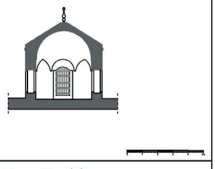
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	1 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Sekizgen
Mahal-2	-
Giriş Yönü	Kuzey
Mihrap	

Üst Örtü Özellikleri

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe
Dış	Poligonal Külah
Geçiş Elemanı	Pandantif
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Kurşun Kaplama
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

Kapı		**K1**	**K2**
Form	Kemerli		
	Düz	✓	
Kanat	Tek Kanatlı	✓	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal	✓	
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

Pencere		**P1**	**P2**
Form	Kemerli		
	Düz	✓	
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı	✓	
Malzeme	Ahşap	✓	
	Metal		
	Korkuluk	✓	
	Tahfif Kemeri		

P1

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	60-65
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt
İç Duvar	Sıva
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	
Profilli Silme	✓
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

2.6 Fatih Paşa Camii Güney Türbesi

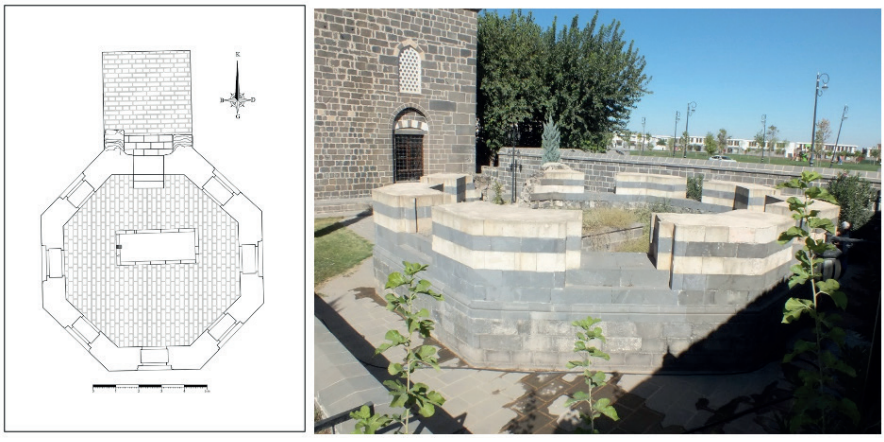

Türbe konumu

Diyarbakır Suriçinin kuzeydoğu bölümünde, Fatih Paşa mahallesi İç Kurşunlu Sokakta, 20106 ada 1 parselde yer almaktadır. Türbe yapısı, Kurşunlu Camii yapı topluluğu içinde yer alan güney avludadır.

Kitabesi bulunmayan türbenin kim için yaptırıldığı ve tarihi ile ilgili kesin bir veriye ulaşılamamıştır. Fatih Paşa Camide yapılan kazı çalışmaları sonucunda türbe yapısı bulunmuştur. Plan tipi, malzeme, kapı ve pencere boyutlarına bakıldığında Diyarbakır'da 16. yy yaptırılan türbeler ile büyük benzerlik göstermektedir.

T.A. Sinclair'dan Karaca (2010)'a göre, caminin arkasında inşa edilen türbe, cami doğusunda yer alan Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesinden önce yapılmıştır. (Karaca, 2010)

Fatih Paşa Türbe planı (VGM Arşivi) ve iç mekân görünümü

Osmanlı türbe mimarisinde kullanılan sekizgen plan tarzı kullanılmıştır. Sağlam bir şekilde günümüze ulaşamayan türbe yapısı mevcut kalıntıları ile korunmuştur. Sekizgen planlı birimin duvarları günümüze

kısmen ulaşırken girişi sağlayan dikdörtgen planlı birimin duvarları ulaşamamıştır. Sekizgen planlı türbe cephesi, simetrik bir düzendedir ve cephe tamamlanmadan yarım kalacak şekilde restore edilerek korunmuştur.

Taban alanı 94,03 m^2 olan yapının dikdörtgen kısmı 16,43 m^2, sekizgen kısmı 77,59 m^2'lik alana oturmaktadır.

Fatih Paşa Türbesi genel görünüşü (Metin Sözen Arşivi-VBM Arşivi) Türbe kalıntılarının ortaya çıkarılması (Ali Saim Ülgen Arşivi-Salt Araştırma)

Pencere boşlukları ile hareketlendirilen türbe yapısı bazalt ve kalker taşın bir arada kullanımı ile zengin bir görünüme kavuşmuştur. Gövde alt kısmında kaval silme ile detaylandırılmıştır. Pencere boşluklarının sağ ve solunda yer alan sütunceler süsleme öğesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pencere kenarlarında kullanılan sütunce kaideleri küp taş olup sade formdadır. Sütunce gövdesi; Kuzeydoğu ve kuzeybatı pencerelerde iki şeritli zencerekler ile sarmal bir şekilde dikey doğrultuda yükselmiştir. Doğu, Güney ve Batı yönünde bulunan pencere boşluğu kenarlarındaki sütünce gövdeleri dikeyde 'S' kıvrımlı şeritler ile örülerek sepet örgü şeklinde detaylandırılmıştır. Güneydoğu ve güneybatı yönünde bulunan pencere boşluğu kenarlarındaki sütunce gövdeleri, tek taraflı dönen yivlerin dikey doğrultuda yükselmesi ile motiflendirilmiştir. Türbe iç mekânında süsleme amaçlı kullanılan pencere silmelerinden günümüze sadece bir motif ulaşabilmiştir.

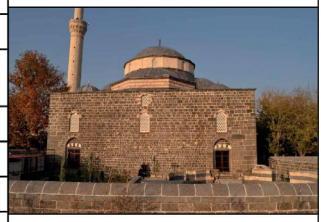

Fatih Paşa Türbesi cephe sütunce detayı ve pencere silmesi

ANONİM TÜRBE (FATİH PAŞA TÜRBESİ)

Yapının Kimliği

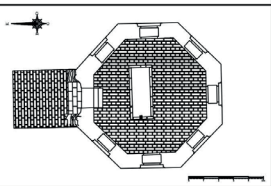
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeydoğu Bölümü
Mahalle	Fatih Paşa Mahallesi
Adres	İç Kurşunlu Sokak, Kurşunlu Cami Güney Avlusunda
Yapı ile İlişkisi	Fatih Paşa Cami ile Bağlantılı
Ada/Parsel	20106/1
Yapım Tarihi/Dönemi	16. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-18.01.2010/2801

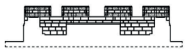
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	2 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Sekizgen
Mahal-2 Giriş Formu	Kare
Giriş Yönü	Kuzey
Mihrap	

Üst Örtü Özellikleri

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	
Dış	
Geçiş Elemanı	
Üst Örtü (Dış Malzeme)	
Üst Örtü (İç Malzeme)	

Kapı Özellikleri

Kapı		**K1**	**K2**
Form	Kemerli		
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

Pencere Özellikleri

Pencere		**P1**	**P2**
Form	Kemerli		
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✔
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	100-108
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt+Kalker
İç Duvar	Bazalt+Kalker
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	
Profilli Silme	✔
Mukarnas Silme	
Sütunce	✔
Taş Üzeri Motif	✔
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

2.7 İskender Paşa Türbesi

Türbe konumu

Diyarbakır Sur İçinin kuzeybatı bölümünde, İskender Paşa Mahallesi, İskender Paşa Sokakta 133 ada 4 parselde yer almaktadır. İskender Paşa Türbesi, İskender Paşa Camii'nin doğusunda yer alan avlu içinde konumlanmıştır. Türbe yapısının bulunduğu avluya cami avlusundan ulaşılmaktadır.

Yapım tarihi ile ilgili bilgilere yapıdan ulaşılmamaktadır. İskender Paşa[4]'nın görev yaptığı dönem ve caminin vakfiyesi esas alındığında yapının 1565 (H. 973) senesinden önce yapılmış olduğu düşünülmektedir (Sözen, 1971).

İskender Paşa Türbe görünüşü (VBM Arşivi)

4 H. 895'li (M. 1490) yıllarda dünyaya gelmiştir. Hüsrev paşa ile beraber seferlere katılmıştır (Özcan, 2000). Osmanlı dönemi padişahlarından Yavuz Sultan selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemi devlet adamı ve komutandır. Van Valiliği, Erzurum Beylerbeyliği, Diyarbakır Beylerbeyliği, Bağdat Valiliği, mısır valiliği görevlerini yerine getirmiştir (Haydaroğlu, 1989, s. 354). . H. 958 yılında Diyarbakır eyaletinin 12. Valisi olup 14 yıl boyunca bu görevde kalır (İzgöer, 1999, s. 32). Görev yaptığı bölgelerde mimari yapıların inşa ve onarımlarını yapmıştır (Haydaroğlu, 1989, s. 354). İskender paşa cami ve türbesi İskender Paşa tarafından yaptırılmıştır. Söz konusu yapıların İskender Paşa'nın Van valisi olduğu zaman diliminde yapıldığı 22 Ekim 1565 tarihli vakfiyesinden anlaşılmaktadır (Yılmazçelik, 2014, s. 94).

Türbe içerisinde 4 adet mezar bulunmaktadır. Kuzeybatı yönde yer alan mezarın başucunda burma sarıklı kavuk bulunmaktadır. Kullanılan bu başlık Osmanlı döneminde İlmiye ve üst düzey devlet kadrolarında görev yapanların kullandığı sarık tipidir (Berk, 2006). Bu mezarın en eski mezar olduğu belirtilmektedir (İlhan, 1996). Birimde yer alan üç mezardan biri; İskender Paşa'nın torunlarından şair Yusuf Raif Beye aittir. (Tuncer, 2012)

Birimde yer alan üç mezarın şahidesinde kitabe metni bulunmaktadır.

Güneybatı başucu şahide taşında; "Fatiha / Hazâ merkad-i merhum / Ve mağfur İskender / Paşazade Yusuf / Beg bin Reşid Beg /Sene 1302" (İlhan, 1996) Kitabede yer alan bilgilerden mezarın İskender Paşanın Torunu Yusuf Bey'e ait olduğu anlaşılmaktadır.

Güneydoğu başucu şahide taşında; "Fatiha / Hazâ merkad-i merhûme ve mağfûre / İskender Paşazâde /Yûsuf Beg zevcesi / Ömer Paşa'nın / Kerîmesi Sâcide Hanım / Sene 1310" (İlhan, 1996) kitabede yer alan bilgilerden mezarın Ömer Paşa'nın Kızı Yusuf Bey'in Eşi Sacide Hanıma ait olduğu anlaşılmaktadır.

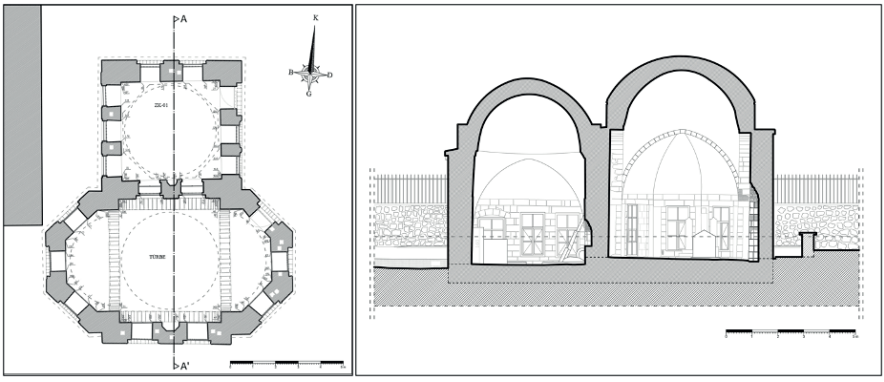
Kuzeydoğu başucu şahide taşında; "Yâ Hayy ve'l-Bâkî / Bu dâr-ı rahmetde ğunûd / Hâk-i ğufranu'l-vülât İskender / Paşazâde Yûsuf / Beg kerîmesi Behrâm / Paşazâde Ârif / Beg zevcesi Ranâ / Hanım rûhuna fâtiha / Sene 1329" (İlhan, 1996) kitabede yer alan bilgilerden mezarın Yusuf Bey'in Kızı Rana Hanım'a ait olduğu anlaşılmaktadır.

İskender Paşa Türbesi İsimsiz mezar-Yusuf Bey Bin Reşit Bey›e ait mezar taşı-Yusuf Bey›in Eşi Sacide Hanımın mezar taşı- Yusuf Bey›in kızı Rana Hanım mezar taşı

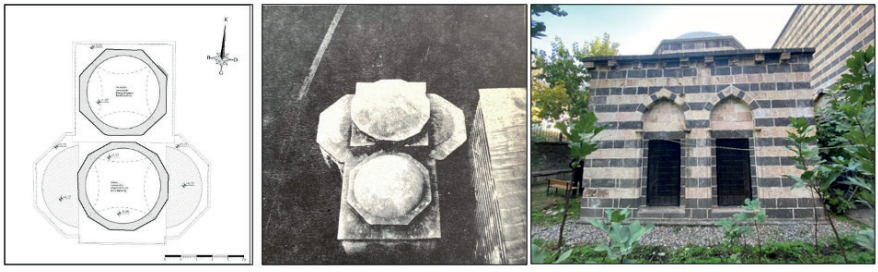
Türbe iki ayrı birimden oluşmaktadır. Türbe planı Osmanlı türbe yapıları arasında ayırt edici bir plana sahip türbe yapılarındandır. Güney birim, kare orta alanın doğu ve batı yönüne yarım altıgenlerin eklenip genişletilmesiyle oluşturulmuştur sekiz kenarlı bir plana sahiptir. Kare alan kubbe, yarım altıgen alanlar yarım kubbe ile örtülmüştür.

Kuzey birim kare plana sahiptir. Bu birim bölgede yer alan diğer türbe örneklerinde giriş alanı olarak kullanılırken bu yapıda asıl türbeden ayrı bir girişe sahip, mihraplı bir birimdir. Türbede yer alan mihrap kavsarası üç dilimli kemer formundadır.

İskender Paşa Türbesi kat planı-kesiti (Polat, 2020)

Kuzeyde bulunan kare planlı mekânın üst örtüsü saçak üst kotundan 1,04 m yükseltilmiş sekizgen kasnağa oturan kubbeden oluşmuştur. Kare mekândan kubbeye geçişte pandantifler kullanılmıştır.

İskender Paşa Türbesinin çatı planı (Polat, 2020), Çatı üstten görünüş (Sözen, 1971), İskender Paşa Türbesi Kuzey cephe fotoğrafı

İskender Paşa Türbesinin pencereler ile hareketlendirilen türbe yapısı bazalt ve kalker taşın bir arada kullanımı ile zenginleşmiştir. Cephe duvarlarında bulunan kapı ve pencere açıklıkları taş sütunceler, üç dilimli ve basık sivri kemerler kullanılarak vurgulanmıştır. Yapının zemin kotunda kaval silme, üst kotunda profilli korniş, silmeli bingi taşları ve türbe yapısının ana kubbe alt kotunda mukarnas dizilimleri ile detaylandırılarak mimarisi zenginleştirilmiştir.

Kuzeyde bulunan kare planlı mekânın cephelerinde pencere çerçeveleri farklı kullanılırken güneyde bulunan türbe yapısında pencere formları simetrik bir düzende gelişmiştir. Kare planlı mekânın batıya bakan duvarındaki 3 pencerenin ikisi düz iken ortada bulunan pencerenin kaval ve

oluk silmeli dikdörtgen çerçevesi mevcuttur. Pencere lentosunun üzerinde gülbezek motifi işlenmiş dairesel taş süsleme bulunmaktadır. Diğer iki pencere üzerinde ise işlenmiş lale motifi olan 3 adet kalker taşı görünmektedir. Lale motiflerinden birinin yerini düz taş almıştır.

Doğu cephesinde ise pencere üzerinde üç dilimli kemer formu mevcutken kapı üzerinde basık sivri kemer kullanılmıştır. Kapının her iki yanında bazalt taştan silindirik gövde ile yükselen sütunceler bulunmaktadır. Sütunçeler bilezik ile başlığa bağlanmıştır. Prizma formundaki başlık sade tutulmuştur. Kapı üstünde yer alan duvarda kitabe taşına ait olduğu düşünülen dikdörtgen formda bir alan mevcuttur. Bu alanın kenarları sekiz köşeli yarım yıldız motifleriyle işlidir.

Kare planlı mekânın kuzey duvarında bulunan pencereler de basık sivri hafifletme kemerleri ve iki yanda bulunan taş sütunceler ile vurgulanmıştır. Taş sütunceler duvar ile aynı almaşık düzende altı köşeli gövde ile yükselmektedir. Solda bulunan sütuncenin oturduğu kaide işlemesiz küp taştan oluşmuşken sütunce başlığı aşağı ve yukarı bakan ok ucu motifiyle bezenmiştir. Prizma formundaki başlığın dikdörtgen forma geçtiği kısım ise yatayda ters y formunda motifler ile süslenmiştir. Cephenin sağında bulunan pencere kenarlarında da almaşık düzende altı köşeli gövde üzerinde yükselen taş sütunceler bulunmaktadır. Yanındaki taş sütunceden farklı motiflere sahiptir. Kaidesi sade olan taş sütuncelerin prizma formundaki başlığı ise balıksırtı motifiyle kullanılmıştır. Mekânın üst örtüsünde kullanılan kubbe kasnağı ise bazalt ve kalker taşının kullanımıyla zenginleştirilmiştir.

Güneyde bulunan sekizgen planlı türbe yapısının cepheleri simetrik düzende inşa edilmiştir. Birim pencereleri, basık sivri kemerlerin sütuncelere oturarak oluşturduğu niş içine alınarak vurgulanmıştır. Sütunceler taş kaide üzerinden altıgen gövde ile yükselerek bilezik ile dikdörtgen prizma başlığa bağlanmıştır. Üzerinde bezeme bulunmamaktadır. Duvar örgüsü iki farklı taş malzemenin birlikteliğiyle pekiştirilmiştir. Sekizgen planın doğu ve batı yönlerinde yer alan açılı duvarlar sık aralıklarla atılmış silme detaylı taş bingi üzerinde çıkma yapan taş saçaklarla sonlandırılmıştır.

Kare planlı birim iç mekânda sade bir düzende olmakla beraber güney duvarda yer alan mihrap nişi detaylandırılmıştır. Üç dilimli kemer ile oluşturulan mihrap nişinin kavsarası mukarnas ile süslenmiştir. Lento üzerinde yer alan tahfif kemerleri farklı iki malzeme kullanımı ile detaylandırılmıştır.

İkinci birim olan türbe yapısında yarım altıgen duvar yüzeyleri sade bir düzendeyken kare merkezli alanın kuzey ve güney duvarı detaylandırılmıştır. Kuzey duvarın birinci birimine ait olan pencereler, sütunlere oturan basık sivri kemer ile oluşturulan niş içine alınarak vurgulanmıştır. Pencere lentoları geometrik bezemeler ile motiflendirilmiştir. Sütunçeler taş kaideye oturan altıgen gövde ile yükselerek bilezik ile başlığa bağlanmıştır. Sağ pencere sütunceleri sade bilezik ile başlığa bağlanırken sol pencere sütunce burmalı bilezik ile bağlanmıştır. Prizmal başlıkların dikdörtgen olduğu üst kısım; sağ iki sütuncede yatay sarmal zencerekler ile motiflendirilirken sol iki sütuncede geometrik dörtgenler ile detaylandırılmıştır.

Güney iç cephe ortasında bulunan mihrap üç dilimli kemer ile duvar yüzeyinden içe geçerek kavsarası sivri kemerli mukarnas dilimleri ile zenginleştirilmiştir.

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı gövdesi yonu taş ile inşa edilmiştir. Yapıda yer alan kapı ve pencere açıklıkları düz lento ile geçilmiştir. İç mekânda pencere lentolarına gelen yük tahfif kemerleri ile ara duvarlara aktarılmıştır. Cephede kemerli niş içinde yerleştirilen pencerelerde, kemer süsleme öğesi dışında duvarlara üstten gelen yükü pencere aralarından zemine aktararak hafifletme görevini de üstlenmiştir.

Tarihi türbe duvarlarında, bir sıra kalker bir sıra bazalt taş olacak şekilde iki farklı taş malzeme kullanılmıştır. Kare planlı birimin pencere sütunceleri, bazalt taş kaide ile başlayıp bir sıra bazalt bir sıra kalker ile gövdede devam ederek kalker başlık ile sonlanmıştır. Kapı sütunceleri ise tamamen bazalt taştan yapılmıştır. Sekizgen birimin pencere sütunceleri, kalker kaide ile başlayıp bir sıra bazalt bir sıra kalker olacak şekilde gövdede yükselerek bazalt taş başlık ile sonlanmıştır. Diğer pencere üstü süsleme öğelerinde kalker malzeme kullanımı mevcuttur. Kare planlı birimin bingi taşlarında kalker malzeme kullanımı gözlemlenirken sekizgen planlı birimin bingi taşlarında bazalt taş malzeme gözlemlenmiştir. Kat silme taşları, yapı kaidesi ve pencere lentoları bazalt taş ile yapılmıştır. Sekizgen birimin ana kubbe eteğinde bulunan mukarnas dilimleri kalker malzeme ile yapılmıştır.

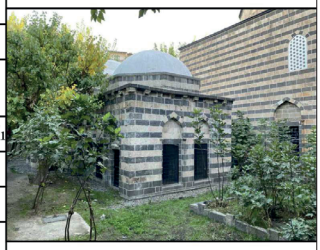

İskender Paşa Türbesi

İSKENDER PAŞA TÜRBESİ

Yapının Kimliği

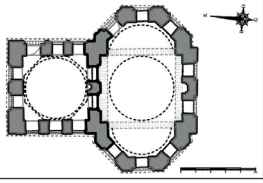
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeybatı Bölümü
Mahalle	İskender Paşa Mahallesi
Adres	İskender Paşa Sokak
Yapı ile İlişkisi	İskender Paşa Cami Avlusu ile Bağlantılı
Ada/Parsel	133/4
Yapım Tarihi/Dönemi	16. yy-18.yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A2082-25.11.2010/3528

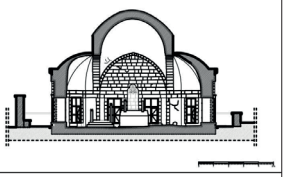
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	2 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Kare
Mahal-2 Giriş Formu	Sekizgen
Giriş Yönü	Doğu-Kuzeydoğu
Mihrap	

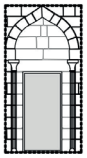
Üst Örtü Özellikler

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe
Dış	Kubbe
Geçiş Elemanı	Pandantif
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Çimento Esaslı Sıva
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

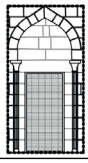
		K1	K2
Kapı			
Form	Kemerli		
	Düz	✓	✓
Kanat	Tek Kanatlı	✓	✓
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal	✓	✓
	Korkuluk	✓	✓
	Tahfif Kemeri	✓	✓

K1-K2

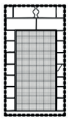

Pencere Özellikleri

		P1	P2
Pencere			
Form	Kemerli		
	Düz	✓	✓
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı	✓	✓
Malzeme	Ahşap	✓	✓
	Metal		
	Korkuluk	✓	✓
	Tahfif Kemeri	✓	

P1

P2

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	-
Duvar Kalınlığı	80-100
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt+Kalker
İç Duvar	Bazalt+Kalker
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	✓
Profilli Silme	✓
Mukarnas Silme	✓
Sütunce	✓
Taş Üzeri Motif	✓
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	✓
Cas Sıva	

2.8 Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi

Türbe Konumu

Diyarbakır Suriçinin kuzeydoğu bölümünde, Fatih Paşa mahallesi İç Kurşunlu sokakta, 20106 ada 1 parselde yer almaktadır. Türbe yapısı, Kurşunlu Camii topluluğu içerisinde doğu hazirede bulunmaktadır.

Özdemiroğlu Osman Paşa[5]'nın türbesi Tuhfetü'l Mimarin'de Mimar Sinan eseri olarak geçmektedir fakat diğer yazmalarda böyle bir kayda rastlanmamıştır (Beysanoğlu, 2003). 1580 yılından sonra Hassa Mimarlar Ocağında etkinliği azalan Mimar Sinan için 1585 yılında yapılan türbenin Mimar Sinan eseri olması güçtür (Kuran, 1988). Türbe yapısı klasik Osmanlı mimarisinin 16. yy.da İstanbul ve büyük kentlerde uyguladığı plan şemaları ile benzerlik göstermektedir (Tekin, 1997).

5 Ünlü bir komutan ve devlet adamı olan Osman Paşa 1527 yılında Mısır'da doğdu (Çiçek, 2007, s. 471). Habeşistan Fatihi Özdemir Paşa'nın oğludur. Habeşistan, Yemen, Lahsa, Basra ve Diyarbakır Beylerbeyliklerinde bulunmuştur. Safevilere karşı Meşaleler Savaşını kazanarak Safevileri yenilgiye uğratıp, Şirvan'ı Osmanlı Devleti'ne bağlamıştır. Başarılarından dolayı Osmanlı padişahlarından III Murat döneminde 1584 yılında vezir-i azamlığa atanmıştır (Sungur, 2012). Özdemiroğlu Osman Paşa H.979 yılında Diyarbakır vilayetine tayin edilmiş ve miladi 1571-1575 yılları arasında 4 yıl boyunca bu görevde kalan 16. Diyarbakır valisidir (İzgöer, Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 32). Tebriz'e çıktığı sefer sırasında hastalanıp vefat eden Osman Paşa'nın cenazesi vasiyeti üzerine Diyarbakır vilayetine getirilip defnedilmiştir (Sungur, 2012).

Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi 1940 yılı görünümü (VGM Arşivi)

Yapıda Özdemiroğlu Osman Paşa'nın kahramanlığını anlatan kitabe bulunmaktadır. Türbe mekanına girişi sağlayan kapı boşluğu üzerine yerleştirilmiştir. Celi sülüs hat ile yazılan kitabe kalker taş üzerine kabartma tekniği kullanılarak yapılmıştır. Kitabenin dili Osmanlıca'dır.

Türbe kitabesi

Türbe girişinde yer alan kitabede:

> *Sultan Murad Han'ın Paşası, Özdemiroğlu Osman Paşa, Şirvan'ı fethetti. İran Şahı Muhammed onun yüzünden yedi yıl tahtını terk etti. Tatar lideri padişaha başkaldırdı. Hemen ortadan kaldırılması için emir verildi. Şirvan'ı terk edip başkaldıran hana gitti. Başını kestikten sonra bir han yaptı. Dönüp Tebriz'i aldıktan sonra vefat etti. Osman dünyada nam yapıp ahirete göçtü. Yıl 1585.* (Yıldız İ. , 2000) yazmaktadır.

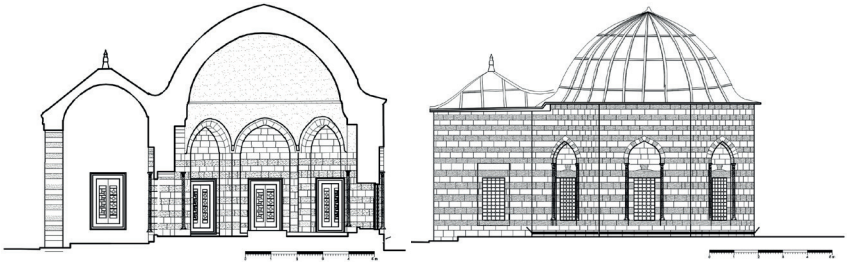
Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi Fatih Paşa Camii kompleksinin içinde, caminin doğu bölümünde yer almaktadır. Türbe yapısı iki ayrı mekândan oluşmaktadır. Ön kısım kare planlı olup giriş kısmını oluştururken sekizgen planlı birim sandukanın olduğu kısmıdır. Taban alanı 86,22 m^2 olan yapının, kare kısmı 17,81 m^2, sekizgen kısmı 68,41 m^2'lik alana oturmaktadır.

Özdemiroğlu Osman Paşa Türbe planı (VGM Arşivi düzeltme yapılmıştır), Türbe mekânı iç mekân fotoğrafı

İki birimden oluşan yapıda, kare planlı birim çatısı iç mekânda sivri kemerli pandantifler ile kubbeye geçilerek örtülmüştür. Dış cephede dikdörtgen prizma ile örtülmüştür. Sekizgen planlı türbe biriminin çatısı kubbe ile örtülmüştür.

Yapının kuzey cephesinde basık kemerli kapı ve kapının üstünde dikdörtgen formda bir pencere yer alır. Birimin sağ ve solunda dikdörtgen pencereler yer almaktadır. Diğer yedi cephesinde iki sütunce ve basık sivri kemer ile sınırlandırılan niş içerisinde dikdörtgen formlu pencereler yer alır. Pencere açıklığı düz lento ile geçilmiştir ve lento üzerinde basık hafifletme kemerleri yer alır.

Özdemiroğlu Osman Paşa Türbe kesit ve batı cephe çizimi (VBM Arşivi)

Pencereler ile hareketlendirilen türbe yapısında iç ve dış cephede yer alan sütunceler birer süsleme öğesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sütunce yastığı olarak küp taşlar kullanılmıştır. Küp taş üzerinde bulunan prizma

kaidesi ve silindirik bir şekilde yükselen sütunce gövdesi, prizma formundaki başlıklar ile sonlanmıştır. Dış cephede 14 adet sütunce bulunmaktadır. Sütunçe kaidesinde, gövdesinde ve başlığında motif süslemeleri kullanılmıştır.

İç mekânda Özdemiroğlu Osman Paşa'nın sandukası yer almaktadır. Sanduka kaidesi en alt katta düz iken diğer iki katta kıvrımlı silmelerden oluşmaktadır. Gövdesi sade tutulan sandukanın dört köşesinde kare kaideye oturan sekizgen topuzlar yer almaktadır. Kare gövdeye sahip baş taşı, mukarnas dilimleri ile başlığa ulaşmaktadır. Başlık burma sarıklı kavuk şeklindedir. Kullanılan bu başlık Osmanlı Döneminde ilmiye sınıfı ve üst düzey devlet kadrolarında görev yapanların kullandığı sarık tipidir (Berk, 2016).

Yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmaktadır. Yapının tamamında yonu taş kullanılmıştır. Taş malzemesi kalker ve bazalttır.

Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi cephe fotoğrafı

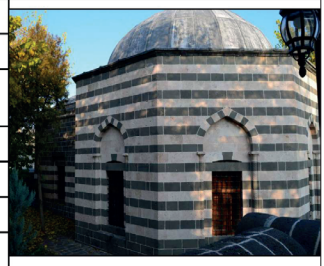

Özdemiroğlu Osman Paşa Türbesi İç Mekanı

ÖZDEMİROĞLU OSMAN PAŞA TÜRBESİ

Yapının Kimliği

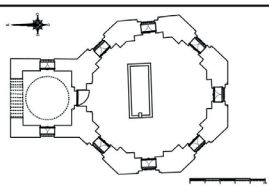
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeydoğu Bölümü
Mahalle	Fatih Paşa Mahallesi
Adres	İç Kurşunlu Sokak Kurşunlu Cami Doğu Hazire
Yapı ile İlişkisi	Fatih Paşa Cami Avlusu ile Bağlantılı
Ada/Parsel	20106/1
Yapım Tarihi/Dönemi	16. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-(17.09.2010/3371)

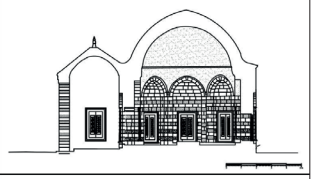
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu ve Elemanı	
Türbe Birim Sayısı	2 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Sekizgen
Mahal-2 Giriş Formu	Kare
Giriş Yönü	Kuzey
Mihrap	

Üst Örtü Özellikleri

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe
Dış	Kubbe
Geçiş Elemanı	Pandantif
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Kurşun Kaplama
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

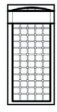
Kapı		**K1**	**K2**
Form	Kemerli	✓	
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı	✓	
Malzeme	Ahşap	✓	
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

Pencere		**P1**	**P2**
Form	Kemerli	✓	
	Düz		✓
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı	✓	✓
Malzeme	Ahşap	✓	✓
	Metal		
	Korkuluk	✓	✓
	Tahfif Kemeri	✓	

P1

P2

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	100-140
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt+Kalker
İç Duvar	Bazalt+Kalker
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	✓
Profilli Silme	
Mukarnas Silme	
Sütunce	✓
Taş Üzeri Motif	
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

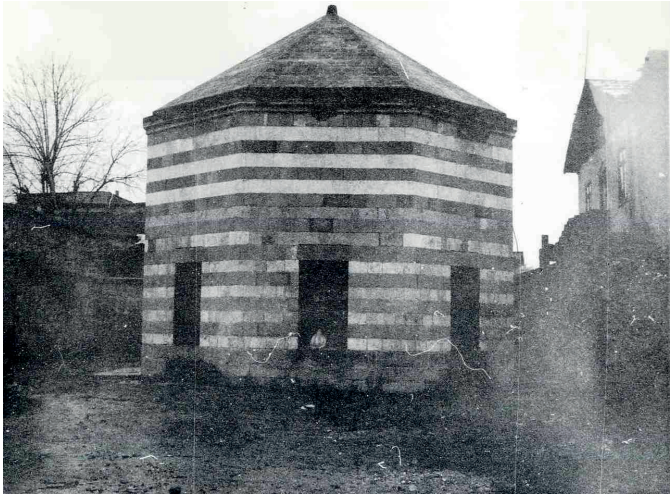
2.9 Zincirkıran Türbesi

Türbe Konumu

Diyarbakır Suriçinin kuzeydoğu bölümünde, Fatih Paşa Mahallesi İç Kurşunlu Sokakta 178 ada 7 parselde yer almaktadır. Zincirkıran Türbesi, Nasuh Paşa Camii'nin güneyinde yer alan avlu içinde konumlanmıştır. Avlu girişi iç kurşunlu sokaktan sağlanmaktadır.

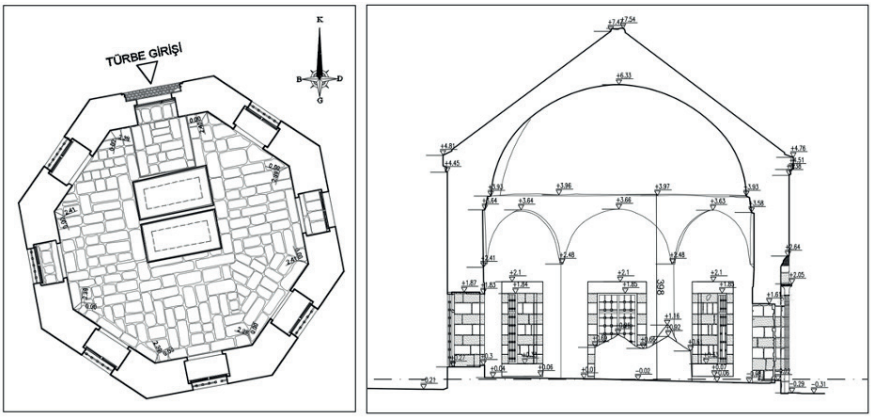
Kitabesi bulunmayan türbenin kim için yaptırıldığı ve tarihi ile ilgili kesin bir veriye ulaşılamamıştır. Tuncer'e göre, türbenin Zincirkıran Ali Paşa[6] ile bir bağı olup olmadığı bilinmemektedir. Görev süresinin kısa olması, ihtimali düşürüyor olsa dahi ailesi bu vilayette olduğundan adına yaptırılmış olabilir (Tuncer, 2012). Plan tipi, malzeme ve kapı pencere boyutlarına bakıldığında Diyarbakır'da 16. yy sonları ve 17. yy.da yaptırılan türbeler ile büyük benzerlik göstermektedir.

Zincirkıran Türbesi 1971 yılı fotoğrafı (VGM Arşivi)

6 H. 1014 yılında Diyarbakır eyaletine atanan Zincirkıran Ali Paşa Diyarbakır'ın 41. Valisi olup 5 ay boyunca bu görevde kalır (İzgöer, Diyarbakır Salnameleri, 1999, s. 33).

Türbede, Osmanlı türbe mimarisinde kullanılan sekizgen plan tarzı kullanılmıştır. Sekizgen gövde, kaval ve oluk silme ile piramidal külaha geçmiştir. Türbe yapısı tek birimden oluşmakta ve 45,44 m2 lik alana oturmaktadır. Türbenin üzeri iç mekânda kubbe, dışta piramidal külah ile örtülüdür. Sekizgen planlı birim pandantifler ile kubbeye geçmiştir.

Zincirkıran Türbesi kat planı ve kesiti

Pencereler ile hareketlendirilen türbe yapısı bazalt ve kalker taşın bir arada kullanımı ile zengin bir görünüme kavuşmuştur. Gövde üst kısmında kaval ve oluk silme ile detaylandırılmıştır. Pencere üstlerinde yer alan tahfif kemerlerinde süsleme amaçlı iki farklı taş malzeme kullanılmıştır.

Kuzey cephede mukarnas ve sütunceler ile süslemeli giriş kapısı karşımıza çıkmaktadır. Dikdörtgen bir niş içinde yer alan kapının iki yanında sütunçe bulunmaktadır.

Zincirkıran Türbesi iç mekan görünümü

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı gövdesi yonu taş ile inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı 81-83 cm arasında değişkenlik göstermektedir. Yapıda tahfif kemerleri kullanılarak pencere lentolarına gelen yük hafifletilmiştir.

Tarihi türbenin duvarlarında, bir sıra kalker bir sıra bazalt taş olacak şekilde iki farklı taş malzeme kullanılmıştır. Külahta sadece bazalt taş kullanılmıştır. Sütunce alt kaide ve başlıkta bazalt taş kullanılmış olup gövdede kalker ve bazalt taş beraber kullanılmıştır. Giriş üstünde yer alan üç mukarnas sırası silme kalker malzeme ile yapılmıştır.

Kuzey ve güney cephe görünüşü

ZİNCİRKIRAN TÜRBESİ

Yapının Kimliği

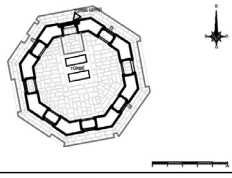
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeydoğu Bölümü
Mahalle	Fatih Paşa Mahallesi
Adres	Söğütlü Sokak Nasuh Paşa Camiye Bitişik Güney Avlusunda
Yapı ile İlişkisi	Nasuh Paşa Cami Avlusu ile Bağlantılı
Ada/Parsel	178/7
Yapım Tarihi/Dönemi	16. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-25.11.2010 /3528

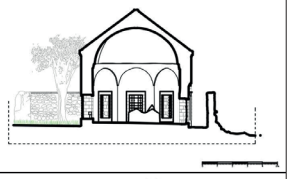
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	1 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Sekizgen
Mahal	
Giriş Yönü	Kuzey
Mihrap	

Üst Örtü Özellikler

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe
Dış	Poligonal Külah
Geçiş Elemanı	Pandantif
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Bazalt Kesme Taş
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

Kapı		K1	K2
Form	Kemerli		
	Düz	✓	
Kanat	Tek Kanatlı	✓	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal	✓	
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

Pencere		P1	P2
Form	Kemerli		
	Düz	✓	
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı	✓	
Malzeme	Ahşap	✓	
	Metal		
	Korkuluk	✓	
	Tahfif Kemeri	✓	

P1

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	81-83
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt+Kalker
İç Duvar	Sıva
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	
Profilli Silme	✓
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	✓ Yarım Şemse Motif
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	✓
Cas Sıva	

2.10 Sarı Saltuk Türbesi

Türbe konumu

Diyarbakır Suriçinin güneybatı bölümünde, Melik Ahmet Mahallesi Melik Ahmet Caddesi 953 ada 1 parselde yer almaktadır. Turistik cadde üzerinde yer alan türbe yapısı Gülşeniye mescidi ile aynı avlu içerisinde yer almaktadır.

Sarı Saltuk[7] Türbesinin yapı tarihçesi ile ilgili kesin bir bilgi olmamak ile beraber plan ve süsleme özelliklerinin 16. yy türbe yapıları ile benzerlik göstermektedir ve 16. yüzyıla tarihlenmektedir.

Yapıda üç adet satrançlı kufi hatla yazılan makili kitabe bulunmaktadır. Bu kitabelerde; Rabbil bad (Rabbin olsun), Maşallah bad (Allah'ın istediği şey olsun), Saadet bad (Mutluluk olsun) yazmaktadır. Türbeyi kuşatan kitabede ise Nur suresinin 35-36-37-38-39-40-41 ve 43. ayetleri yazmaktadır.

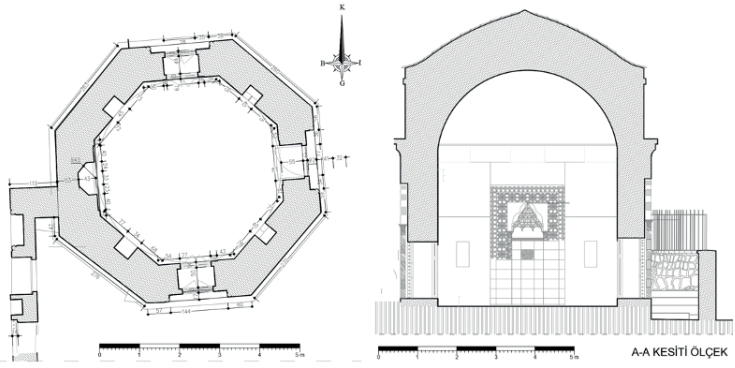

Sarı Saltuk Türbe Görünümü (VBM Arşivi), Günümüz Fotoğrafı

7 Sarı Saltuk, Rumeli fethinde efsaneleşen isimdir (Tuncer O. c., 1991). Popüler İslam'ın Balkanlar'a girişine, yayılışına ve bunun sosyal tabanını teşkil eden bir Türk iskanınsa ismi geçen, efsanelerle iççice geçmiş bir şahsiyettir. (Ocak, 2002). Evliya Çelebi'den aktaran (Ocak, 2002)'e göre *'Sarı Saltuk vefatından önce yedi tabut hazırlanmasını istemiş çünkü vefat edince yedi kralın her birinin, tabutunu kendi memleketine götürmek için savaşmak isteyeceklerini haber verdiği; gerçekten de vefat edince kralların gelip birer tabut alıp kendi memleketlerine götürerek ayrı ayrı yedi yerde defnettikleri belirtilmiştir.*'

Osmanlı türbe mimarisinin XVI. yüzyıl örnekleri ile benzerlik gösteren türbe yapısı sekizgen planlı olup üst örtüsü içten kubbe dıştan piramidal külahtır.

Tek birimden oluşan türbe yapısı sekizgen planlı, 34,49 m²' lik alana oturmaktadır. Giriş kuzey cephenin ortasında olup sağında ve solunda iki adet sütunce bulunan dikdörtgen niş içinde yer alan kapı ile sağlanmaktadır. Türbe yapısının doğusunda ve batısında dikdörtgen pencere, güneyinde mihrap, güneybatı ve güneydoğu duvarlarında dikdörtgen niş kuzeydoğu ve kuzeybatı duvarlarında kaş kemerli niş bulunmaktadır. Mihrap nişinin sağ duvarında sütunce başlığı sol duvarında başlık ve iki sütunce taşı bulunmaktadır. Birim içerisinde bir adet 187/100 cm boyutlarında sanduka bulunmaktadır.

Sarı Saltuk Türbe planı ve A-A Kesiti (VBM arşivi)

Türbenin çatısı dışarıdan piramidal külah şeklindedir. İç mekân kubbe ile örtülüdür. Kubbe kasnağı sekiz adet üzengi taşı üzerinde bulunmaktadır.

Sekizgen planlı türbe cephesi, simetrik bir düzendedir. Kuzeydoğu, kuzeybatı ve güneybatı cephede kitabe bulunurken doğu ve batı cephede dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Pencereler sağ ve solunda sütunçe olan basık sivri kemerli niş içine yerleştirilmiştir. Pencere boşlukları düz lento ile geçilmiştir. Doğu cephe pencere lentosu üzerinde, basık tahfif kemeri bulunmaktadır.

Sarı Saltuk Türbesi Kuzey, Doğu, Batı ve Güney cephe fotoğrafı

Pencereler ile hareketlendirilen türbe yapısı bazalt ve kalker taşın bir arada kullanımı ile zengin bir görünüme kavuşmuştur. Cephede kullanılan mukarnas dizilimi iki silme sırası ve pencere, kapı yanlarında yer alan sütunceler ile pekiştirilmiştir.

Cepheyi saran mukarnas silme; iki sıra mukarnas dizilimi olup mukarnas yuvaları yuvarlak kemer formundadır ve Osmanlı Dönemi badem motifi ile dolgulanmıştır. Mukarnasların alt sırası topaç ile bitmiştir.

Batı ve doğu cephesinde pencere nişini sınırlandıran sütunce gövdeleri, burmalı yivlerle hareketlendirilmiştir. Sütunce başlığı gövdeden burmalı bilezik ile ayrılmıştır ve prizmal sütunce başlığına rumi-palmet ve bitkisel motifler işlenmiştir. Prizmal bölümün üst yüzeyinde yarım sekizgen yıldız motif dizilimi mevcuttur.

İç mekânda yer alan mihrap, mukarnas kavsaralı olup iki yanda sütunce ile sınırlandırılmıştır. Sütuncelerin yüzeyi rumi bezemeli olup başlıklar bilezik ile gövdeden ayrılmaktadır. Mihrap nişi geometrik bezemeler ile detaylandırılmıştır. Gülbezek motiflerin kullanıldığı mihrap çerçevesi mukarnas bordur ile sınırlandırılmıştır.

Sarı Saltuk Türbesi dış cephe süsleme öğeleri ve mihrap motifleri

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı gövdesi yonu taş ile inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı 91-96 cm aralığında değişkenlik göstermektedir. Yapıda tahfif kemerleri kullanılarak pencere lentolarına gelen yük hafifletilmiştir. Duvarları bazalt taş olarak inşa edilen yapının, sütunce, kitabe, mukarnas ve mihrap elemanlarında kalker kullanımı mevcuttur.

SARI SALTUK TÜRBESİ

Yapının Kimliği

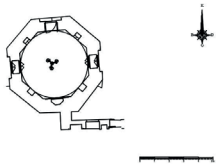
Suriçinde Bulunduğu Yer	Güneybatı Bölümü
Mahalle	Melik Ahmet Mahallesi
Adres	Turistlik Cadde ve Melik Ahmet Cadde Birleşimi Urfa Kapı Karşısında
Yapı ile İlişkisi	Bağımsız
Ada/Parsel	953/1
Yapım Tarihi/Dönemi	16. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-18.01.2010/2801

Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	1 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Sekizgen
Mahal	-
Giriş Yönü	Kuzey
Mihrap	

Üst Örtü Özellikler

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe
Dış	Poligonal Külah
Geçiş Elemanı	Pandantif
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Alaturka Kiremit
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

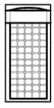
Kapı		**K1**	**K2**
Form	Kemerli		
	Düz	✓	
Kanat	Tek Kanatlı	✓	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap	✓	
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

Pencere		**P1**	**P2**
Form	Kemerli	✓	
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı	✓	
Malzeme	Ahşap	✓	
	Metal		
	Korkuluk	✓	
	Tahfif Kemeri	✓	

P1

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	91-96
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt+Kalker
İç Duvar	Sıva+Boya
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	✓
Profilli Silme	
Mukarnas Silme	✓
Sütunce	✓
Taş Üzeri Motif	✓
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	✓
Cas Sıva	✓

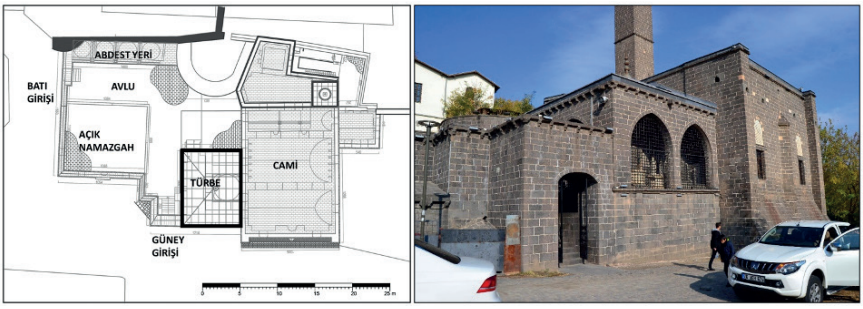
2.11 Sahabeler Türbesi

Türbe Konumu

Diyarbakır Suriçinin kuzeydoğu bölümünde İçkale bölgesi içinde, Cevat Paşa Mahallesi İçkale Sokakta 32 ada 31 parselde yer almaktadır. Sahabeler Türbesi, Hz. Süleyman Camii'nin batı duvarına bitişik cepheleri cami avlusuna bakacak şekilde konumlanmıştır. İki avlu girişi bulunan caminin ana girişi batı yönünde İçkale 2. Sokaktan, diğer girişi güney yönde İçkale Sokaktan sağlanmaktadır.

Hz. Süleyman Camii'nin (İçkale Camii veya Nasıriyye Camii olarak adlandırılan) içinde bulunan Sahabeler Türbesinin, dönemin valisi Silahtar Murtaza Paşa[8] tarafından yaptırıldığını gösteren kitabe bulunmaktadır. 1631-1633 yıllarında görev yaptığı dönemde camiyi onarmış ve türbe yaptırmıştır (Beysanoğlu, 2003; Sözen, 1971).

Sahabeler Türbesi vaziyet planı (VGM Arşivi üzerinden düzenleme yapılmıştır)
İçkale sokaktan türbe görünümü

Türbe tarihi, bölgede yaşayanlara ve kaynaklara göre Diyarbakır'ın İslam ordusu tarafından fethedildiği tarih 639 m. yılına dayanmaktadır. İslam fatihlerinden Halid bin Velid'in oğlu Süleyman ile fetih döneminde şehit düşen diğer sahabeler bu türbede yatmaktadır (Günkut, 1939; Sözen, 1971).

8 Silahtar Murtaza Paşa (h.1041-1043) m. 1631-1633 yılları arasında Diyarbakır'a 2 yıl valilik yapmış, Diyarbakır'da cami ve birkaç çeşme yaptırmıştır (İzgöer, 1999).

Türbede yer alan bilgilendirme levhasına göre; İyaz Bib Ganem komutasında Diyarbakır'ın fethine katılıp şehit düşen sahabelerin, fetih sonrası defnedildikleri türbe üzerine Hz. Süleyman Cami'nin inşa edildiği düşünülmekte ve burada medfun 27 sahabenin isimleri; Hz. Süleyman b. Halid, Hz. Rıdvan, Hz. Mes'ud, Hz. Beşir, Hz. Hamza, Hz. Amr, Hz. Şa'be, Hz. Sabit, Hz. Zeyd (2), Hz. Halid (2), Hz. Nu'man, Hz. Muhammed (2), Hz. Abdullah (3), Hz. Hasan (2), Hz. Ka'b-i Zişan, Hz. Fudayl, Hz. Malik, Hz. Fahr, Hz. Ebu'l-Hamd, Hz. Ebu Nasr ve Hz. Muğire'dir. Türbe bu mezarlar üzerine yaptırılmıştır.

Sahabeler Türbesi genel görünüşü (VBM arşivi) ve bilgilendirme levhası

Kuzey cephede, revak bölümünde, güney ve batı cephede olmak üzere dört adet kitabesi bulunmaktadır. Türbe mekânı ve revak bölümünde yer alan mezar şahide taşlarında da kitabe bulunmaktadır.

Kuzey cephede yer alan kitabe, Silahtar Murtaza Paşayı anlatmaktadır; İkinci kitabe, revak bölümü batı duvarında sağ yönde bulunan pencere üzerindedir. Murtaza Paşanın, türbe yapısını altında yatan sahabeler için yaptırdığını anlatmaktadır. (Akgüç, 2010; Beysanoğlu, 2003). Kitabenin dili Osmanlı Türkçesi olup taş malzemeye kabartma yöntemi kullanılarak celi sülüs hat ile yazılan kitabe metni;

> "Halid oğlu fatih-i Amid Süleyman hazreti / Kim yirmi dört sahabeyle olup bunda şehid / Kubbenin altında medfundur sahabe cümlesi / Bu müşerref yerde mesken kıldılar vakt-ı medid / Murtaza Paşa silahdara Hûda ihsân edüb / Bir müzehheb perde astı üstüne anın cedid / Kıldı ihyâ zib ü ziynetle der ü divarını / Kim okursa Fâtiha rûz-i ceza ola said" (Beysanoğlu, 2003).

Üçüncü kitabe, revak bölümü batı duvarının sol yöndeki pencere üzerinde yer alır. Bu kitabe Murtaza Paşa'nın oğlunun ölümünü anlatmaktadır. Dördüncü kitabe güney duvarda türbe giriş kapısı üzerinde yer alır (Ek 52).

> "Silahtar Murtaza Paşa Huda'nın avnı lutfuyla / Açup beş pencere dört tak ile bu cami'i ihya / Akıttı ab-ı kevser gibi

> sular, yaptı bir mektep / Musalla saf mermerle çevürdi zinneti ziba. / Metanetle kıla ta ruz-i haşır olunca ahınla./ Kafes-i kaşi? mezheb-i naş ile cenetü'l - me'va / Cihanda bir nişan oldu dua etsin hep görenler / Huda kıla makam-ı ahrette cenet-i a'la" (Yıldız İ. , 2011).

Revak bölümünde gömülü olanlar;

Kuzeyde yer alan ilk sanduka Esad Muhlis Paşa[9]'nın sandukasıdır. Esad Muhlis Paşa'nın yanında yer alan ikinci mezar Mehmet Reşit Paşa'nın mezarıdır. Mehmet Reşit Paşa[10]'nın mezarının yanında üçüncü sırada Abdurrahman Efendi'nin mezarı bulunmaktadır. Mezar kitabesine göre h. 1127/1812 yılında vefat etmiştir. (Bulduk, 2007; İzgöer, 1999).

Abdurrahman Efendi mezarının yanında bulunan dördüncü mezar İbrahim Paşa'ya aittir (Çığ, 2017). Mezar kitabesine göre h.1276/1859 yılında vefat etmiştir.

İbrahim Paşadan sonra beşinci mezar Mahmud Muhtar[11]'ın mezarıdır (Çığ, 2017). Baş şahidesinde kitabe bulunmaktadır.

Mahmud Muhtar mezarından sonra gelen altıncı mezar Şeri Hâkim Muhammed Tevfik Efendi'nin validesi Hatice Hanım'ın mezarıdır (Çığ, 2017). Mezar kitabesine göre h. 1318/ 1900 yılında vefat etmiştir.

Hatice Hanımın mezarından sonra güney bölümde Osman Nesim[12] mezarı bulunmaktadır (Bulduk, 2007; İzgöer, 1999). Mezar taşına göre h. 1274/1857 m. yılında vefat etmiştir.

Revak bölümünde Osman Nesim mezarından sonra Milli Aşiret Reisi İbrahim Paşazadenin mezarı bulunmaktadır. Mezar ayak şahidesinde yer alan kitabeye göre h. 1328/1910 m. yılında vefat etmiştir.

Revak bölümünün güney kısmında doğu penceresine yakın bulunan dokuzuncu mezar, Numan Paşa[13]'nın oğlunun mezarıdır (Bulduk, 2007; İzgöer, 1999). Kitabede yazan tarih h. 1172/ 1758 dir.

---

9 Esad Muhlis Paşa; 1264/1846'da Diyarbekir valisi olup 3 yıl 3 ay bu görevde kalmıştır (İzgöer, 1999)

10 Reşit paşa, Sultan II. Mahmut vezirlerinden olup h.1249/1833 m. yılında Diyarbakır valisi olarak atanmış iki yıl sekiz ay bu görevde kalmıştır. 1252/1836 yılında vefat etmiştir (Bulduk, 2007)

11 Mahmut Muhtar, 1275/1859 yılında Diyarbakır'da vali olarak atanmış on üç ay valilik yapıp vefat etmiştir (İzgöer, 1999; Bulduk, 2007).

12 Osman Nesim h.1273/1856 m. yılında Diyarbakır'a vali olarak atanmış Vali Gali Besim Paşa'nın oğludur (İzgöer, 1999; Bulduk, 2007).

13 Numan Paşa, h. 1172/1758 m. Yılında Diyarbakır'a vali olarak atanan ve bir yıl boyunca valilik yapmıştır (İzgöer, 1999; Bulduk, 2007).

Türbe içinde yer alan mezarlardan biri Silahtar Murtaza Paşa'nın kızı Hatice Hanım'a aittir. Mezar ayak kitabesinde h. 1068/1658 m. yazmaktadır.

Türbe içerisindeki bir diğer mezar, Köprülü (Mirahor) Mustafa Paşa[14]'nın kızı Lübabe Hanım'a aittir. Kitabesindeki metne göre h. 1121/1709 m. tarihinde vefat etmiştir (Bulduk, 2007; İzgöer, 1999).

Bir diğer mezar Silahtar Murtaza Paşa'nın oğlunun mezarıdır. Kitabedeki metne göre h. 1029/ 1620 m. yılında vefat etmiştir.

Murtaza Paşa'nın oğlunun mezarının yanında, Ömer Bey[15]'in mezarı bulunmaktadır. Kitabede yer alan metne göre h. 1093/1682 yılında vefat etmiştir (Bulduk, 2007; İzgöer, 1999).

Lübabe Hanımın mezarının yanında yer alan sanduka Hz. Süleyman'ın (r.a) mezarını temsilen bırakılmıştır (Çığ, 2017). Bir diğer mezar isimsiz kaldığından okunamamaktadır.

Yapılan incelemeler sonucunda türbe içindeki mezar kitabelerinde yer alan tarihe göre mezarların çoğunlukla 17. yüzyıla ait olduğu, bir mezar yapısının 18. yüzyıla ait olduğu tespit edilmiştir. İç bölümde yer alan en eski tarihli mezar (1620), türbe yapım tarihinden (1631-33) önce olup türbeyi yaptıran Murtaza Paşa'nın oğluna aittir.

Revak bölümünde yer alan mezarlar incelendiğinde; mezar yapılarının biri 18. yy, altı mezar 19. yy ve iki mezar yapısı 20. yy a aittir. Revak bölümünde yer alan mezarların ilk planda düşünülmediği ve daha sonraki onarımlarda eklendiği anlaşılmaktadır.

14 Köprülü (Mirahor) Mustafa Paşa ,h. 1071/1661 m. yılı Diyarbakır'a valisidir (İzgöer, 1999; Bulduk, 2007).

15 Ömer Bey, 1089 yılında Diyarbakır'a vali olan Kemankeş Mahmut paşanın oğludur (Bulduk, 2007).

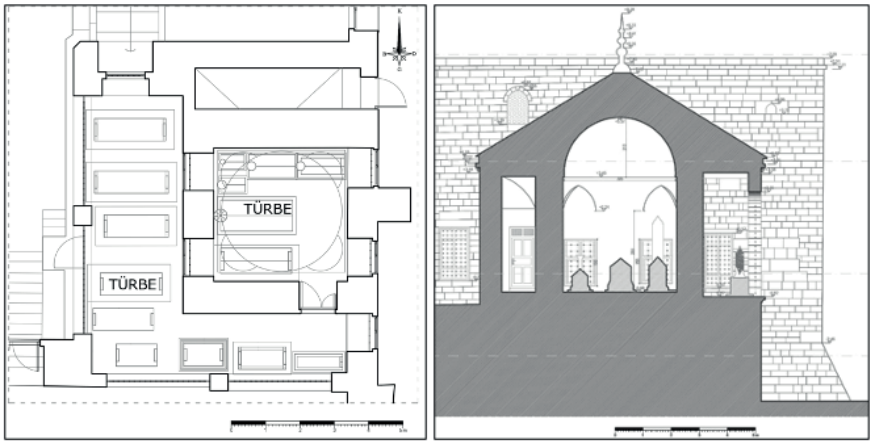

Türbe kitabeleri

Yapı, kare planlı türbe birimi ile birimi güney ve batıdan saran L formunda revak bölümü ve türbe mekanının yanındaki dikdörtgen birimden oluşmaktadır. Türbe yapısına ulaşım revaktan sağlanmaktadır. Revak bölümüne avludan; kuzey yönde üç basamak, batı yönde ise dört basamak ile ulaşılmaktadır. Türbe bitişiğinde yer alan dikdörtgen birime ulaşım caminin harim bölümünden kapı ile sağlanmaktadır. Türbe ve revak bölümünde mezarlar yer almaktadır.

Türbe alanı 34 m^2, revak bölümü 44,83 m2 olup toplamda 78,83 m2'lik alana oturmaktadır. Türbe içinde 6 sanduka, revak bölümünde 9 sanduka bulunmaktadır. Türbe birimine giriş güney yönde revak içinden sağlanmakta, birimin doğu ve batısında ikişer adet pencere bulunmaktadır. Doğu pencereleri caminin harim alanına açılırken batı pencereler revak bölümüne açılmaktadır.

Revak bölümünün batı bölümünde iki kemer açıklığı güney bölümünde iki kemer açıklığı ve doğusunda bir pencere bulunmaktadır.

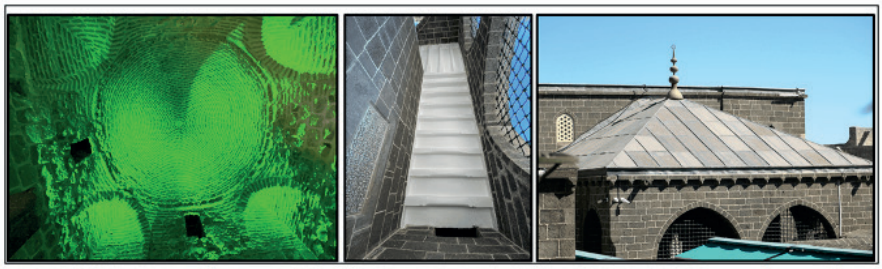
Sahabeler Türbesi kat planı ve kesiti

Revaklı bölümün doğu duvarında bulunan pencere caminin harim bölümünden revaka açılmaktadır. Birimin kuzey ve batı duvarı türbe biriminin dış duvarıdır. Doğu duvarında türbe mekanının iki penceresi bulunmakta pencere üzerinde kitabe bulunmaktadır.

Sahabeler Türbesi iç mekân ve revak bölüm fotoğrafları

Türbe birimi iç mekânda kubbe olup kareden kubbeye geçişte tromp kullanılmıştır. Revak bölümü içten ahşap kirişleme olup zeminden 4,43 m yüksektedir. Üç adet çörten ile su zemine akıtılmaktadır. Çörtenlerin ikisi batı cephede biri güney cephede bulunmaktadır. Yapı çatısı dıştan üç birimi örtecek şekilde kırma çatıdır. Çatı üstünde hilal ile taçlandırılan alem bulunmaktadır.

Sahabeler Türbesi tavanı ve çatı fotoğrafı

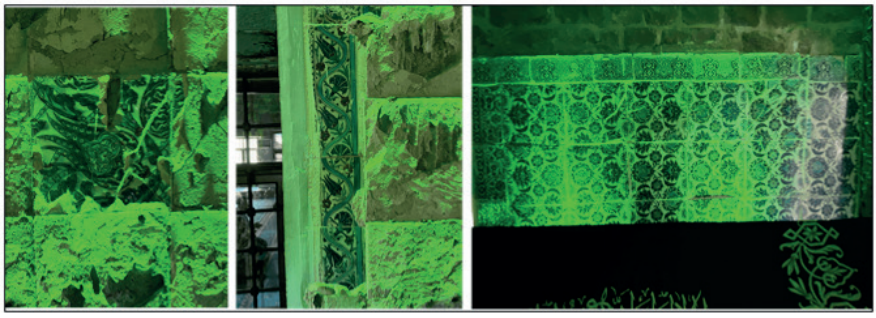
Türbe yapısının doğu cephesi yapı ile bitişiktir. Kuzey ve batı cephesi cami avlusuna bakarken güney cephesi avlu dışında kalmaktadır. Kuzey cephede revaklı bölüme giriş kapısı basık sivri kemerli niş içinde yer almaktadır ve dikdörtgen düzendedir. Yapının batı ve güney cephesinde revak kemerleri mevcut olup güney cephede kemer alt kotunda silme bulunmaktadır. Revak kemerleri lokma demir korkuluk ile kapatılmıştır. Çatı eteğinde tüm cepheyi saran bingi dizilimi ve saçak bulunmaktadır.

Sahabeler Türbesi Kuzey, Batı, Güney cephe

Pencereler ve revak, türbe yapısına hareket kazandırmıştır. Süsleme olarak iç mekân doğu, batı ve güney duvarında çini kullanılmıştır. Güney duvarında kullanılan çini motiflerinde penç, hatayi, hançere ve narçiçeği motifleri ile afyon kozası, sümbül, karanfil, zambak, lâle ve gonca motifleri görülmektedir. Karo panolarda bitkisel süslemeler kullanılmıştır. Bordür çinilerinde palmet, rumi kombinasyonu yapılarak bitkisel süslemeler yapılmıştır.

Doğu pencere yanlarında kalem işi süsleme kalıntıları mevcuttur. Karanfil motifleri iç yüzeyinde bulunurken filato ile ayrılan bordürde dikey eksende kıvrımlı dal üzerine yerleştirilen lale ve karanfil motifleri mevcuttur.

Sahabeler Türbesi kalemişi ve çini motifleri

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı yonu taş ile inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı türbe mekânında 88-113 cm aralığında, revak biriminde 53-57 cm aralığında değişkenlik göstermektedir. Yapı duvarları ve döşemesi yonu bazalt taştır. Türbe biriminde kubbe ve tromplar tuğla malzeme ile yapılmıştır.

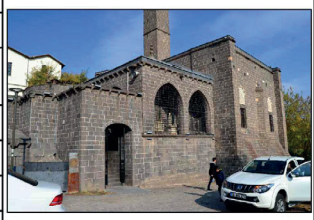

Türbe ve revak alanı

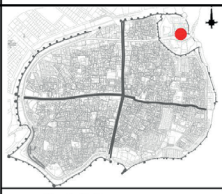
SAHABELER TÜRBESİ

Yapının Kimliği

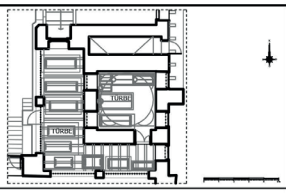
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeydoğu Bölümü
Mahalle	Cevat Paşa Mahallesi
Adres	İç Kale Sokak Hz. Süleyman Cami Sokağı Bitişiği
Yapı ile İlişkisi	Hz. Süleyman Cami ile Bağlantılı
Ada/Parsel	32/31
Yapım Tarihi/Dönemi	17. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-18.12.2009 /3528

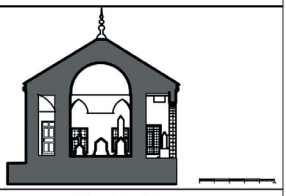
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

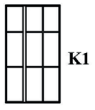
Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	3 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Kare
Mahal-2 Formu	Dikdörtgen
Mahal-3 Revak	L Planlı
Giriş Yönü	Güney (M1-Türbe)
Mihrap	

Üst Örtü Özellikler

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe
Dış	Piramidal Külah
Geçiş Elemanı	Tromp
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Kurşun Kaplama
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

Kapı		**K1**	**K2**
Form	Kemerli		
	Düz	✔	
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı	✔	
Malzeme	Ahşap	✔	
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

Pencere		**P1**	**P2**
Form	Kemerli		
	Düz	✔	
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı	✔	
Malzeme	Ahşap	✔	
	Metal		
	Korkuluk	✔	
	Tahfif Kemeri		

P1

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✔
Taşıyıcı Paye-Sütun	✔
Duvar Kalınlığı	88-113
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt
İç Duvar	Bazalt
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	✔
Profilli Silme	
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	✔
Çini	✔
Köşe Pahı	✔
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

2.12 Arap Şeyh Türbesi

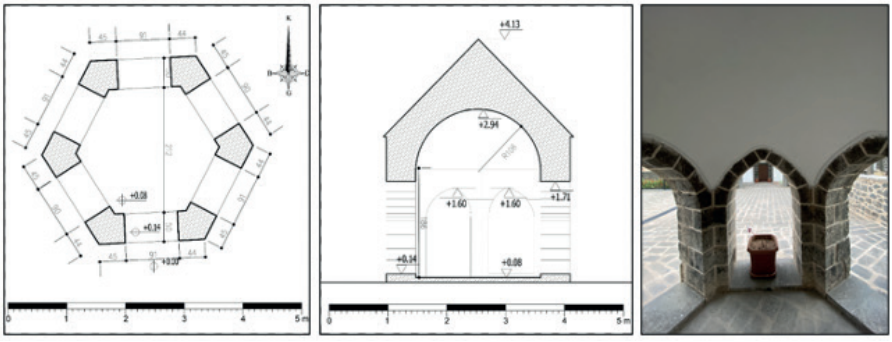

Türbe konumu

Diyarbakır Suriçinin kuzeydoğu bölümünde, Hasırlı Mahallesi, Yıkıkkaya Sokak ve Bahçe 2 Sokak kesişim noktasında 20096 ada 2 parselde Arap Şeyh Camii avlusunda yer almaktadır.

Arap Şeyh Türbesi, Arap Şeyh Camii'nin kuzey avlusunda hazireye yakın bir şekilde konumlanmıştır. İki sokağın birleşim noktasındaki köşeye yerleşen cami girişi batı bölümde yer almaktadır.

Kesin yapım tarihi ile ilgili bir veriye ulaşılamamıştır. Sözen (1971)'e göre; Arap Şeyh Camii 1644-1650 yılları arasında Diyarbakır'a valilik yapan Kara Mustafa Paşa[16] tarafından yaptırılmıştır XVII. yüzyılda inşa edilen cami yapısı ile türbe arasında bir bağlantı bulunmamak ile beraber aynı döneme tarihlendirilmektedir (Sözen, 1971).

Arap Şeyh Türbesi Kat Planı, Kesiti (VBM Arşivi), İç görünüşü

Türbe yapısı Arap Şeyh Caminin kuzey avlusunda yer almakta, yapıya ulaşım avludan sağlanmaktadır. Türbe yapısı tek birimden oluşmaktadır. Altıgen planlı olup baldaken tarzda inşa edilen türbe yapısı 8,41 m^2 alana

16 Kara Mustafa Paşa h. 1054/1644 yılında 1 yıl, h.1060/1650 yılında 1 yıl Diyarbakır vilayetinde valilik yapmıştır (İzgöer, 1999).

oturmaktadır. Türbe yapısının çevresi sert zemin olup avlu yürüme yolunda yer almaktadır. Türbeye avlu kotundan bir basamak ile ulaşılır. Türbe yapısında sanduka bulunmamaktadır.

Türbenin üzeri iç mekânda kubbe, dışta piramidal külah ile örtülüdür. Altıgen planlı birim pandantifler ile kubbeye geçmiştir.

Türbe yapısının tüm cepheleri aynı formda olup basık sivri kemerler ile geçilen açıklıklar zemine kadar devam etmektedir. Cephe üst kotu yarım daire silme ile tamamlanarak piramidal külah bölümüne geçmiştir.

Arap Şeyh Türbesi Güney ve Kuzeydoğu fotoğrafı

Süsleme öğeleri bulunmayan yapıda faklı malzeme ile taş kullanımı, kemer açıklıkları ve silme cepheye hareketlilik kazandırmıştır.

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı duvarları yonu taş ile inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı 50 cm'dir. Yapının duvarlarında bazalt taş malzeme kullanılıp tek bir sırada kalker taş kullanılmıştır. Piramidal külah, silme ve bingi taşları tamamen bazalt taş ile yapılmıştır. İç mekânda döşeme ve duvarlarda bazalt taş kullanılmıştır.

ARAP ŞEYH TÜRBESİ

Yapının Kimliği

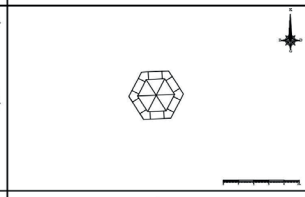
Suriçinde Bulunduğu Yer	Güneydoğu Bölümü
Mahalle	Hasırlı Mahallesi
Adres	Yıkıkkaya Sokak ve Bahçe 2 Sokak Kesişim Noktası
Yapı ile İlişkisi	Arap Şeyh Cami Kuzey Avlusunda
Ada/Parsel	20096/2
Yapım Tarihi/Dönemi	17. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-(18.12.2009/2754)

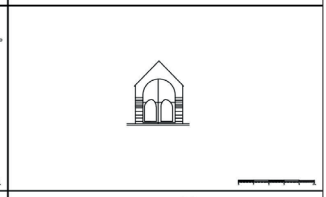
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	1 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Altıgen Baldaken
Mahal-2	-
Giriş Yönü	Tüm Yönler
Mihrap	

Üst Örtü Özellikleri

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe
Dış	Poligonal Külah
Geçiş Elemanı	Pandantif
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Yonu Bazalt Taş
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

Kapı		**K1**	**K2**
Form	Kemerli		
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

Pencere Özellikleri

Pencere		**P1**	**P2**
Form	Kemerli		
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	
Taşıyıcı Paye-Sütun	✔
Duvar Kalınlığı	50
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt+Kalker
İç Duvar	Bazalt+Kalker
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	
Profilli Silme	✔
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

2.13 Murtaza Paşa Türbesi

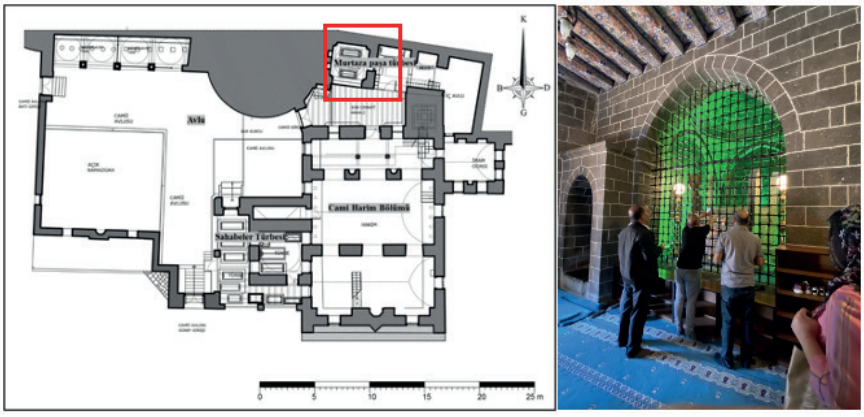

Türbe konumu

Diyarbakır Suriçinin kuzeydoğu bölümünde İçkale bölgesi içinde, Cevat Paşa Mahallesi İçkale Sokakta 32 ada 31 parselde yer almaktadır.

Murtaza Paşa Türbesi, Hz. Süleyman Camii'nin kuzeyinde son cemaat mahaline bitişik halde konumlanmıştır. Türbeye girişte yer alan Esad Paşa'nın mezarının yer aldığı birimden metal bir kapıyla sağlanmaktadır.

Hz. Süleyman Camide (İçkale Cami veya Nasıriyye cami olarak adlandırılan) bulunan Murtaza Paşa Türbesinde yer alan mezar kitabesinde h.1069/1658 m. tarihi yazması ve Murtaza Paşa'nın 17. yüzyıl valilerinden olması türbe yapısını 17. Yüzyıl ortalarına tarihlendirmektedir (İzgöer, 1999).

Murtaza Paşa Türbesi planı, son cemaat mahallînden türbe görünümü

Türbede giriş kapısının üzerinde kitabe bulunmaktadır. Kitabe, taş malzeme üzerine celi sülüs hatla kabartma tekniğinde yazılmıştır. Kitabenin dili Osmanlıca Türkçesi olup iki satırdan oluşmaktadır. Kitabe üzerinde türbede medfun olanların Murtaza Paşanın iki oğlu ve hanımı olduğu bilgisi yazmaktadır.

Kitabenin okunuşu; "Sahibül hayrat Silahdar Murtaza Paşa Hazretleri / İki evladı bir ğürmü medfundur. Ruhları için fatiha" (Bulduk, 2007).

Kitabenin anlamı; "Hayır sahibi Silahtar Murtaza Paşa hazretlerinin iki evladı bir eşi gömülüdür. Ruhları için fatiha" (Bulduk, 2007).

İç mekânda yer alan Silahdar Murtaza Paşa'nın oğlu Abdulkadir Bey'in mezarı kuzeyde yer almaktadır. Mezarın ayak şahidesinde, sanduka kapağında ve sandukanın gövdesinde kitabe metni bulunmaktadır. Kitabenin dili Osmanlıca Türkçesi olup celi sülüs hatla kabartma tekniğinde yazılmıştır. H. 1069/ 1658 m yılında vefat ettiği, ayak şahidesinde yer alan kitabeden anlaşılmaktadır.

İç mekânda yer alan Silahdar Murtaza Paşa'nın eşinin mezarı ortada yer almaktadır. Mezarın kitabesi; ayak şahidesine, sanduka kapağına ve sandukanın gövdesine işlenmiştir. Kitabenin dili Osmanlıca Türkçesi olup celi sülüs hatla kabartma tekniğinde yazılmıştır.

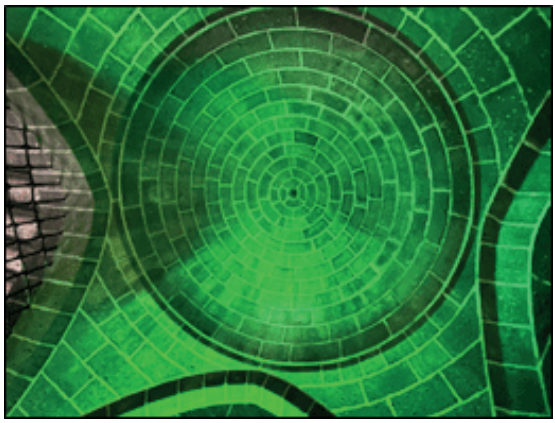
İç mekânda yer alan Silahdar Murtaza Paşa'nın oğlu Ahmet Bey'in mezarı güneyde yer almaktadır. Mezarın kitabesi; ayak şahidesine, sanduka kapağına ve sandukanın gövdesine işlenmiştir. Kitabenin dili Osmanlıca Türkçesi olup celi sülüs hatla kabartma tekniğinde yazılmıştır.

Türbe yapısı tek birimden oluşmaktadır. Birim kare planlı olup 20 m2 lik alana oturmaktadır. Birime doğu yönündeki dikdörtgen kapıdan giriş yapılarak ulaşılır. Giriş, doğu cephenin ortasında yer almaktadır. Giriş kapısının üzerinde bir adet pencere yer almaktadır. Türbenin doğusunda giriş kapısı ve bir adet pencere, batısında iki adet sivri kemerli niş ve güneyinde lokma demir korkuluklarla kapatılmış hacet penceresi yer almaktadır. Birimde 1 adet dikdörtgen formunda pencere bulunmaktadır. Birimde 200/80 cm, 200/80 cm, 167/80 cm boyutlarında üç adet sanduka bulunmaktadır.

Murtaza Paşa Türbesi kat planı, kesiti ve iç mekan fotoğrafı

Türbenin üzeri iç mekânda ve dışta kubbe ile örtülüdür. Türbe birimi iç mekânda kubbe olup kareden kubbeye geçişte pandantif kullanılmaktadır.

Murtaza Paşa Türbesi tavan çizimi (VBM arşivi) ve tavan fotoğrafı

Türbe yapısı cami içerisinde yer aldığı için türbenin doğu cephesi Esad Paşa mezarının bulunduğu birimin iç duvarı, güney cephesi son cemaat mahalinin iç duvarı olmaktadır. Türbenin batı ve kuzey duvarları İçkale bölgesinin sur duvarına gömülü şekildedir.

Doğu cephesinde giriş kapısı, kitabe ve pencere bulunmaktadır. Türbe kotu camiden yüksekte konumlandırıldığı için kapı altında geçişi sağlamak amacıyla iki basamak yer almaktadır. Cephe, üst kattaki birimin gezemeği ile sonlanmaktadır. Cephenin sağ ve sol uçlarına kemer oturtulmuştur. Sağ kısımdaki kemer başlangıç noktasında ve üst birimin gezemek altında silmeler mevcuttur.

Güney cephesinde sivri kemerli, lokma demir parmaklıklı bir pencere yer almaktadır. Cephenin sol kısmında bir çeşme, alt ve sağ kısmında ise ahşap ayakkabılık yer almaktadır. Cephe tamamen yonu taştan oluşmaktadır.

Murtaza Paşa Türbesi Doğu, Güney cephe görünüşü

Güney cephesinde sivri kemerli ve lokma demir parmaklıklı pencere, doğu cephesinde giriş kapısı ve kapı üzerinde yer alan kitabe ve pencere, kemer başlangıcında ve gezemek altında yer alan silme detayları cephelere hareketlilik kazandırmaktadır. Süsleme olarak iç mekânın dört duvarında sivri kemer, kemerlerin aralarında pandantifler ve pandantiflerin üzerindeki kubbe kasnağı ile hareketlilik sağlamaktadır. Güney duvarında lokma demir korkuluk, batı duvarında yer alan iki adet sivri kemerli niş, doğu duvarında yer alan kapı ve pencere gibi elemanlar iç mekâna hareketlilik sağlamaktadır. Sanduka kaidesinde ve başlıklarda bezemeler bulunmaktadır.

Murtaza Paşa Türbesi iç mekan görünümü

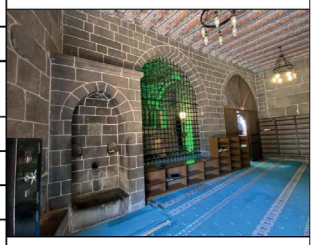
Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı yonu taş ile inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı güney duvarında 66 cm, batı duvarında 80 cm'dir.

Yapı duvarları ve döşemesi yonu bazalt taştır. Türbe biriminde üst örtü olan kubbe de yonu bazalt taştan inşa edilmiştir.

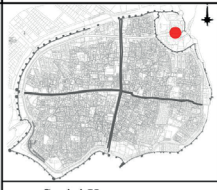
MURTAZA PAŞA TÜRBESİ

Yapının Kimliği

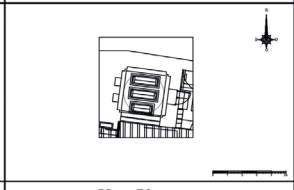
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeydoğu Bölümü
Mahalle	Cevat Paşa Mahallesi
Adres	İçkale Sokak, Hz.Süleyman Cami'nin son cemaat mahaline bitişik
Yapı ile İlişkisi	Hz. Süleyman Cami ile Bağlantılı
Ada/Parsel	32/31
Yapım Tarihi/Dönemi	17. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-(18.12.2009/3528)

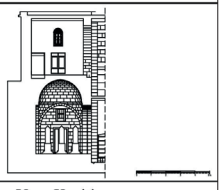
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	1 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Kare
Mahal-2	-
Giriş Yönü	Doğu
Mihrap	

Üst Örtü Özellikler

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe
Dış	Düz Dam
Geçiş Elemanı	Pandantif
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Bazalt Taş Kaplama
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

		Kapı	**K1**	**K2**
Form		Kemerli		
		Düz	✓	
Kanat		Tek Kanatlı	✓	
		Çift Kanatlı		
Malzeme		Ahşap		
		Metal	✓	
		Korkuluk		
		Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

		Pencere	**P1**	**P2**
Form		Kemerli		
		Düz	✓	
Kanat		Tek Kanatlı		
		Çift Kanatlı		
Malzeme		Ahşap		
		Metal	✓	
		Korkuluk	✓	
		Tahfif Kemeri		

P1

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	109
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt
İç Duvar	Bazalt
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	✓
Profilli Silme	
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

2.14 Dabanoğlu Türbesi

Türbe Konumu

Diyarbakır Suriçinin Kuzeydoğu bölümünde, Dabanoğlu Mahallesi Dabanoğlu Sokak 20036 ada 14 parselde yer almaktadır. Türbe girişi güneyde yer alan Dabanoğlu Sokaktan sağlanır. Türbe yapısı konut yapıları arasında kalan avlu içindedir.

Diyarbakır'a 7 ay valilik yapan Daltaban Mustafa Paşa[17]'nın ölümünden sonra onun adına yaptırılmış olduğu düşünülmektedir. (Tuncer, 2012) Mustafa Paşa tarafından inşa ettirilen Dabanoğlu Mescidi ile bağlantısı henüz tespit edilememiştir (Karaca, 2010).

Yapı giriş bölümü ve türbe birimi olmak üzere iç içe geçmiş iki birimden oluşmaktadır. Yapı dikdörtgen planlı olup 33,83 m²'lik alana oturmaktadır. Türbe yapısına sokaktan basık kemerli kapı ile giriş sağlanmaktadır. Bu birimin doğu ve batı duvarlarında birer adet niş bulunmaktadır.

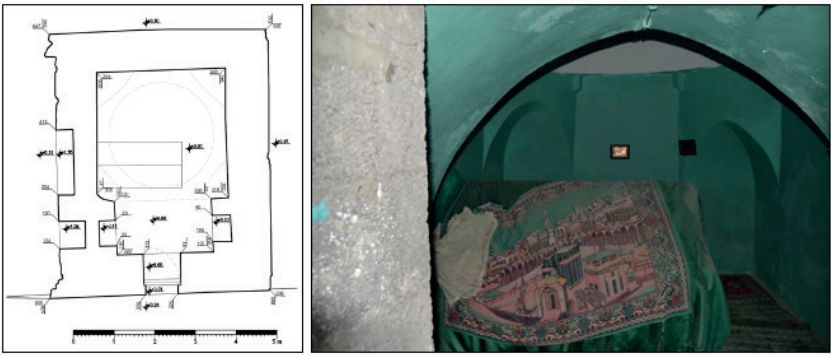
Sanduka bulunan birim kare planlıdır. Duvarda niş veya pencere bulunmamaktadır. Kare mekândan kubbeye tromp ile geçilmiştir.

17 'Daltaban' adı ile bilinen Mustafa Paşa 17. Yy ortalarında manastırda doğmuştur. (Oğuz, 2017) 1702 yılında veziriazam olmuştur. (Sevinç, 2017) Devlet adamı olarak; Babadağı muhafızlığı, Anadolu valiliği, Diyarbakır beylerbeyliği, Bosna valiliği, Rakka beylerbeyliği, Bağdat valiliği gibi görevlere getirilmiştir (Özcan, 1987). Daltaban Mustafa Paşa H. 1109 (M. 1696) yılında Diyarbakır eyaletine vali olarak atanmıştır. 7 ay boyunca bu görevde kalmıştır. (İzgöer, 1999, s. 35) Görev yaptığı dönem içerisinde Dabanoğlu Mescidini inşa etmiştir (Beysanoğlu, 2003).

Dabanoğlu Türbe görünümü

İki birimden oluşan türbe yapısının kuzey birimi kubbe ile örtülü, güney birimi sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Kare planlı birimde, kubbeye geçiş tromplar ile sağlanmıştır. Kuzey birimi sivri beşik tonoz ile örtülüdür. Yapının çatısı üstten dikdörtgen dam olup kare birimin kubbesi damdan 87 cm yükseklikte sonlanmaktadır.

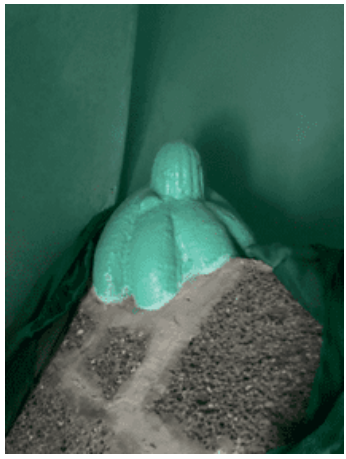
Dabanoğlu Türbesi planı ve iç mekân fotoğrafı

Dikdörtgen planlı türbe cephesi, basit bir düzendedir. Güney cephe ortasında basık kemerli bir kapı bulunmaktadır. Kapı üst kotunda 41/48 cm boyutlarında bilgilendirme levhası bulunmaktadır. Silme üst sırasında parapet sırası mevcuttur. Kuzey cephede günümüze ulaşamayan merdiven basamak izleri ve duvar izleri mevcuttur.

Dabanoğlu Türbesi cephe fotoğrafları

Yapının dış ve iç cepheleri sade tutulmuştur. Motif ve süsleme detaylarına rastlanmamıştır. İç mekânda sanduka yer almaktadır. Yonu taşından inşa edilen sandukanın gövdesi sade olmakla beraber düz silme detayı kullanılmıştır. Başlık burma sarıklı kavuk şeklindedir. Kullanılan bu başlık Osmanlı Döneminde İlmiye ve üst düzey devlet kadrolarında görev yapanların kullandığı sarık tipidir (Berk, 2016)

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı duvarları ince yonu ve kaba yonu taş ile inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı 99-107 cm aralığında değişkenlik göstermektedir. Kare planlı birim dört köşede yer alan tromplar aracılığıyla kubbeye geçmiştir. Güney cephede yer alan kapı boşluğu basık kemer ile geçilmiştir.

Türbe fotoğrafları

DABANOĞLU TÜRBESİ

Yapının Kimliği

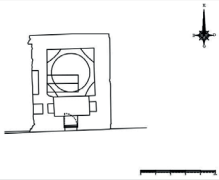
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeydoğu Bölümü
Mahalle	Dabanoğlu Mahallesi
Adres	Dabanoğlu Sokak, Konut Yapıları Arasında
Yapı ile İlişkisi	Bağımsız
Ada/Parsel	20036/14
Yapım Tarihi/Dönemi	17. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-(25.11.2010/3528)

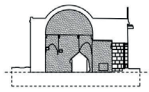
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	2 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Kare
Mahal-2 Giriş Formu	Dikdörtgen
Giriş Yönü	Güney
Mihrap	

Üst Örtü Özellikleri

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	M1-Kubbe/ M2-Tonoz
Dış	M1-Kubbe/ M2-Düz Dam
Geçiş Elemanı	Tromp
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Beton Dam
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

Kapı		**K1**	**K2**
Form	Kemerli	✓	
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı	✓	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal	✓	
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

Pencere		**P1**	**P2**
Form	Kemerli		
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

-

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	99-107
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt
İç Duvar	Sıva+Boya
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	✓
Profilli Silme	
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

2.15 Havlet Baba Türbesi

Türbe konumu

Diyarbakır Suriçinin kuzeydoğu bölümünde, Cevat Paşa Mahallesi İçkale Sokakta 33 ada 4 parselde Hz. Süleyman parkında yer almaktadır.

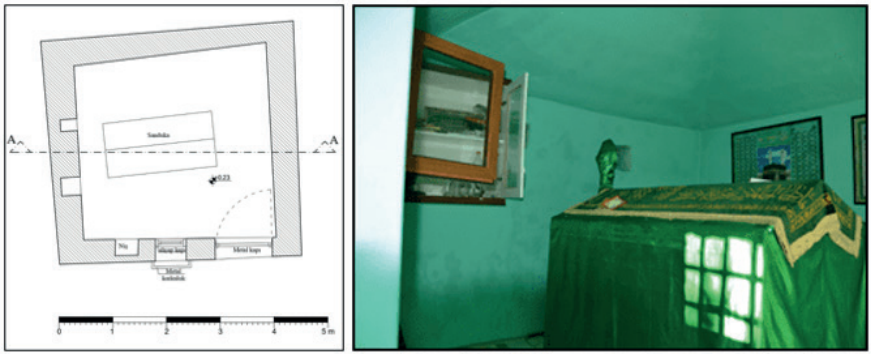
Havlet Baba Türbesi, Hz. Süleyman Cami'nin güneyinde yer alan parkın içinde konumlanmıştır.

Şeyh Tahir Havlet Baba Türbesinin tarihçesi ile ilgili bilgi bulunamamakla birlikte Diyarbakır Salnamelerinde (1869-1905) "E'izze-i kiramdan İçkale derûnunda defin-i hâk-i ıtırnâk Şeyh Tahir-i Halveti hazretlerinin müşrif-i harab olan türbe-i şerifeleri dahi vesayet akçesinden dört yüz guruş sarfıyla imar edilmiştir." bilgisi geçmektedir (İzgöer, 1999). Bu veri neticesinde türbe yapısının 19. yüzyılda onarım gördüğü anlaşıldığından yapım tarihinin 17. veya 18. yüzyıl olabileceği düşünülmektedir.

Havlet Baba Türbesi cephe fotoğrafı

Türbede, Osmanlı türbe mimarisinde kullanılan dikdörtgen plan tarzı kullanılmıştır ve tek birimden oluşmaktadır. Birim dörtgen planlı olup 19,68 m2 lik alana oturmaktadır. Birime güney yöndeki dikdörtgen kapıdan giriş yapılarak ulaşılır. Giriş, güney cephenin sağında yer almakta olup giriş kapısını, bir adet pencere ve niş takip etmektedir.

Havlet Baba türbesi kat planı ve iç görünüşü

Türbenin üzeri iç mekânda ve dışta piramidal külah ile örtülüdür. Dörtgen planlı türbe iki cephede simetrik düzende taş diziliminden oluşurken batı ve kuzey cephesinde dağınık taş sıraları mevcuttur. Giriş, yapının güney yönünde yer almaktadır.

Havlet Baba Türbesi cephe fotoğrafları

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı gövdesi yonu taş ile inşa edilmiştir.

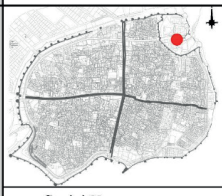
HAVLET BABA TÜRBESİ

Yapının Kimliği

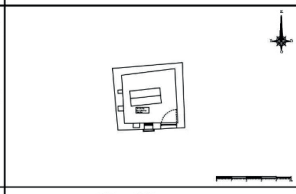
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeydoğu Bölümü
Mahalle	Cevat Paşa Mahallesi
Adres	İçkale sokak Hz.Süleyman parkında
Yapı ile İlişkisi	Bağımsız
Ada/Parsel	33/4
Yapım Tarihi/Dönemi	17-18. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-(25.11.2010/3528)

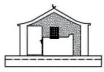
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	1 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Dikdörtgen
Mahal-2	-
Giriş Yönü	Güney
Mihrap	

Üst Örtü Özellikleri

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Piramidal Külah
Dış	Piramidal Külah
Geçiş Elemanı	—
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Beton
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

		K1	K2
Kapı			
Form	Kemerli		
	Düz	✓	
Kanat	Tek Kanatlı	✓	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal	✓	
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

		P1	P2
Pencere			
Form	Kemerli		
	Düz	✓	
Kanat	Tek Kanatlı	✓	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap	✓	
	Metal		
	Korkuluk	✓	
	Tahfif Kemeri		

P1

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	40-60
Duvar Örgüsü	Kaba Yonu-Moloz
Duvar Malzemesi	Bazalt
İç Duvar	Sıva+Boya
Döşeme	Beton Şap

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	✓
Profilli Silme	
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

2.16 Hançeri Güzar Türbesi

Türbe konumu

Diyarbakır Suriçinin güneybatı bölümünde, Lalebey Mahallesi Uçak Sokakta, 317 ada 13 parselde, Meryem Ana Kilisesi'nin güneyinde yer almaktadır.

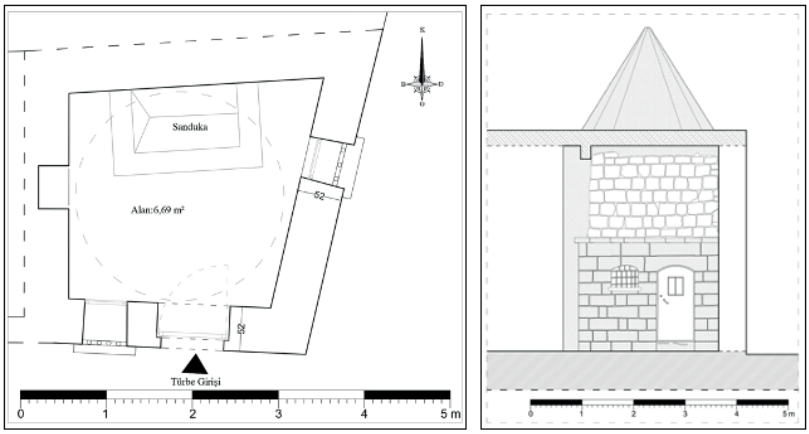
Kitabesi bulunmayan türbenin tarihi ile ilgili bilgiye yapı üzerinden ulaşılamamaktadır. Diyarbakır Salnamelerinde "E'izze-i kirâmdan Şeyh Hançer Güzâr hazretleri, Diyarbekir'in Hüsameddin Mahallesinde medfûndur" ifadesi geçmektedir (İzgöer, 1999). Yılına dair bilgi geçmemektedir.

Hançeri Güzar Türbesi avlu içinden görünümü ve iç mekan fotoğrafı

Türbede, Osmanlı türbe mimarisinde kullanılan dikdörtgen plan tarzı kullanılmıştır. Dörtgen gövde üzerine yapılan betonarme tabliye ile konik külaha geçmiştir. Türbe yapısı tek birimden oluşmaktadır. Birime güney yönündeki basık kemerli kapıdan giriş yapılarak ulaşılır. Giriş, güney cephenin sağında yer almakta olup giriş kapısını, bir adet basık kemerli pencere takip

etmektedir. Birimde 1 adet dikdörtgen, 1 adet kemerli pencere bulunmaktadır.

Hançeri Güzar Türbesi plan ve kesiti

Türbenin üzeri iç mekânda ve dışta piramidal külah ile örtülüdür. Dörtgen planlı türbe iki cephede simetrik düzende taş diziliminden oluşurken batı ve kuzey cephesinin taş dizilimi, türbeye bitişik komşu yapı olmasından ötürü algılanmamaktadır. Türbe duvarları yonu taş malzemeden oluşmaktadır. Giriş, yapının güney yönünde yer almaktadır.

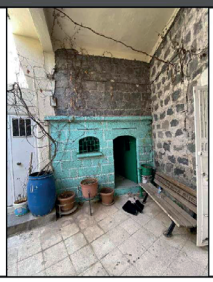
Hançeri Güzar Türbesi çatı içten ve dıştan görünüşü-avlu cephesi

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı gövdesi yonu taş ile inşa edilmiştir. Tarihi türbenin duvarları, yonu bazalt taş malzemeden oluşmaktadır.

HANÇERİ GÜZAR TÜRBESİ

Yapının Kimliği

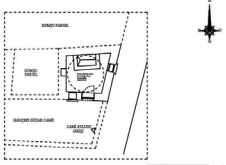
Suriçinde Bulunduğu Yer	Güneybatı Bölümü
Mahalle	Lalebey Mahallesi
Adres	Uçak Sokak, Meryem Ana Kilisesi'nin güneyi
Yapı ile İlişkisi	Hançeri Güzar Cami'nin avlusu ile Bağlantılı
Ada/Parsel	317/13
Yapım Tarihi/Dönemi	17-18. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	30.07.1992/1089-(25.11.2010/3528)

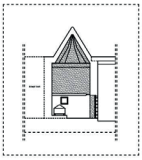
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

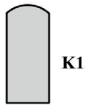
Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	1 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Dikdörtgen
Mahal-2	-
Giriş Yönü	Güney
Mihrap	

Üst Örtü Özellikleri

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Piramidal Külah
Dış	Piramidal Külah
Geçiş Elemanı	Beton Kiriş
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Beton Dam+Boya
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

Kapı		**K1**	**K2**
Form	Kemerli	✓	
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı	✓	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal	✓	
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri	✓	

K1

Pencere Özellikleri

Pencere		**P1**	**P2**
Form	Kemerli	✓	
	Düz		✓
Kanat	Tek Kanatlı	✓	✓
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal	✓	✓
	Korkuluk	✓	✓
	Tahfif Kemeri	✓	

P1

P2

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	52-54
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt+Boya
İç Duvar	Sıva+Boya
Döşeme	Beton Şap

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	✓
Profilli Silme	
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

2.17 Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi

Türbe konumu

Diyarbakır Suriçinin kuzeybatı bölümünde, İnönü Mahallesi, Gazi Caddesi 142 ada 102 parselde yer almaktadır.

Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi, Nebi Camii'nin güney avlusunda, güney duvarına bitişik bir şekilde konumlanmıştır. Cami, Gazi Caddesi ile İnönü Bulvarı'nın birleştiği kavşak noktasında yer almaktadır. Caminin doğu girişi Gazi Caddesi'nden, batı girişi ise ara sokaktan sağlanmaktadır.

Nebi Cami Akkoyunlu dönemi eseri olup minaresinde yer alan yazıta göre h. 936/ 1530 m. yılında Kasap Hacı Hüseyin tarafından yaptırılmıştır (Sözen, 1971). Daha sonraki dönemlerde onarım görmüş, Köprülüzade Abdullah Paşa[18] döneminde caminin güneyine darü'l-kurrâ[19] ekletmiş, cami güney duvarına bitişik türbe eklemiştir (Bulduk, 2007; İzgöer, 1999).

Zübeyde Hanım Köprülü Abdullah Paşa'nın eşi, Leyla Hanım ise kızıdır. Yapının kuzey duvarında kabartma tekniğinde celi sülüs hat ile yazılan Diyarbekirli Hamî'nin bir kasidesi bulunmaktadır (Bulduk, 2007; Sözen, 1971). Mezar taşında yer alan kitabe ve türbenin kuzey duvarındaki kasideden yapının 1131/1719 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır.

18 Mirahor Merzifonlu Mustafa Paşa'nın ikinci oğlu olan Köprülüzâde Abdullah Paşa h. 1130/1718 m.yılında Diyarbakır valisi olarak atanmış 2 yıl 6 ay boyunca bu görevde kalmıştır (İzgöer, 1999). H. 1121/1701 yılında Şeyhülislam Feyzullah Efendinin damadı olmuştur. Kubbealtı vezirlerinden olan Abdullah Paşa h.1114/1702 m. İstanbul kaymakamı daha sonra sırası ile Hanya, Sakız, Sivas, Trabzon, Eğriboz, tekrar Hanya, Trabzon Musul, Aydın valisi ve Kudüs, Hamid Mora seraskeri İnebahtı Muhafızı Şam, Diyarbekir, Erzurum valililiği gibi önemli görevlerde bulunan devler adamıdır (Bulduk, 2007).

19 Kur'an öğretilen ve hâfız yetiştirilen mekteplerin, kıraat tâlimi yapılan medrese veya bölümlerin genel adı (Bozkurt, 2023).

İnönü Caddesinden Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbe görünümü

Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi (VBM Arşivi)

Türbe yapısı tek birimden oluşmaktadır. Kare planlı olup baldaken tarzda inşa edilen türbe yapısı 23,93 m^2 alana oturmaktadır. Üç tarafta sivri kemer açıklığı bulunan türbenin kuzey duvarı Nebi Caminin duvarı olup tek kapalı cephesidir. Doğu, güney ve batı duvarı cami avlusuna bakan yapının güney duvarı ile avlu duvarı arasında 45 cm'lik dar bir aralık oluşmuştur.

Birime doğu cephede yer alan iki kanatlı kapı ile ulaşılır. Türbenin iç duvarları zeminden başlayan payeler üzerine oturan kemer açıklığına sahiptir. Doğu, batı ve güney açıklıkları lokma demir korkuluklar ile kapatılırken kuzey kemer açıklığı cami duvarına dayanmakta ve duvar yüzeyinde kitabe metni bulunmaktadır. Türbe içinde 2 adet sanduka bulunmaktadır. Başucunda yer alan mezar taşlarında kitabe metni mevcuttur.

Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi kat planı ve iç mekân fotoğrafları

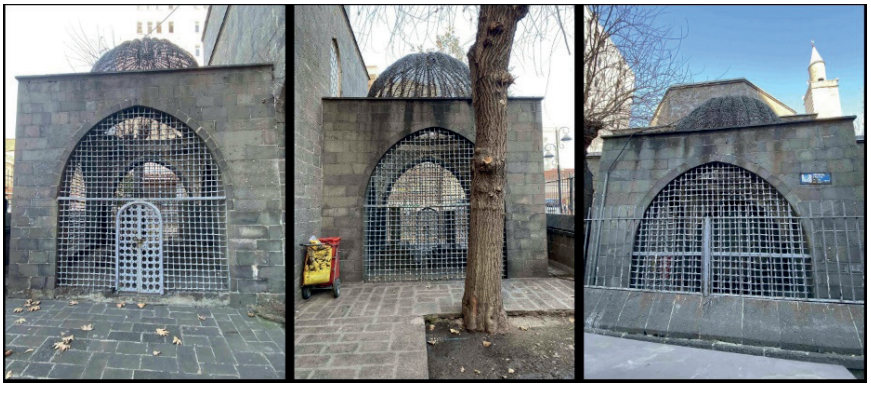
Kubbe yapısı metal profillerin bükülmesi ile oluşturulmuş 32 dilimli bir yarım dairedir. Kubbe metal profilleri kubbe kasnağında 38 cm aralıklar ile atılarak kubbe üst noktasında birleştirilmiştir. Toplamda 32 metal profil kullanılmıştır ve metal profiller arası metal örgüler kullanılarak kapatılmıştır. Dilim aralarında bulunan metal örgüler dış bükey şeklinde yapılıp yapıya hareket kazandırmıştır.

Türbe birimi iç mekânda kubbe olup kareden kubbeye geçişte pandantif kullanılmıştır. Metal kubbe taş kasnak üzerine oturmaktadır. Yapı kubbesi dış cephede yarım daire silme ile başlamaktadır. Silme ve kubbe kasnağı arası düz döşeme olup kubbe kasnağı itibarı ile kubbe başlamaktadır.

Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi çatı fotoğrafı

Türbe yapısının kuzey cephesi cami ile bitişiktir. Diğer üç cephesi aynı formda olup basık sivri kemerler ile geçilen açıklık zemine kadar devam etmektedir. Cephe açıklığı lokma demir korkuluklar ile geçilerek kapatılmıştır. Cephe üst kotu yarım daire silme ile tamamlanarak kubbe bölümüne geçmiştir.

Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi Doğu, Batı, Güney cephe fotoğrafı

Baldaken türbe yapısı, cephe açıklıkları, demir kubbe örtü, pandantiflerde kullanılan bitkisel motifler yapıya hareketlilik sağlamıştır. Yapının iç kuzey duvarında yer alan mersiye[20]nin kemer sınırı, ok ucu süslemesi bulunan silme ile sınırlandırılmıştır. Mersiyenin hat yazı aralarında her bir dize başında çiçek motifi kullanılmıştır ve üst kısmında yer alan madalyon içerisinde sekiz dilimli çiçek motifi bulunmaktadır. Hat yazısında ikinci sıranın baş ve sonunda madalyonlar yer alırken beşinci sıranın baş ve sonunda

20 Mersiye, anlam olarak "Ölmüş bir kimse üzerine yazılmış manzume" dir (Çavuş, 2008).

lale, altı dilimli papatya, karanfil ve gül dalları tek kökte birleşen çiçek kompozisyonu bulunmaktadır. Dört köşede yer alan pandantif yüzeyleri bitkisel bezemeler ile süslenerek yapıya zenginlik kazandırılmıştır. Kasnak bölümünde, iki silme sırası mevcuttur. İlk silme sırası bitkisel motiflerin bulunduğu kıvrımlı dallar ile oluşturulan bir kompozisyon iken ikinci sıra silme burmalı yivler ile detaylandırılmıştır. Türbe içinde yer alan mezar üzerinde bitkisel ve geometrik motifler bulunmaktadır. Üç kademeden oluşan mezar yapılarında kademenin üst yüzeyinde 'Y' motifleri ters düz şeklinde işlenmiştir, yan yüzeylerinde ise kıvrımlı dallar arasında madalyon içine yerleştirilmiş çiçek motifleri bulunmaktadır.

Zübeyde ve Leyla Hanımlar Türbesi taş yüzeyine kabartmalı süslemeler

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı duvarları yonu taş ile inşa edilmiştir. Yapının duvarları cephede tamamen bazalt taş ile inşa edilirken iç mekânda pandantif seviyesine kadar bazalt taş, pandantif ve ikinci sıra kemer taşları kalker, bezemeli kasnak taşları kalker ve üst kotta yer alan kasnak ise bazalt taştan inşa edilmiştir. Yapının kubbesi tamamen metal elemanlar ile yapılmıştır. Cephede yer alan kemer boşluklarında lokma demir korkuluk kullanılmıştır. Yapının döşemesi ve sandukalar bazalt taştır, sandukada kullanılan kenetler ise metaldir.

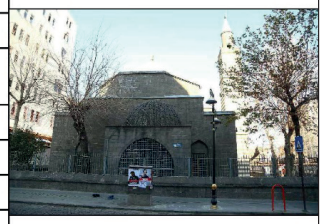

Türbe doğu cephesi ve iç mekan fotoğrafı

ZÜBEYDE VE LEYLA HANIMLAR TÜRBESİ

Yapının Kimliği

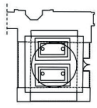
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeybatı Bölümü
Mahalle	İnönü Mahallesi
Adres	Gazi Caddesi, Nebi Cami Güney Avlusunda
Yapı ile İlişkisi	Nebi Cami Güney Duvarı ile Bitişik
Ada/Parsel	142/102
Yapım Tarihi/Dönemi	18. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082

Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	1 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Kare/Baldaken
Mahal-2	-
Giriş Yönü	Doğu
Mihrap	

Üst Örtü Özellikler

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Kubbe
Dış	Kubbe
Geçiş Elemanı	Pandantif
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Metal Elemanlar
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

Kapı		**K1**	**K2**
Form	Kemerli	✔	
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı	✔	
Malzeme	Ahşap		
	Metal		
	Korkuluk	✔	
	Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

Pencere		**P1**	**P2**
Form	Kemerli		
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı		
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap		
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

-

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	
Taşıyıcı Paye-Sütun	✔
Duvar Kalınlığı	52-60
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt
İç Duvar	Bazalt+Kalker
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	
Profilli Silme	✔
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	✔
Çini	
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	✔
Cas Sıva	

2.18 Karadeniz (Mir Seyyaf) Türbesi

Türbe Konumu

Diyarbakır Suriçi bölgesinin güneydoğu bölümünde, Hasırlı Mahallesi Karadeniz 2. Sokak'ta, 20013 ada 2 parselde yer almaktadır.

Türbe ile ilgili olarak H. 1286/M. 1869 tarihli Diyarbakır Salnamelerinde, "Sahabe-i kiramdan Mir Seyyaf Hazretleri"ne ait olduğu ve "Diyarbekir'de Karadeniz nam mevkide medfûndur." ifadelerine yer verildiği, ayrıca vakfiyesinin bulunmadığı belirtilmektedir (İzgöer, 1999). Bu bulgular doğrultusunda türbenin 19. yüzyılda veya daha önce inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir.

Beysanoğlu'ndan (1985) aktaran Tuncer'e (2012) göre, Mir Seyyaf'ın salnamelerde sahabe olarak zikredilmesi nedeniyle 12. yüzyılda yaşamış olabileceği değerlendirilmektedir (Tuncer, 2012).

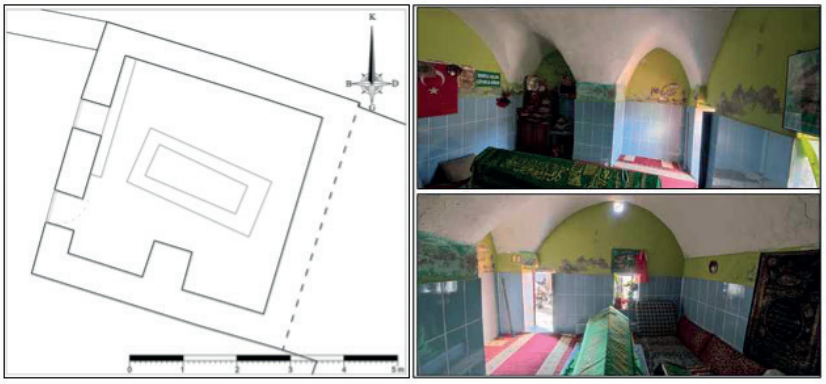

Karadeniz Sokaktan türbe görünümü

Karadeniz isminin tam olarak nereden geldiği bilinmemekle birlikte, bu civarda Karadeniz Su Haznesi'nin bulunduğu, kentin fazla sularının buraya akarak kenti terk ettiği bilinmektedir. Su haznesinin adını sokağa ve türbeye vermiş olabileceği düşünülmektedir (Tuncer, 2012).

Türbeye giriş, kuzeybatı yönündeki duvarda yer alan metal kapıdan sağlanmaktadır. Yapı, kuzeybatı yönünde bulunan ve bir kısmı yıkılmış avlu içerisinde yer almaktadır. Avlunun giriş kapısı kuzeybatı yönündedir. Avlu içerisinde eklenti bir çeşme mevcutken, avlunun güneybatı duvarı yıkılmış durumdadır. Türbenin doğu duvarına bitişik olan komşu yapı da yıkılmış vaziyettedir.

Türbe tek birimden oluşmaktadır. Yapı dikdörtgen planlı olup 24,17 m²'lik bir alana oturmaktadır. Türbeye kuzeybatı duvarındaki düz lentolu kapıdan giriş sağlanmaktadır.

Karadeniz Türbesi plan çizimi ve iç mekân fotoğrafları

Tek birimden oluşan türbenin üzeri, beşik tonoz ve bu tonoza saplanan iki küçük tonoz ile örtülüdür. Birimin güneydoğu yönünde bulunan duvardaki kemerli alanların üzeri iki küçük tonoz ile geçilmiştir. Bu tonozlar daha sonra ana tonoza saplanarak kare planlı türbenin üst örtüsünü oluşturmaktadır.

Kare planlı türbenin üç cephesi algılanabilir durumdadır. Güneydoğu cephesi ise yıkılan komşu yapıya bitişik olduğundan algılanamamaktadır. Cephe, sağır duvardan oluşmaktadır.

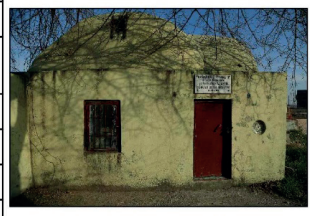
Karadeniz Türbesi Kuzeybatı, Kuzeydoğu ve Güneydoğu cephesi

Türbe yapısının duvarları taşıyıcı olarak kullanılmıştır. Duvarlar cephelerde tamamen sıvalı ve boyalı durumdadır. Duvarda kullanılan malzeme duvar diplerindeki sıvanın dökülmesi ile görünmektedir. Taşıyıcı duvarlarda bazalt taş kullanıldığı tespit edilmiştir.

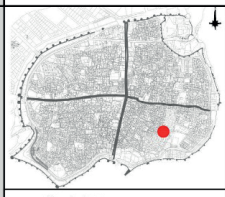
KARADENİZ TÜRBESİ

Yapının Kimliği

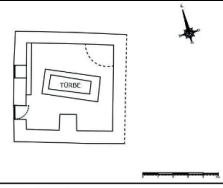
Suriçinde Bulunduğu Yer	Güneydoğu Bölümü
Mahalle	Hasırlı Mahallesi
Adres	Karadeniz Sokak Gavur Meydanı Güneybatısında
Yapı ile İlişkisi	Bulunmamaktadır
Ada/Parsel	20013/2
Yapım Tarihi/Dönemi	19. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-(18.01.2010 /2801)

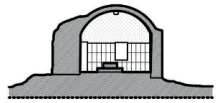
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	1 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Kare
Mahal	-
Giriş Yönü	Kuzeybatı
Mihrap	

Üst Örtü Özellikler

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Tonoz
Dış	Tonoz
Geçiş Elemanı	-
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Çimento Esaslı Sıva+Boya
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

		Kapı	K1	K2
Form		Kemerli		
		Düz	✓	
Kanat		Tek Kanatlı	✓	
		Çift Kanatlı		
Malzeme		Ahşap		
		Metal	✓	
		Korkuluk		
		Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

		Pencere	P1	P2
Form		Kemerli		
		Düz	✓	
Kanat		Tek Kanatlı	✓	
		Çift Kanatlı		
Malzeme		Ahşap	✓	
		Metal		
		Korkuluk	✓	
		Tahfif Kemeri		

P1

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	56
Duvar Örgüsü	-
Duvar Malzemesi	Taş+Sıva
İç Duvar	Sıva+Boya
Döşeme	Seramik

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	
Profilli Silme	
Mukarnas Silme	
Sütunce	
Taş Üzeri Motif	
Çini	✓
Köşe Pahı	
Mukarnas Süsleme	
Cas Sıva	

2.19 Şeyhzadeler Türbesi

Türbe Konumu

Diyarbakır Suriçi'nin kuzeydoğu bölümünde, Fatih Paşa Mahallesi İç Kurşunlu Sokak'ta, 20106 ada 1 parselde yer almaktadır. Yakın çevresinde Sur Kaymakamlığı (Eski Süleyman Nazif Ortaokulu), Paşa Hamamı, Surp Giragos Ermeni Kilisesi ve İbrahim Bey Camii bulunmaktadır. Türbe, Kurşunlu Camii topluluğu içerisinde, camiye bitişik batı birimde yer almaktadır.

Şeyhzadeler Türbesinde yer alan mezarlardan, kuzeydeki mezar şahidesinden Şeyhzade Muhammed Beg'e ait olduğu anlaşılmaktadır (İlhan, 1996). Türbe içerisinde yer alan iki mezardan kuzeyde bulunan mezarın şahidesindeki tarihe göre H. 1266 (M. 1850) yılına, güneyde bulunan mezarın tarihi ise H. 1324 (M. 1906) yılına denk gelmektedir. İlk mezarın tarihi 19. yüzyıla denk geldiğinden türbe, 19. yüzyıl Osmanlı Dönemi türbeleri arasında değerlendirilmektedir.

Emiri'den aktaran Mermutlu (2012)'ye göre, Fatih Paşa yapı topluluğu içerisinde yer alan hazirelerde eşraf sınıfına mensup olan Şeyhzâde ailesi[21] bireylerine ait birçok mezar bulunmaktadır. Ayrıca, caminin avlusuna cephesi bulunan Şeyhzâdeler Konağı'nın da bu mahallede yer aldığı belirtilmektedir (Mermutlu, 2012). Bu veriler, türbenin Şeyhzâde ailesi üyeleri için inşa edildiğini doğrular niteliktedir. Türbeyi yaptıran kişiyle ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

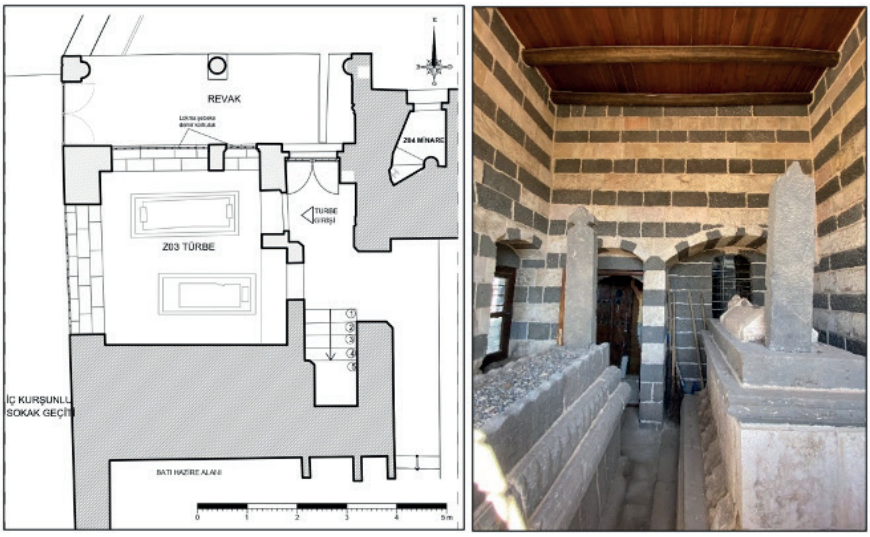
21 Şeyhzade ailesi, Diyarbekir'de "zâde" ifadesini kullanan ve eşraftan kabul edilen ailelerden biridir (Özcoşar, 2015). Bu aileden Şeyhzade ibrahim paşa H. 1214 (M.1799) senesinde vali olmuş ve tekrar H. 1223 (M.1808) senesinde Diyarbakır valisi olmuş ve 6 yıl bu görevde kalmıştır (İzgöer, 1999).

Şeyhzadeler Türbesi Camii avlusundan türbe görünümü

Yapı; dikdörtgen planlı türbe birimi, türbe birimine girişi sağlayan bölüm ve bu iki birimin kuzeyinde bulunan revaktan oluşmaktadır. Türbe, Kurşunlu Camii'nin minaresine bitişik konumda olup batı duvarı ile arasında 2,33 m'lik bir açıklık bulunmaktadır. Türbeye giriş, cami avlusuna bakan revaklı bölümden sağlanmaktadır. Revak bölümünden geçiş aralığına ulaşılmakta, türbe kapısı da bu aralıkta yer almaktadır. Geçiş aralığı aynı zamanda batıdaki hazireye ulaşımı sağlamaktadır.

Türbe birimi 20,43 m²'lik, revak bölümü ise 10,51 m²'lik bir alana oturmaktadır. Türbe biriminde iki adet sanduka bulunmaktadır. Türbe biriminin ve revak bölümünün üst örtüsü ahşap kirişleme ile oluşturulmuştur.

Şeyhzadeler Türbesi planı ve iç görünüşü

Türbenin batı cephesi cami ile bitişiktir. Kuzey cephesi caminin ön avlusuna, güney cephesi hazire alanına, batı cephesi ise İç Kurşunlu Sokak'a bakmaktadır. Kuzey cephede revak alanı ve bu alan içerisinde yer alan türbe biriminin cephesi bulunmaktadır. Revak bölümü iki kemerden oluşmakta ve kemerler sütunlara oturmaktadır. Revak içerisinde kalan cephede ise türbe giriş aralığına açılan kapı, türbeye ait pencere ve hacet penceresi bulunmaktadır. Giriş kapısı ve pencere basık kemerli, hacet penceresi ise basık sivri kemerlidir. Kapı, sütunce ve dilimli kemer ile oluşturulan niş içerisinde yer almaktadır.

Doğu cephesinde basık sivri kemerli hacet penceresi ve revaktan sokağa açılan basık kemerli geçiş bulunmaktadır. Dam parapeti altında sade nizamda bir silme sırası yer almaktadır. Türbe biriminin güney cephesi sade nizamda olup caminin güney avlusuna bakmaktadır.

Pencereler, revak, bingiler ve silmeler türbeye hareket kazandırmıştır. Süsleme öğesi olarak güney cephede bulunan kapının sağ ve solunda yer alan sütunceler dikkat çekmektedir. Bu sütuncelerin başlık ve kaideleri sade iken gövdelerinde yatay zikzak süslemeler bulunmaktadır. Süslemeler yukarı doğru devam ederek burmalı bilezik ile sonlanmaktadır. Kapı ve pencere üzerinde bulunan kitabe boşluklarının çevresi mukarnas dizilimi ile süslenmiştir. Türbe mekânında yer alan sandukalarda silme ve mukarnas motifleri mevcuttur.

Şeyhzadeler Türbesi kapısı ve iç mekan fotoğrafı

Kâgir yapının duvarları taşıyıcı eleman olarak kullanılmıştır. Yapı, yonu taş ile inşa edilmiştir. Yapının duvarları ve döşemesi bazalt ve kalker yonu taştan oluşmaktadır. Revak bölümünün sütunları kalker, başlık ve kaideleri ise bazalt taştan yapılmıştır. Bingi, saçak ve parapet taşları bazalt taştır. Pencere ve kapılar ahşap malzemeden, korkuluklar ise lokma demirden yapılmıştır. Sandukalar bazalt ve kalker taştan imal edilmiştir.

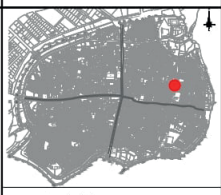
ŞEYHZADELER TÜRBESİ

Yapının Kimliği

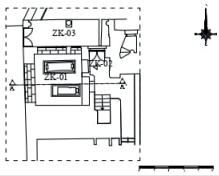
Suriçinde Bulunduğu Yer	Kuzeydoğu Bölümü
Mahalle	Fatih Paşa Mahallesi
Adres	İç Kurşunlu Sokak, Kurşunlu Cami Batı Birimde
Yapı ile İlişkisi	Kurşunlu Cami ile Bitişik
Ada/Parsel	20106/1
Yapım Tarihi/Dönemi	19. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	19.01.1980/A/2082-18.12.2009/3528

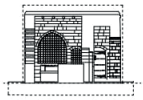
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	3 Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Dikdörtgen
Mahal-2 Giriş	Dikdörtgen
Mahal-3 Revak	Dikdörtgen Revak
Giriş Yönü	Doğu

Üst Örtü Özellikleri

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Ahşap Kirişleme Düz Dam
Dış	Düz Dam
Geçiş Elemanı	—
Kaplama Malzemesi	Taş Kaplama

Kapı Özellikleri

Kapı		**K1**	**K2**
Form	Kemerli	✓	
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı	✓	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap	✓	
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

Pencere		**P1**	**P2**
Form	Kemerli	✓	
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı	✓	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap	✓	
	Metal		
	Korkuluk	✓	
	Tahfif Kemeri		

P1

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓ Mahal 1-2
Taşıyıcı Paye-Sütun	✓ Mahal 3
Duvar Kalınlığı	51-229
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt+Kalker
İç Duvar	Bazalt+Kalker
Döşeme	Bazalt

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	✓
Profilli Silme	
Mukarnas Silme	
Sütunce	✓
Gülbezek	
Motifli Taş	✓
Çini	
Köşe Pahı	

2.20 Malik-İ Ejder Türbesi

Türbe Konumu

Diyarbakır Suriçi'nin güneybatı bölümünde, Süleyman Nazif Mahallesi, Aşefçiler Sokak'ta 443 ada 1 parselde yer almaktadır. Türbe, çarşı içerisinde bulunmaktadır.

Türbe ile ilgili olarak 1869-1905 yılları arasında yazılan Diyarbakır Salnamelerinde, "Sahabe-i kiramdan Malik-i Ejder[22] Hazretleri; Defterdar Cami-i Şerifi civarında medfûndur." İfadelerine yer verilmiştir (İzgöer, 1999). Salnamenin 5. Cildinde 1869-1905 yılları arasında vakfı bulunmayan türbenin yıkılmaya yüz tuttuğu ve bitişiğindeki arsanın satın alındığı belirtilmektedir. Ayrıca Şer'i mahkemece vasiyet akçelerinden 7-8.000 kuruş harcanarak türbenin süslü ve mükemmel bir şekilde yeniden inşa edildiği aktarılmıştır. Türbenin bitişiğinde kâgir, çifte kemerli bir eyvan ve iki kanatlı büyük bir kapının inşa ettirildiği belirtilmektedir (İzgöer, 1999). Bu veriler doğrultusunda türbenin ilk halinin korunamadığı 19. yüzyılda yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır. Böylece türbe yapısı 19. yüzyıla tarihlendirilmelidir.

Maliki Ejder Türbe görünüşü

22 Malik-i Ejder, Diyarbakır fethine katılan sahabelerdendir.

Türbe, kare planlı olarak inşa edilmiştir. Kare planlı türbenin üzeri düz dam ile örtülmüştür. Çarşı içerisinde yer alan türbenin yalnızca kuzey ve batı duvarları çarşıdan algılanabilir ve ulaşılabilir durumdadır.

Türbe tek birimden oluşmaktadır. Birim, 15,45 m²'lik bir alana oturmaktadır. Türbenin çevresinde çarşıya ait dükkânlar bulunmaktadır. Türbenin yalnızca kuzey ve batı cepheleri açık durumdadır. Güney duvarı komşu yapıya bitişik olup doğu duvarı ise komşu yapının cephesiyle arasında dar bir alan kalacak şekilde konumlanmıştır. Birimin kuzey yönünde bulunan kemerli geçişe, sokak kotundan yükseltilmiş eğimli bir zeminle ulaşılmaktadır. Türbenin toplam iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu açıklıklar kuzey ve batıya bakan cephelerde yer almaktadır.

Malik-i Ejder Türbesi kat planı ve iç mekânı

Kuzey cephesinde bulunan pencere kemerli, batı cephesinde bulunan pencere ise dikdörtgen formdadır. Türbenin içinde doğu-batı doğrultusunda uzanan bir adet ahşap sanduka bulunurken, güney duvarında beş köşeli bir mihrap nişi ile bir adet dikdörtgen niş yer almaktadır.

Türbenin üzeri iç mekânda asma tavan ile örtülmüştür. Cepheden bakıldığında ise kuzey ve batı yönlerinde saçak bırakılacak şekilde betonarme düz dam ile örtüldüğü görülmektedir. Düz dam üzerinde metal ve alüminyum malzemeden oluşturulmuş niteliksiz bir örtü eki bulunmaktadır.

Dörtgen planlı Malik-i Ejder Türbesinin güney cephesi komşu yapıya bitişiktir. Doğu cephesi ise komşu yapıyla arasında dar bir alan kalacak şekilde konumlanmıştır. Kuzey ve batı cepheleri ise çarşı içinden algılanabilecek durumdadır. Yapının çarşıya bakan cepheleri, çarşı esnafı tarafından gün içinde seyyar araçlarla kapatılmaktadır. Kuzey cephesinde kemerli kapı ile kemerli bir pencere açıklığı bulunan türbenin, batı cephesinde dikdörtgen bir pencere açıklığı bulunmaktadır.

Duvarları tamamen kaplanmış olan türbenin yalnızca giriş kapısının bulunduğu aralıkta duvara ait özgün malzeme görülebilmektedir. Duvarların bazalt yonu taş ile inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Malik-i Ejder Türbesi Kuzey ve Batı cephe görünüşleri

MALİK-İ EJDER TÜRBESİ

Yapının Kimliği

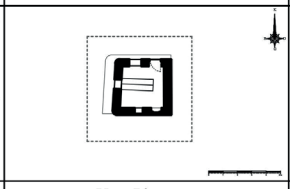
Suriçinde Bulunduğu Yer	Güneybatı Bölümü
Mahalle	Süleyman Nazif Mahallesi
Adres	Aşefçiler Sokak, Ragıbiye Cami Güneyi
Yapı ile İlişkisi	Bağımsız
Ada/Parsel	443/1
Yapım Tarihi/Dönemi	19. yy/ Osmanlı
Tescil Tarihi	30.07.1992/1089- 18.01.2010/2801

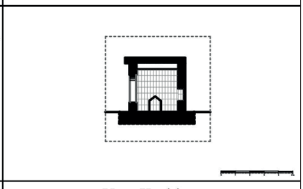
Çizimler

Suriçi Konumu

Yapı Planı

Yapı Kesiti

Mimari Özellikler

Türbe Plan Formu	
Türbe Birim Sayısı	Tek Birim
Kat Adedi	Tek Katlı
Mahal-1 Türbe Formu	Kare
Mahal-2	-
Giriş Yönü	Kuzey
Mihrap	

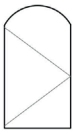
Üst Örtü Özellikleri

Üst Örtü	
Türbe Birimi Üst Örtü	
İç	Düz Dam
Dış	Düz Dam
Geçiş Elemanı	-
Üst Örtü (Dış Malzeme)	Betonarme
Üst Örtü (İç Malzeme)	Sıva

Kapı Özellikleri

Kapı		K1	K2
Form	Kemerli	✓	
	Düz		
Kanat	Tek Kanatlı	✓	
	Çift Kanatlı		
Malzeme	Ahşap	✓	
	Metal		
	Korkuluk		
	Tahfif Kemeri		

K1

Pencere Özellikleri

Pencere		P1	P2
Form	Kemerli	✓	
	Düz		✓
Kanat	Tek Kanatlı		✓
	Çift Kanatlı	✓	
Malzeme	Ahşap	✓	✓
	Metal		
	Korkuluk	✓	✓
	Tahfif Kemeri		

P1

P2

Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Taşıyıcı Sistem	Yığma
Taşıyıcı Duvar	✓
Taşıyıcı Paye-Sütun	
Duvar Kalınlığı	50-53
Duvar Örgüsü	Yonu Taş
Duvar Malzemesi	Bazalt+Seramik
İç Duvar	Seramik
Döşeme	Traverten

Bezeme-Süsleme

Düz Silme	-
Profilli Silme	-
Mukarnas Silme	-
Sütunce	-
Taş Üzeri Motif	-
Çini	-
Köşe Pahı	-
Mukarnas Süsleme	-
Cas Sıva	-

KAYNAKLAR

Akgüç, A. (2010). Diyarbakır Cami Hazirelerinde Ulular ve Paşalar. *"I. Uluslararası Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Kenti Diyarbakır Sempozyumu 25-27 Mayıs 2009* (s. 141-156). Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği.

Baş, G. (2006). Diyarbakır'daki İslam Dönemi Mimarisinde Süsleme (Doktora Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Van.

Berk, S. (2006). *Zeytinburnu'nun Tarihi Mezar Taşları / Zamanı Aşan Taşlar.* İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.

Berk, S. (2016). *Zamanı Aşan Taşlar: Zeytinburnu'nun Tarihî Mezar Taşları.* İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları:.

Beysanoğlu, Ş. (2003). *Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Taihi Akkoyunlular'dan Cumhuriyete Kadar* (2. Baskı b., Cilt 2. Cilt). Ankara: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları.

Beysanoğlu, Ş. (2003). *Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi Akkoyunlular'dan Cumhuriyete Kadar* (Cilt 2). Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları.

Beysanoğlu, Ş. (2003). *Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi Akkoyunlular'dan Cumhuriyete Kadar* (2. Baskı b., Cilt 2. Cilt). Ankara: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları.

Beysanoğlu, Ş. (2003). *Anıtları ve Kitabeleriyle Diyarbakır Tarihi Akkoyunlular'dan Cumhuriyete Kadar.* Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları.

Bozkurt, N. (2023, 07 06). *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi: https://islamansiklopedisi.org.tr/darulkurra#1 adresinden alındı

Bulduk, A. F. (2007). *Diyarbakır valileri. Yayına Hazırlayanlar: Eyyüp Tanriverdi. Ahmet Taşğın.* Ankara: Medrese Yayınları.

Çavuş, M. Z. (2008). TÜRK EDEBİYATINDA MERSİYELER. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 15*(38), 131-138.

Çelebi, E. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi. Bağdat-Basra-Bitlis-Diyarbekır-İsfahan-Malatya-Mardin-Musul-Tebriz-Van* (Cilt 4). (S. A. Kahraman, & Y. Dağlı, Çev.) YKY [Yapı Kredi Yayınları].

Çiçek, K. (2007). *Özdemiroğlu Osman Paşa.* TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.

Çığ, C. (2017). Diyarbakır Türbeleri (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.

Earth, G. (2022, 10 01). https://earth.google.com/web/@37.91311767,40.2414827,655.51117057a,500d,35y,34.9588926h,0t,0r adresinden alındı

Erzak, İ. (1990). *Mervani Kürtleri Tarihi.* (M. E. Bozarslan, Çev.) İstanbul: Koral Yayınları .

Günkut, B. (1939). *Diyarbekir Tarihi.* Diyarbakır Basımevi.

Güzel, E. (2023). Diyarbakır Suriçi Bölgesinde Yer Alan Tarihi Türbe Yapılarının Tespiti Ve Koruma Sorunları. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi.

Han, Ş. (1971). *Şerefname.* (M. E. Bozarslan, Çev.) İstanbul: ANT Yayınları.

Hasol, D. (2019). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (16 b.). İstanbul: Yem Yayın.

Haydaroğlu, İ. P. (1989). İskenderoglu, Reşid:Beylerbeyi Gazi İskender Paşa(1494.1571)., *15*, s. 353-357. Ankara.

İlhan, M. M. (1996). *Diyarbakır'ın Türbe, Yatır ve Mezarlıkları.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İzgöer, A. Z. (1999). *Diyarbakır Salnameleri.* İstanbul: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

İzgöer, A. Z. (1999). *Diyarbakır Salnameleri* (Cilt 1). İstanbul: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi.

İzgöer, A. Z. (1999). *Diyarbakır Salnameleri 1286-1323 (1869-1905).* İstanbul: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi.

Karaca, N. (2010). Seyahatnamelere Göre Diyarbakır'ın Osmanlı Dönemi Mimari Dokusu Üzerine Bir Değerlendirme (Doktora Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Van.

Kuban, D., & Emden, C. (2007). *Osmanlı Mimarisi.* İstanbul: Yapı-Endustri Merkezi.

Kuran, A. (1988). *Mimar Sinan'ın Camileri, Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I.* (S. Bayram, Dü.) İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Melek, A., & Demir, A. (2009). Dini Değerleri İle Diyarbakır. Diyarbakır: Diyarbakır İl Müftülüğü.

Mermutlu, B. (2012). Ali Emiri Efendi'nin Mir'atü'l-Fevaid Notlarında Diyarbakır'ın Anıtsal Tarihi Yapıları. *Şarkiyat*, 88-100.

Oğuz, G. (2017). Dalbatan Mustafa Paşa'nın Hayatına Dair İzler: Tereke Kaydından Hareketle. T. K. Alpaslan Demir (Dü.) içinde, *Kerkük Çok Irak Değil Prof. Dr. Eşref Buharlı'ya armağan... Türk Tarihine Dair Yazılar-II* (s. 409-423). Ankara: Gece Kitaplığı.

Ödekan, A. (1988). Kütle Biçimlenişi ve Cephe Düzenlenmesi. A. Kuran, S. Eyice, D. Kuban, H. Karamağaralı, & S. Bayram (Dü.) içinde, *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri, 1* (s. 513-520). İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Özcan, A. (1987). Dalbatan Mustafa Paşa. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Enstitüsü Dergisi*(13), 299-334.

Özcan, A. (2000). *İskender Paşa*. 12 29, 2022 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi: https://islamansiklopedisi.org.tr/iskender-pasa adresinden alındı

Özcoşar, İ. (2015). Şehir Ve Eşraf: Osmanlı Diyarbekir'İnde Eşraf Town And Notables: Notables Of Diyarbekir During Ottoman Period. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(53), 127-144. doi:10.17755/esosder.94459

Polat, M. (2020, Ocak). Mimar Sinan Dönemi Camileri İçerisinde Yer Alan Diyarbakır İskender Paşa Caminin Önemi ve Koruma Sorunları (Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü: Diyarbakır.

Sevinç, T. (2017, 07 09). II. Mustafa'Nın İktidar Mücadelesi ve 1703 Edirne İsyanıyla. *Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), 4*(9), 25-42. doi:10.17822/omad.2017.63

Sözen, M. (1971). *Diyarbakır'da Türk Mimarisi.* İstanbul: Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayını.

Sungur, Ç. (2012). Habeşiştan'Dan Kafkasya'Ya Bir Osmanlı Paşası (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Tekin, A. (1997). *Diyarbakır Anadolu Tarihinin Taşlara Yazıldığı Kent.* DÜ Basımevi.

Topçu, S. M. (2010). XVII. Yüzyıl İkinci Yarısında Etkin Bir Bani Ailesi: Köprülüler. (Doctoral dissertation, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi).

Tuncer, O. C. (1986). *Anadolu Kümbetleri I.* Ankara: Güven Matbaası.

Tuncer, O. C. (1986). *Anadolu Kümbetleri; Selçuklu Dönemi.* Ankara: Güven Matbaası.

Tuncer, O. C. (1991). *Anadolu Kümbetleri Beylikler ve Osmanlı Dönemi* (Cilt 2). Ankara: Sevinç Matbaası.

Tuncer, O. C. (1991). *Anadolu Kümbetleri-2 Beylikler ve Osmanlı Dönemi.* Ankara: Sevinç Matbaası.

Tuncer, O. C. (1996). *Diyarbakır Camileri.* Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi.

Tuncer, O. C. (2012). *Diyarbakır Sur İçi Anıtları ile Köşkler ve Bağ Evleri.* Diyarbakır: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi.

Yıldız, H. (2008). Diyarbakır Valisi Mehmed Hâlid Bey'in Beş Yıllık İcraatı ve Hazırladığı Rapor. B. Yediyıldız, & K. Tomenendal (Dü) içinde, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Diyarbakır* (s. 387-401). Ankara: Diyarbakır Valiliği Türk Kültürü'nü Araştırma Enstitüsü.

Yıldız, H. (2010). Osmanlı Belgelerinde Diyarbakır ve Sahabe. *Diyarbakır Nebiler, Sahabiler, Azizler ve Krallar Kenti Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (s. 81-90). Diyarbakır: Diyarbakır Kültür ve Sanat etkinlikleri Yayını.

Yıldız, İ. (2000). Diyarbakır'da Gömülü Osmanlı Dönemi Valileri ve Mezar Yapılarının Özellikleri. İ. Serbestoğlu (Dü.) içinde, *Sosyal ve İnsani Bilimler Teori, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler/2* (s. 639-658).

Yıldız, İ. (2011). Diyarbakır Türbeleri. *Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi* (s. 319-370). Diyarbakır: Diyarbakır Valiliği Kültür Ve Sanat Yayınları-3.

Yılmazçelik, İ. (2014). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840).* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Yılmazçelik, İ. (2014). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)* (2. b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

YAZARLAR

Esra GÜZEL, lisans eğitimini 2015 yılında Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde tamamlamıştır. Aynı üniversitede yüksek lisans eğitimini 2023 yılında tamamlamıştır. Restorasyon ve kültürel miras alanında çalışmalarını sürdüren araştırmacı, 2015 yılından bu yana tarihî yapıların korunması, belgelenmesi ve restorasyonuna yönelik araştırma ve uygulamalarda yer almaktadır.

Prof. Dr. Gülin PAYASLI OĞUZ, lisans eğitimini 1997 yılında Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde tamamlamıştır. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında 2003 yılında yüksek lisansını, 2011 yılında doktora eğitimini tamamlamıştır. Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde 2000 yılından beri akademik görevlerini sürdüren Payaslı Oğuz, koruma, restorasyon, tarihi çevre koruma ve kültürel miras alanlarında araştırmalar yürütmektedir.

DİYARBAKIR SURİÇİ TARİHİ TÜRBELERİ

Suriçi bölgesi, tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve bu zengin mirasın içinde türbeler de yer almaktadır. Kitapta, bölgedeki 20 türbe incelenerek, bu türbelerin Suriçi bölgesindeki dağılımı, yakın çevreleriyle olan ilişkileri ve banileri ile türbede yatan kişilerin sosyo-kültürel profilleri analiz edilmiştir.

Bu kitap, Diyarbakır'ın kadim Suriçi bölgesinde yer alan türbeleri mimari, tarihî ve kültürel boyutlarıyla ele almıştır. Türbelerin şehir dokusundaki konumlarını, mimari özelliklerini ve toplumsal hafızadaki yerlerini detaylı bir şekilde ortaya koymuştur.

Kitabın birinci bölümünde türbelerin mimari özellikleri, plan şemalarından malzeme kullanımına, üst örtü sistemlerinden süsleme detaylarına kadar karşılaştırılarak ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Özellikle bazalt taşın hâkim olduğu taşıyıcı sistemler, kubbelerin ve külah örtülerin yapısal nitelikleri, pencere ve kapılardaki işçilik ile geometrik ve bitkisel süslemeler üzerinde durulmuştur.

Kitabın ikinci bölümü, her bir türbenin kendi başına incelenmesine ayrılmıştır. Türbeler, tarihî arka planları ve mimari özellikleri ile birlikte ele alınmıştır. Bu bölümde, türbelerin kitabeleri, mezar taşları ve vakıf kayıtları gibi birincil kaynaklar da değerlendirilerek, yapıların tarihlendirilmesi ve kimler adına inşa edildikleri konusunda aydınlatıcı bilgiler sunulmuştur.

SERÜVEN YAYINEVİ

www.seruvenyayinevi.com

/seruvenyayinevi /seruvenyayinevi /seruvenyayinevi

9 786258 911510